241908

Jankovics

Sasfészkek

OSZK

N. M.

OSZK

OSZK

OSZK

43
95 fo

SASFÉSZKEK

BOLYONGÁSOK A LEGMAGASABB HEGYEKEN

ÍRTA

JANKOVICS MARCZELL dr.

Parány az ember, de küzdésben néki
Mi volna gát és mi volna magas?
(Szerző: „Montblanc".)

MINDEN JOG FENTARTVA

1906
KIADJA: A MAGYAR TURISTA-EGYESÜLET
BUDAPEST.

OSZK

OSZK
Ossolińska Szkolna Książka

OSZK
Országos Szechényi Könyvtár

241.908

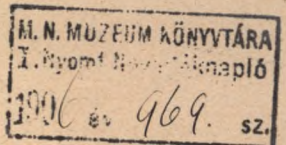

SASFÉSZKEK

*

ÍRTA

JANKOVICS MARCZELL dr.

Parány az ember, de küzdésben néki
Mi volna gát és mi volna magas?
(Szerző: „Montblanc".)

MINDEN JOG FENNTARTVA

1906
KIADJA: A MAGYAR TURISTA-EGYESÜLET
BUDAPEST.

7415

Hornyánszky Viktor cs. és kir. udvari könyvnyomdája Budapesten.

Il est un livre ouvert á tous les yeux, c' est celui de la nature; nul n' est excusable de n'y pas lire.

J. J. Rousseau.

A legkönnyebb dolga van a muzsikusnak. Mikor a lelke megtelik igaz érzésekkel, melyekből másoknak is akar adni, fogja a hegedűt, meg a nyirettyűt. Ezek elmondják helyette, „ezt és így érezem". És hallgatják. És mindenek lelkében megrezdül ugyanaz, a mit a húr beszél, legyen vidám avagy keserves, fenséges vagy bájos. Mert a húrokba beleköltözött a muzsikus lelke. Azután ha igazán sikerült mindenkiben felkelteni az érzéseket, meg is „hogyvoltozzák" a darabot.

Mennyivel nehezebb annak, a ki tollat forgat. Csak néma betűket tud leírni, melyek nem képesek átváltozni hanggá és érzelemmé. Érzem tehetetlen vergődésemet, mert a szónak nincs térsége, fénye, szine; nem vagyok képes belevarázsolni a fenyvesek ozonját, a hímes hegyi rétek illatárját, sem a lavinák dörejét. Pedig érdemes volna megértetni azokat az érzelmeket, melyek az én lelkemen rezdültek keresztül a sziklafalakon és a magasságok jegén.

Mummery, a Himalayában eltűnt világhírű angol utazó „My climbs" (Hegymászásaim) czímű könyvét e humoros szavakkal kezdi: „Meg vagyon írva a végzet könyvében, hogy minden hegymászó előbb-utóbb a „furor scribendi" áldozata lesz; s mivel a közönséges halandó hiába daczol

az istenekkel, én is meghajolok kivánságuk előtt . . .“ * Hát engem nem lepett meg a furor scribendi. Fanatikusa vagyok a hegyeknek és két okból lett meg ez a könyvecske.

Az első ok bizonyos önzésből fakadt. Kellett e könyvet megírnom, — egyszerűen *kellett*. Szeretettel, igen, végtelen szeretettel írtam e lapokat. Azok a hegyek mély nyomot hagytak életemben. Fiatalság, boldogság emléke fűződik hozzájuk. A szenvedély, mely ezekre a csúcsokra vitt kényszerítő vaserővel, az őserő forrásából, a természet rajongó szeretetéből táplálkozott. Csak a természet szeretete az a tűz, mely kiváltja nekünk az aranyat a salakból. Ez az a csodaszer, melylyel az örök ifjuságot lehet elérni. Én mindig tudok vidám lenni, mert ittam e csodaszer forrásából. Azért írtam tehát, mert gyönyörűség volt írnom.

Gyönyörűség volt, a mikor pattogott a kandallóban a sziács és odakünn süvített a deczemberi szél. Ekkor én dolgozóasztalom kis lámpájának fényénél megláttam egy napsugaras tündérvilágot, csillogó fehér ormokat, zimankós sziklákat, a távol ködében elmosódó, lehelletszerű panorámákat. És irogattam. Mikor tavaszodott, elbolyongtam a rügyező cserjék közt és hallgatóztam, sustorog-e már az avar, ébred-e alatta a pázsit szorgalmas kis lakóival, a bogárkák, hangyák szabad népével. Valamint az első tavaszi levegőt szívtam, képzeletemben megjelentek a csöndes fenyvesek; szinte kedvem kerekedett leheveredni moha párnáikra; képzeletemben hallottam a habos hegyi patakok zúgását, — szinte gyötörni kezdett a szomjúság. Ilyenkor újra papirra vetettem valamit, és gyönyörűség volt. Ez az élvezet is igazolná, hogy igazságokat írtam. És érdemes lett volna e lapokat megírni, ha mindjárt tűzbe is vetném olvasatlanul,

* „Si quis in coelum ascendisset, naturamque mundi et pulchritudinem siderum perspexisset, insuavem illam admirationem ei fore, quae iucundissima fuisset, si aliquem cui narraret habuisset.“ (Cicero. De amicitia. V. ö. Durier: Mont Blanc 197 l.

— mert édes órákat szereztek egy embernek, mikor kifáradt a napi munkában és a köznapiság szürkeségeiben.

De bizony én másoknak is odanyujtom e sorokat, mert becsületes, altruisztikus oka is volt e kis rajzok létrejöttének. Akármerre járok, irígyen nézek mindent, a mi értékes az emberi léleknek, és szeretném két kézzel hazahozni magyar hazámba mindazt, a mi szép és jó. Én *akarom,* hogy fiatal véreim megértsék a hegyek szeretetét, mert ez szép és jó.

Az „Úttalan utakon“ * czímű könyvecske első czikke az „Alpinismus“ volt. Ott elmondtam a védőbeszédet a hegymászásért; az a könyv a sziklákról szólott, ebbe belecsillog a hómezők ezüstös tündöklése. Mikor azt megírtam, azt hittem, egy-két jóbarátom fog csak róla tudomást szerezni. Ez volt legelső édes csalódásom. Szavam nem volt a pusztába kiáltónak szózata. Természetesen azért, a kik olvasgattak belőle, nem indultak mindjárt másnap a Dolomitok falaira vagy a Montblanc jégtorlaszaira, — de megadták a legnagyobb elégtételt; nem mosolyogtak többé a hegyek szerelmén, hanem azzal köszöntöttek: igazad van.

Úgy vagyunk még itthon, hogy kevés hivője van a bérczek hitvallásának, a legnemesebb sportnak. Azért, mert ignoti nulla cupido. Nem is sejtik, mi az a hegymászás. Magam is számtalanszor úgy jártam, mint az angol Leslie Stephen. Ez a derék férfiú a maga idején világhíres hegymászó volt és a hol valami érintetlen, hozzáférhetetlen hegycsúcs hírét hallotta, odasietett. Egyszer összekerült egy magyar földesúrral és nyomban meginterjúvolta, vannak-e a Kárpátokban is nehéz ormok. Bizony vannak, mondá a magyar úr, — vannak oly nehezek is, hogy csak lóháton lehet feljutni.

Talán ma már nem történhetnék meg ilyesmi, de ma is még száz ember közül kilenczvenkilencz azt kérdezi, hogy hát mire jó az a hegymászás?

* „Úttalan utakon“, írta Jankovics Marczell, Pozsony. 1903.

Megmondom nagyon röviden. Arra jó, hogy szépítse az életet. Már hogyisne szépítené az életet a bepillantás abba a világba, mely a hajnal országa, mert ott előbb kel fel a nap, mint idelenn a völgyben. Ha pedig a hajnal országa az, akkor a lélek fiatalságáé is. Hogyne szépítené a betetekintés abba a régióba, mely a meghosszabbított élet országa, mert a bérczeken tovább ég az esti pir, mint itt lent az országút göröngyén. Ha pedig ott fent a napfény tovább tart, akkor ott boldogabb az élet és ragyogóbb az emlék.

A ki azt mondja, hogy mindezért még nem kell nehéz utakat, verejtékes, aggodalmas részleteket kikeresni és az embernek nyakát koczkáztatni, — az egyszerűen téved. Értéke csak olyan élvezetnek van, melyet meg kell szolgálni. Az elért gyönyörűség becse egyenes arányban áll a ráfordított küzdelem nagyságával és a legyőzött akadály fokával. Én mindig ellensége voltam a hegymászás amaz iskolájának, mely a veszélyt keresi és a nyakszegés kikerülése körül csak a szerencsés véletlenre támaszkodik, — s mindezt a puszta idegizgalom kedvéért. Szóval elítéltem azt a hegyi felekezetet, melynek jelszava: „Gruseln als Selbstzweck“. De megvallom, hogy nincs az a nehézség és akadály, melylyel tétovázás nélkül ki ne kezdenék, hogy eszthétikai és érzelmi gyönyörűségeimet fokozzam és emlékeim kincstárába egy-egy igazgyöngyöt szerezzek. Ennek a felfogásnak igazságát megmagyarázza Schopenhauer, ki ezt mondja: Sich zu mühen und mit dem Widerstande zu kämpfen, ist dem Menschen Bedürfniss, wie dem Maulwurf das Graben — Hindernisse überwinden ist der Vollgenuss des Daseins; — der Kampf mit ihnen und der Sieg beglückt.“ Hozzáteszem, hogy mielőtt ezt a találó idézetet kiollóztam egy német hegymászó czikkéből (mert én még nem olvastam magát Schopenhauert), ugyanazt, a mit a nagy filozófus mond, megsúgta nekem az én szín-magyar eszem járása is, mert az első nehezebb akadály legyőzését nyomon követte a

mérhetlen megelégedés gyönyörűsége, mely a helyes önbizalom legjobb istápolója.

S van-e nekünk magyaroknak szükségünk a hegymászásra? Van, éppen azért, mert szépíti az életet. Ha azt veti ellen valamelyik magyar testvérem, hogy elég szép az életünk, akkor én a kicsiny ember a legnagyobb magyar mögé állok és arra kérem, lapozzon megint egyszer Széchenyi Istvánnak „Hitel“, „Stádium“ czímű vagy más műveiben. Elsárgultak ezek a könyvek, de igazságaik ma sem halványodtak el. Ma is még sokszor igaz, hogy nálunk számos ember az élet köznapiságát természetesnek tartja és nem hiszi, hogy sok hason-rangú külföldinek élete szebb, mint a miénk. Nálunk még a kártya és a gyöngyöző pohár kedvesebb szórakozás az ifjúságnak, mint a természetnek — hogy így fejezzem ki magamat — „belterjes“ élvezete. Pedig mennyi üde balzsamot kevernének a kávéházi felfogás sűrű füstjébe a Kárpátok szikláinak éles szellői, mennyi ideált, életerőt, reményt, fényt varázsolnának sok munkában elnyűtt vagy lebzselésben elkopott életbe az Alpesek csillogó hómezői.

A bajor diák, ha egy ünnepnapon ott hagyhatja az alma mater dohos könyvtárát, már kora hajnal ott botorkál a Totenkirchl vagy Predigtstuhl sziklái közt s másnap fokozott önérzettel, piros arczczal és aczélozott lélekkel fog ujra a köznapi tudományhoz. A szép szál angol leventék a zermatti fellegtámasztókon elfelejtik a londoni barna ködöt és az északi flegmát; lelkesednek, mintha sziczíliai vért pezsdítene meg ereikben a Matterhorn köve és a Lyskanun jege. A franczia fiúk szöknek a Montmartre bohém-tanyáiról, hogy szakítsanak a Riviera bódító illatú rózsáiból, a Col di Tenda primuláiból, a Meije jégfalainak gyopárjából, hogy aztán a művelődés, szellemesség és túlzások világvárosába meghozzák a leghervadhatlanabb virágot, a lélek ifjúságát.

Az egész nyugat megértette már a hegyeket és hatásukat átviszi a kulturélet minden ágába. Az iskolák kirán-

dulnak, hogy már a gyermek színről-színre megismerje a magasra törekvés eszményképeit, a hegyóriásokat. Az ifjúság versenyez a hegyi sport minden ágában, mert azt tartja, hogy ez úton lehet egy egész életre összegyűjteni az ideg és jellem tőkéit. A tudósok e sport által jutnak el a természettudományok magaslataira, a legmerészebb obszervatóriumok iskoláiba; e sport útján készülnek exotikus világrészek átkutatásához; sok katonatiszt e veszélyek közt tanulta meg, mi az igazi lélekjelenlét. A művészek itt tanulták színeik üdeségét. (Párisban már van „Société des Peintres de Montagne".) S a mi a legszebb tudomány, a hegyeken az ember megtanulja egymást becsülni és szeretni.

Nálunk még a hegyeknek nincsen irodalma, nincsen költészete, nincsen művészete. A hányszor elmentem a barna sziklák alatt, melyeket bearanyozott a kelő nap, — a hányszor láttam a csendes tavak smaragdtükreit mélységes zöld fenyvek ölében, — a hányszor a violás ködfátyolon felém világítottak a havas tetők, bánkódtam, elkeseredtem, hogy kontár kezem nem ért az ecset forgatásához... Mert a művészt legjobban izgatják az ellentétek. Minden, a mi e földön igaz, két ellentétből áll; a nap és éj, fény és árnyék, a férfiú ereje, a nő gyöngédsége, a derűs Homérosz és ködös Osszián kiegészítik egymást, és ebből ered a mindenség egész változatossága, és ezen alapszik, hogy nincsen e világon, a mi unalmas volna. S azt mondom, sehol nincs az ellentéteknek annyi változata és olyan harmóniája, mint a hegyek között.

Nálunk még a hegyi sport is csak úgy vánszorog.

Nem szabad ennyi kincs mellett behunyt szemekkel elmennünk. Én bizony összeszedtem mindebből magamnak annyi kincset, a mennyit bírtam és nagy megelégedéssel gazdálkodom belőlük.

Ezek az emlékek az én bibliám, melyből mindennap olvasok. Magammal viszem mindenhova. Ha köznapi vergődésben elhagynak erőim, visszagondolok azokra az időkre,

mikor nem lankadott karom a meredek sziklafalakon, szívem össze nem rezzent a vihar ostromában és olyan, de olyan biztosnak érezém magamat az én Uram kezében. Ha csüggedek, csak egyet lapozok emlékezetem bibliájában, és magam előtt látom a világos, fényes ormokat, melyek mint tündöklő végczél állottak előttem, tetőiken nyujtva a beteljesült vágyak tökéletes gyönyöreit, szabad és szeplőtelen világban a megdicsőülés érzetét. Ebből a bibliából olvasok nektek, mert a szép és jótékony igazságot hirdetni becsületes dolog és jól is esik, mert ez az igazság nem bánt senkit.

És mondom, a ki egyszer a tudás fájáról evett, az meg van babonázva. Az a természet odafenn nem olyan változatos, bájos, ékes, mint ez itt lent körülöttünk, de erőteljesebb. Az a természet odafenn erő, az a természet hit, az a természet tudás. A természet itt lent olyan, mint a bűvösbájos női lény. Kikelet, virágzás, verőfény: üde mosolygása; éltető melegség, hűsítő árnyék: finom gyöngédségei; változatossága, színpompája, tarkasága örök összhangban: tökéletes ízlése. A permeteg könnye, az időváltozás csak kedves szeszélye. Az a másik odafenn más benyomást kelt. Olyan az, mint a kemény, zárkózott, rendületlen nagy férfiú, a kincses szellemóriás, ki nemes, méltóságos és hatalmas, de erőteljes szenvedélyeiben is, mint minden nyilvánulásában. Bárha a bájos nőnek több személyes bámulója és több rajongó híve akad, a világhírű, a halhatatlan, közvetlen ismerőseinek felejthetetlenebb a nagy férfijellem marad. Ám egy közös női vonása annak a természetnek is vagyon; olyan, mint az anyai szív, mindig hűséges és nemes, áld és vigasztal, visszafogad újra, bárhogy is vétkezénk.

Ezért szeretném, ha könyvem minden sora olyan lehetne mint az „*Énekek Éneke*“.

I. Fünffingerspitze (2997 m.).*

(Schmitt-kanin—Daumenscharte.)

II. Winklerthurm (2800 m.).*

(Winkler-út—Zott-út.)

Mikor úgy az első fűszálak serkednek az országút nyárfáinak tövén, — mikor a napnak hideg fénye langyos csókká változik, mely már arczomat szelíden perzseli, — mikor mindennap egy kakaskukorékolással hamarabb virrad és ablakomhoz az itt rekedt szürke verebek nem alamizsnáért

* Szerző előadása a M. T. E. Budapesti Osztályának 1905. évi márczius 28-iki estélyén.

I. A Fünffingerspitze a Langkofel-csoportban fekszik. Az ú. n. „Modeberg“ tipusa páratlan nehézségei miatt. (V. ö. Bergfahrten von Norman. München 160—180. l.) Az itt leírt felmenetel mások tömérdek sikertelen kisérlete után Schmitt R. H. és Santner J.-nak sikerült vezető nélkül 1890. aug. 8-án. Technikai nehézségei az egész világban ritkítják párjukat. Az ú. n. Daumenscharte útján (furcella del pollice), a hüvelyk- és mutatóujj közt az angol Wood H. J. T. jutott fel 1891 szept. 9-én Bernard L., Barbaria M. és Fistill F. vezetőkkel. Ismeretes azonkívül Norman útja északról és az ú. n. Schuster-út, mely az „Essigwand“ jelentős nevét viseli, egyik különb, mint a másik.

II. A Winklerthurm a három Vajolett torony egyike (valósággal hat torony van, de a másik három magasabb nem oly híres). Első megmászója a müncheni Winkler György volt, kiséret nélkül, 1887 szept. 17-én. Leszállásunk útját Zott A. és Buchenberg H. fedezték fel Stabeler J. és Willgrattner J. vezetőkkel 1894 jún. 21-én.

kopogni jönnek, hanem kedélyes csiripeléssel jó reggelt kivánni, — elfog valami édes és mégis fájdalmas, elementáris vágyakozás.

Félek a munkától, mint az iskolás fiúk a terhes feladatoktól, pedig még napokkal előbb a munka volt legnagyobb gyönyörűségem; jó könyveim, melyek zimankós, hópelyhes deczemberi estéken elválhatlan társaim voltak, nem kellenek, — fárasztanak, miként a jó barát vagy rokon, ki nálunk telelt és minden szeretet mellett meguntuk társaságát.

Megyek, szaladok, — mert mennem *kell*, valami csöndes, magányos helyre. Leülök szokott padomra a vasút mentén és a vibráló földpárák felett végignézek a szántásokon. A márcziusi nap és a leheletszerű szellő a látóhatáron összegomolyítják a késő hófelhőket és én e felhőkben magam előtt látok óriás hegylánczokat, karcsú dolomit-tornyokat, hatalmas jégcsúcsok fényes ormóit, szinte fel kell kiáltanom: ez ott a Monte Cristallo, amaz a Monte Rosa . . . odavisz képzeletem, hova vágyaim netovábbja vonz. És jól érzem magamat a vasút mentén, — mintha az a két párhuzamos csillogó vassugár összekötne engem azzal a távoli tündérvilággal, hol nincsen semmi kisszerű, hol szabad lelkem megtalálja legtisztább ideálját, hol a megdicsőült természet átalkot igazi emberré.

S ha szárnyszegetten még nem szállhatok a bérczek mesevilágába, felépíti nékem ezt a világot az emlékezés.

Két képet rajzolok egymás mellé. Egyet felhőtlen éggel, egyet viharos hangulattal. Tekintsék két egymáshoz illő festménynek, melyek egymás pendantjai. Az életben is váltakozik derű és ború, — és csak az ismerheti az életet, ki mind a két faját megízlelte: épp úgy a természetet is csak az értheti, ki mind a két megnyilatkozását látta.

I.

Ampezzo gyönyöreinek mámorító kristálypoharát már fenékig ürítettem tíz év nyarában, melyeket ifjúságom reménységei és küzdelmei közé mint aranykort szőtt bele az ég kegyelme. Lelkemben ezek az emlékek ragyogók és melegek, mint azok a nyári napok, melyek megadták azokat, rendületlenek, mint azok a sziklák, melyekhez fűződnek.

Ampezzo minden ormával, minden kövével már megismerkedtem, ezért 1903 augusztusában Schluderbachból elindultam valami újat keresni. Két napra betértem a grödeni völgybe,* hogy e két nap alatt keresztezzem a Fünffingerspitzet (2997 m.) és a Ferméda-tornyot (2867 m.).

A jó gardenai ladinok még alig két évtizeddel ezelőtt erdeik törzseiből békén faragták az oltárképeket és nem is álmodták, hogy hírnevüket nem azok a szelid arczú madonnák és nagyszakálú szent Péterek, — kiknek ábrázatába annyi ihletet és érzelmet tudnak belevésni, — viszik hetedhét országra, hanem majd azoknak a derengő, sárgás hegyóriásoknak az imádata, melyek fenyves dombok mögül bujdoskát játszva a vándorokkal, csipkézett árnyakat vetve a hegyi kaszálók bársonyos pázsitjára, bekandikálnak a napos völgybe. Most már nemcsak a szép fa-oltárképekhez, hanem azokhoz a gigási kőbálványokhoz is folyik a búcsújárás.

Már az esteli szürkület árnyékai suhantak szerte a lejtőkön és beharmatozták az alpesi rózsabokrok tikkadt szirmait, mikor a grödeni völgy legmagasabban fekvő házikójánál kiszálltunk a kocsiból és felnyalábolva holminkat, nekiindultunk a Sella-hágó lejtőjének. (1903. augusztus 5.) Szokás szerint hárman voltunk — a cortinai Dimai Antonio,

* A grödeni völgy a déltiroli Eisackvölgyből Waidbruck állomásnál ágazik el. A Gran Campanile di Ferméda a Geisler-csoport legnépszerűbb sziklapillére.

a vezetők legjobbja és Siorpaes Pietro, a víg zergevadász. Velem volt az a két ember, ki nekem minden hegyi utamon utitárs, pajtás, jóbarát, — kikkel igazán elmentem volna a világ végéig, — értvén a világ végét szószerint, felfelé, a magas csúcsok hegyében.

A nyugodalmas nyári este békéjében csöndben ballagtunk hegynek. Gyermekes módon csak a lábaim elé néztem, hogy hosszabb ideig ne lássam a vidéket és azután annál jobban élvezhessem a meglepetést, melyet minden uj forduló hozott. A Sella-csoport világító sziklatömegei felett leszaladt egy-egy csillag, mintha misztikus üzenetet hozna a hegyi szellemeknek onnan a magasból; a távoli kolompolás, eltévedt kecskék bégetése, láthatatlan késő vándorok ujjongásainak elrezgő visszhangja, idylli vonásokat varázsoltak a sziklaország nyugalmába.

Vagy másfélórai ballagás után megcsillant az első Sella-ház (2218 m.) egyik kivilágított ablaka és pár percz mulva ott álltam a házikó ajtajánál, — de nem léptem be, mert lábamat, lelkemet leszegezte az az elbűvölő látomány, mely a szó szoros értelmében elémbe tornyosult. A fenséges nyári éjszaka tündéri hangulatában, csillagfénynyel átszőtt mélységes kék keretben, földöntúli méltóságban állt előttem szorosan egymás mellett a három hegyóriás: a Langkofel (3178 m.), Fünffingerspitze (2997 m.) és a Grohmannspitze (3111 m.). A természet a teremtés művének akart méltó emlékkövet állítani és ezt megalkotta itt e három derengő sziklatömegben, melyek rengeteg falain a természetbarát évezredes sziklaöltők történetét olvashatja az idők titokzatos rúnáiban. Nehezemre esett belépni a barátságos ház belsejébe, hol a lobogó tűz mellett a gazda, a derék Pescosta fütyörészve bontogatta a palaczkokat, — nehezemre esett, mert szerettem volna künt állani az éjszakában és bámulni, némán bámulni azt, a mit eleget látni, eleget csodálni sohasem lehet. Minek is van ez az éjszaka a ma és holnap között.

Hajnalban (aug. 6) kiléptem az alacsony ajtón és ekkor azt hittem, hogy még mindig álmodom.

A Marmolada (3360 m.) habos rózsaszín hótömegei, hegyi kristályoknak látszó égő piramisok, dél felé kékellő ormok, sárgásbarna sziklaerődök, melyekről ezüstfürtökként omlottak le itt-ott a csillámló vízerecskék, — ki tudná mindezt elmondani ezeken a szegény emberi nyelveken, melyeknek van millió és millió szava, de annyit nem tudnak kifejezni, mint a hajnali szellő egy sóhaja vagy a tájék nagy hallgatása. Ha a táj méltóságát nem zavarta volna, ujjongani tudtam volna, de féltem e csöndtől és egy elfojtott „ah"-hal keltem útra.

És mentünk a Fünffingerspitze felé, fel a törmeléktengeren át.

Mindenesetre eredeti gondolat volt e hegynek elkeresztelése, öt tornya meglehetős költői szabadság és csapongó képzelet segélyével egy kéz öt ujjára emlékeztet. Ember legyen, ki a bájos természet e kezét megkéri, hol egy ujjért már három emberélet vérzett el.

Ezt a legmagasabb ujjat már négy oldalról érték el. Egyik útja nyaktörőbb, mint a másik, egyik közelebb van a lehetőség szélső határához, mint a másik. Legczudarabb a déli fal; azért itt megyünk fel mi is. Helyén volt a szíve annak a legénynek, kinek eszébe jutott itt felkúszni. 1890-ben cselekedte meg, Schmitt Róbertnek hívták ezt az atlétát; festő volt; nem a hegyeken pusztult el, hanem valahol Afrikában a földrajzi tudomány hű szolgálatában. Megérdemli hogy nevéről hívják ezt az utat Schmitt-kaminnak, mert a kinek megvolt a bátorsága a bizonytalanság tudatában itt felmenni, az minden nagyra és merészre s áldozatra képes vala.

Kikezdtünk a szirt nehézségeivel. Elül Antonio, kötelén Pietro, ennek a kötelén én. Nehány kisebb fal, két rövid, de kínos repedés legyőzése után 20 percz mulva ott álltunk a nagy kamin bejáratánál. Nem utolsó lelki erő kell ahhoz,

WITZENMANN A. FÉNYKÉPE.

A FÜNFFINGERSPITZE.

DÉLI OLDAL, A KÖDTŐL BALRA A SCHMITTKAMIN.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

hogy az ember a Schmitt-kaminba feltekintsen. Mondom, már pusztán ahhoz, hogy feltekintsen azzal a gondolattal, hogy itt emberek *felmentek* és mi is ezek nyomdokaiba készülünk. Eszembe jutott Doré Gusztáv egy rajza, melyet a Divina Commedia purgatorium-részletéhez készített. Dante egy merőleges sziklarepedésben lebeg fölfelé, vezérlő szellemét követve. A kép alatt Dante e sorai:

Noi salivam per entro il sasso rotto
E d'ogni lato ne stringea lo stremo
E piedi e man voleva il suol di sotto . . .
(Purg. IV. 31.)

És beszálltunk mi is a hasadt szirt gyomrába, s mindkét oldalról szorított a szikla, s lábaink és kezünk alól ellebbent a mélység biztos talaja . . .

Mi tehát a Schmitt-kamin? Egy óriás, függőleges sziklarepedés, mely a Fünffingerspitze déli falát a törmeléktől majd a csúcsig meghasítja. Ez a repedés majd tátongó barlang, a minőt talán szent György sárkányai kerestek ki odvakul maguknak. Szinte fél belsejébe bepillantani a napsugár, mert fénye legott kimulik az örökös vízcseppektől koromfeketére mosott szirteken és melege kihül a nedves sziklaboltozatok hűs árnyékában. Ez a repedés majd keskeny, kéményszerű szorulat, melyben bemohosodott síkos kőtömbök és lezuhant törmelékhalmazok szoronganak. Az egész hasadékon rendszerint víz csepereg le, a nélkül, hogy az átáztatott túrista egy cseppet elérhetne szomjú ajkaival, bár nem egyszer fog a fölfelé küzdés hevében eszébe jutni az evangéliom gazdagja, ki az Ábrahám kebelébe került Lázárhoz esedezik, hogy legalább az ujját mártsa vízbe és hegyével nyelvét lehűtse.

Ez a Schmitt-kamin. A bátrak útja.

A férfiúnak, a ki akar és tud, remek erőpróba, az emberi erő és ügyesség diadalának fenséges műélvezete, párosulva azzal a bámulattal, melyet a sziklavilág alkatába, vázába, hogy úgy mondjam, szívébe nyert bepillantás, e

sziklák lényegének analizise kelt, fűszerezve az eszthétikai és ethikai gyönyörök végtelen lánczolatával, melyeket a kívülről a repedésbe bemosolygó darab tündérvilág, a körülfekvő bérczeknek a kaminfalak széle által berámázott emelkedő képe nyujt. Viszont jajkeserves vezeklés azoknak a gyöngéknek, a kiket az utánzás és hamis becsvágy csalóka Asmódija csábít Dante Purgatoriumának e légi ösvényére.

Hány ember átkozta meg már egész sportszenvedélyét ebben a kaminban, mikor nem annyira a gyönyörűségtől, hanem a borzadástól mámoros fejéről a feneketlenbe repült kalapja, míg markos, merész vezetők a 100 korona vezetői díj fejében köteleikkel úgy szállították fölfelé, miként az ácsok a háztetőre csigával húzzák fel a zsindelyköteget, s szállították ékes olasz szavak kiséretében, melyeket azonban kevéssé hízelgő tartalmuk miatt halkan szoktak kiejteni. De azért épp ezek a hősök azok, a kik részvétteljesen néznek reánk, midőn férfiasan bevalljuk, hogy bizony egypárszor megdobbant szívünk e helyeken és egypárszor meg kellett lankadó karunkat hajtogatni és dörzsölgetni, hogy a zsibbadtságot kikergessük belőle.

Ha valaki híven akarná leírni ezt az utat, akkor a két óránál tovább tartó elkeseredett küzködés minden perczét meg kellene rögzítenie, a 350—400 m. magas szikla minden centiméterjét analizálnia. Ez az „út“ szakadatlan fölfelétolódásból, szirtek közé szorulásból, vakmerő fordulatokból áll; melyeknek keresztülvitele itt a nedves, síkos, merőleges falak közt folyton iszonyúan kitett helyzetekben szinte megingatja a föld vonzóerejéről felállított fogalmakat és megteremti a középutat a kúszás és a keringő sas röpte között. Csupán három mozzanatot akarok kidomborítani, melyet mindannyiszor magam előtt tudok látni és százszor át tudok élni, mert benyomásuk kitörölhetetlen.

Az első a „kápolna“. Így nevezte el valaki ezt az óriás sziklaüreget, melyben azonban nem igen segít az

imádság. Be kell bújni a szélesen szétnyíló hasadék belsejébe vagy nyolcz métert, honnét a hasadékot fejünk fölött elzáró szikla rengeteg félboltív alakjában hajlik ki a mélység fölé. E boltív alatt a hasadék két síkos oldalfalának vetve lábainkat, kezünkkel apró repedésekbe kapaszkodva kell körülbelül hat métert kifelé, a mélységnek hátat fordítva, hanyatt felkúszni, a boltív kifüggő párkányáig, hol azután saltomortale pontosságával elkapjuk a boltív fölött azt a követ, melyen fel lehet húzódni a kamin felső folytatásába. Míg a lábak pár másodperczig bizonytalanul keresik a szemnek hozzáférhetetlen külső szirtfalon az alig ujjnyi széles támaszokat, addig elszórakozhatunk a pár száz lábnyi mélységből hozzánk átfehérlő törmelékmező színváltozásaival és árnyaival. A ki itt elveszti a lélekjelenlétét és erejét, az a Sella-házak emlékkönyvébe alig fog valamit beírni, még azt sem, a mit a Matterhornról lezuhant, de életben maradt, szivós úriember a Valtournanchei Giomein vendégkönyvébe írt be, czélozva nehezen összeforrt csontjaira:

Feledhetetlen bérczorom.
— Te sziklafejedelem,
Emléked időtlen időkig,
Még sírombban is viselem . . .“

A második részlet, hol segítségül kell hívni a jó szellemeket, a kamin fele útján egy finom mohával benőtt vizes kőtömb, melynek felülete sima, mint a folyó medréből kapart kavicsé. Kétszer is visszaszálltam magamat kifújni, míg azután a harmadik ostromnál ráakadtam az igazi trickre, mely az „előre“ kényes problemáját megoldja. Itt a sziklamászás a „művészet“ fokát éri el. Már az angol természettudós, Tyndall John, adta a „művészet“ megtisztelő nevét a hegymászás e fajának. Igaza volt, mikor így írt: „Ez a lélek és test legpompásabb iskolája. Nincsen az emberi lénynek az a lehetséges helyzete, melybe a nap folyamán ne kerülnénk. Majd az ujj, majd a csukló, majd az alkar a támasz, és az emberi kezet mint mechanikai

eszközt méltán tartjuk a plasztika csodaremekének . . . “ (Hours of exercise in the Alps. 1871.)

A néhány tenyérnyi törmeléktorlaszon, mely a repedésben megszorult, pár percz pihenőt tartottunk. Megilletődve térdeltem le e helyen és magamhoz vettem egy darabka kavicsot emlékül. Erre a helyre zuhant le a kamin felső végéből 1898-ban egy szép őszi napon az angol hegymászók gárdájának egyik legderekabb és legértékesebb tagja, Norman, kinek éppen ez a hegy valósággal jó barátja vagy szerelmese volt, annyiszor tért vissza hozzá. S míg Norman e hideg törmeléken, melyre a szeptemberi esti pir alig küldhetett egy búcsúpillantást, lecsukta sasszemeit, pár lábnyira fölötte egy kőpárkányon kuporgott félig élettelenül életpárja és egyik kisérője, kiket — csodák csodája — magával nem rántott. Az egész éjt ott virrasztották, hozzákötve a manillakötéllel a haldoklóhoz, kinek eszméletlenségében is utolsó szavai a bérczek tündérvilágának szólottak.

A katona, ha mellőle kilövik bajtársát, rendületlenül harczol tovább. Mi tehát menekültünk az emlékezés szomorú atmoszférájából. Nem is maradt időnk a töprengésre és elmélkedésre, az elmulás bánatát feledtette az élet küzdelme. A nagy kamin falai szertenyílnak, egymástól távolodnak; a jobb falon iszonyú megerőltetéssel nem mászunk, hanem tapadunk vagy 15 métert fölfelé s azután künn állunk a keskeny párkányon, honnét egy pillantással búcsúzunk a feneketlen Orcustól, melyből szerencsésen kikerültünk és egy pillantással üdvözöljük a napos igéretföldet, hová rövid küzdelem után most már bizton eljutunk.

Tündérvilág mosolyog reánk annyi szépséggel, annyi melegséggel, annyi nemességgel és bájjal, hogy szinte hallom a szellő üde ajkairól, érzem a verőfény bódító csókjaiból a titkos igét: „Boldog halandó, úgy-e érdemes volt!

Vagy $3^1/_2$ óráig küzdöttem kemény csatát a természet kemény erőivel. Mindenki azt gondolná, hogy midőn a csú-

cson megtöröltem verejtékes homlokomat és nagyot lélegzettem, végkép ki lehettem merülve. Szó sincs róla. Ujjá születtem, mint a regebeli vándor, ki megfürdik az élet tavában. Az egész test minden porczikájának fokozott munkája, a lélek minden húrjainak megfeszítése, a vakmerőségek koczkázata reakcziót szokott szülni, mely testi bágyadtságban és lelki közönyben nyilvánul. Itt ellenkezőleg áll a dolog, mikor az egyik sziklapárkány szélére tettem jobb lábamat és összegyűrt kalapomat kezemben szorongattam, — és néztem a földre, néztem az égre, az volt az érzésem: ez a földi végtelen az enyém most, — az eget pedig meg tudnám ostromolni.

S mi ennek a csodának a titka?

Két ható okban leljük magyarázatát. Az egyik erő a balzsamos levegő, mely minden fizikai gyöngeséget azonnal ellensúlyoz, a másik a lelki gyönyörűség, melyhez foghatót ragyogásban, melegségben más földi szenvedély nem nyujthat. Az én nyelvem szegény e levegő jellemzésére, megszólaltatom tehát magam helyett legkedvesebb olasz írómat, De Amicis Edmondót, ki így írt a Matterhorn tövében:

„Az első csoda a levegő idefenn . . . Érzésünk olyan, melynek jellemzésére talán nagyon parlagi volna egy fürdő hasonlata, mely fürdőben minden póruson át mámorító kristályfluidumot inna testünk . . . azt érzitek, hogy száz láthatatlan ajk csókolgat, száz láthatlan puha kezecske ölelget, czirógat s mindmegannyi üde az ifjúságtól, illatos az egészségtől. Belehelitek, mohón szürcsölitek e levegőt, mintha pirkadó pompás gyümölcsök ízével volna telítve, miként ha magát a derűs jókedvet és erőt innátok. És érzitek, hogy ez az éther nem csupán anyagi értelemben tisztább a városi légnél; csak gondoljatok arra, hogy az utóbbiban meg kell éreznünk ezer és ezer emberi lénynek a gondját és bánatát. Itt áramlatok, leheletek érnek, melyek rég elmult ábrándokat ébresztenek bennetek, s önkény-

telen átrezdül lelketeken az életkedv, a milyen gyermekkorotok óta át nem járt; reménységek hullámai, vigasztaló balzsamos áramlatok ölelnek át, melyek megajándékoznak egy hosszú derűs jövő előérzetével, az alkotási képesség hitével, az ifjúsághoz való visszatérés illuziójával."*

Ebben a levegőben valósággal szárnyat kap a gyönge test is, átszellemül, annál inkább szárnyra kel a lélek. Köröskörül a megszámlálhatlan oromban testesül meg a földnek isteni eredete. Ezek a hegyek, a mint fölfelé mind karcsúbbakká válnak és némán belenyulnak abba a kékelő, csillogó üdeségbe, mely körülömli hideg homlokukat, kifejezői az egész természet hálájának, az egész föld egetkérő vágyainak. Köröskörül csupa sziklacsúcs ezernyi formában, a látóhatáron az Adamellótól a Glocknerig csupa havas orom. Két különböző ország ez, — a közvetlen szomszédban a barna sziklahon, a távolban a titokzatos fehér ország. Majd az ampezzói hegyek ismert ormainak, majd a Pala-hegyeknek, majd a Marmolada fénytömegének küldtem egy-egy üdvözletet és valami édes feledés érzete fogott el. Feledtem, hol vagyok; feledtem, ki vagyok; feledtem, hogy kerültem ide. Ott üldögéltem volna egész alkonyatig kalap nélkül, fejemet és lelkemet fürösztve a langyos fényben, ha társaim nem készülődnek.

Leszálltunk a Daumenscharte felé. A felső couloir jegén keservesen mozogtunk a scarpettákban, mert a szeges czipőket természetesen lenn hagytuk volt a Schmitt-kamin beszállójánál. Ritkán életemben állottam bizonytalanabbul lábaimon, mint a nap által síkosra olvasztott jégkarczokban a szédületes lejtőn. Csak néhány méter és újra szirtet értem, az igaz, hogy iszonyúan kitett meredek falakat, melynek kellemetességeit még a Schmitt-kamin után is igen tiszteletreméltóknak találtam. Egy órára a csúcs elhagyása után a Daumenscharte árnyékos szakadékában fujtuk ki magun-

* Edmondo De Amicis: Nel regno del Cervino 1905. 1. l.

kat. A hüvelyk- és a mutatóujj sziklái gyönyörűen rámázták be a Marmolada és a Pala-dolomitok napsütötte képét a nefelejcskék alapon.

Valami végtelen hálaérzet költözött szívembe és a veszélyek kiállása után százszorosan éreztem az élet, napfény, szépségét és értékét. Jó kedvemben nem tudtam, imában vagy dalban fejezem-e ki jobban megelégedésemet. Ebben a régióban, hol külömben csak a madár jár, a csicsergő dal is imádság.

Mentünk. A nap előtt egy felhődarab futott keresztül; lelkünkön meg egy szomorú reminiszczenczia. Éppen azokat a kőlapokat traverzáltuk, melyekről Stücklen Egon vezetőjével, Innerkofler Józseffel, a mélységbe siklott. (1892.) — A többi már csak játék volt, bárha olyan meleg játék, hogy önkénytelenül eszembe jutott az a perzsa király, ki az ökörnyomából kiitta az esővizet.

Afrikai melegségben, egy csepp ital nélkül, a vakító déli napsugárban értük el a Sella-házat. Éreztem, hogy az az indiszpoziczió, melylyel egy erős meghűlésből kifolyólag még tegnap este küzdöttem, nyomtalanul eltűnt és valami mondhatatlan jólét érzése költözött helyébe, lelkemet pedig betöltötte az ifjúság legbűvösebb derűje. A menedékház előtt megismerkedtem egy fiatal japán diákkal, ki lelkesedve beszélt nekem szigethazája bérczeiről és szerényen tudakozódott a Schmitt-kamin részleteiről. Később hallottam, hogy fent is volt és pedig vezető nélkül. Derék fajta az minden téren.

Mikor estefelé lehűlt kissé, leballagtunk Wolkenstein felé, hogy a következő napon megostromoljuk a Gran Campanile die Fermédát keleti oldaláról. (A következő hajnalon kereszteztük is ez ormot keletről délnek.) — És mögöttünk elhomályosodtak a szépséges, magasztos szirtormok, az áttetsző ködfátyolon keresztül lassan halványodtak láthatatlanná, mint a szertefoszló délibáb . . .

II.

E ragyogó, csillogó túra után, mely köré emlékezetemben is glóriát alkot a nyári nap verőfénye, süvítsen a vihar a Vajolett tornyok közt.

Bozen mellett nyílik a völgy, melynek hátteréből csodás alkatú, vörhenyes sziklasorok tekintenek át a délvidékre siető vándorok ezreire. E sziklasorok a Rosengarten hegyei. Mikor egyszer husvétkor Velenczéből kerültem erre és egyik völgyből téli köntösükben bámultam ez ormokat, ép e helyen kellett visszagondolnom a csodavárosra, az Adria bájos jegyesére. Minden hasonlat rossz, de e varázsvilágban a fantázia is merészebb. A völgy hóval töltött fehér kanyarulata eszembe juttatta a Canale Grande fordulóját; itt is oly némán, majdnem az utczavonal szabályosságával állanak a sziklák, a hegyvilág e szépséges renaissance építményei. Ornamentikájukat megalkotják a hósávok és a jégcsapok csillámló ellentétei a megbarnult szirtalapon. A Valojett-tornyok pedig mint karcsú Campanilek bámulnak némán le a Canalera és hirdetik rég letűnt idők örök művészi architekturájának szépségeit, eredetiségét és erejét. És innen is eltűnt minden élet, miként azokból a déli palotákból a tenger közepén, csak a monda és a középkor német hegedőseinek énekei hirdetik, hogy itt lakozik vala Laurin, a törpe király és itt virul Kriemhilda rózsás kertje.

Már akkor tavaszszal megfogadtam, hogy a Vajolett tornyok közé visszatérek.

1903 július 29. Toblachból a déli vonattal robogtunk Bozenbe Antonio és Pietro társaságában, azzal a szándékkal, hogy egy nap bejárjuk mind a három Vajolett-csúcsot — a Delago, Stabeler és Winklerthurm híres hármasát, mely a legmodernebb alpinizmus egyik legdivatosabb bravúrja, az a hármas rigorózum, mely megszerzi a nyaktörő sziklamászás baccalaureátusát.

Bozenben legott kocsira szálltunk. Hosszadalmas volt a kocsizás a tikkasztó melegben. A legyekkel ellepett lovak önkényt megállottak minden vendéglő előtt és nekünk sem kellett sok biztatás, hogy az Etschländer piros gyöngyével telt kancsó fenekére nézzünk. Jócskán nyugovóra hajolt a nap, mikor az Eggenthal érdekes szorosán és barátságos falucskáin, smaragdszín rétjein keresztül felértünk a Latemar varázskörébe. A fehér országút a tűleveles sűrűjében lassú emelkedéssel kígyózott a közeledő hegyek felé; jobboldalt a törmelékmezőn, mint valami mykenei kyklopi falon nyugodott a Latemar rovátkázott épülete, megtámasztva egész sor karcsú oldalpillérrel, behintve a búcsúzó napfény aranyfüstjével. Az útmenti szálfák mögül kicsillant a kis Karrersee mohazöld vize, melyben az erikával, arómás eperrel benőtt korhadó fatömbök és páfrányszövevények közt bujdoskát játszik egy elkésett, megtörött sugár és elénk varázsolja a víznek vonzó délibábjait, a tájnak a valónál százszor élénkebb színekben vetített és mégis homályos képét. A legnagyobb festő e földöntúli művész, az esti napsugár, — csak egy kis víztükör kell neki alapnak és pompában, üde színezésben, eszményítésben felülmulja a nagy urbinói mestert is.

A Karrersee hoteljénél elhagytuk kocsinkat és sietve meneteltünk tova a hegyi legelőkön, hogy még késő éjszaka előtt elérjük a Kölnerhüttet. Besötétedett. Mögöttünk a széles völgykatlan megtelt fülledt gőzökkel, hogy a mélységek faluinak világítása csak gyászlámpák módjára pislogott. A távoli Ortler aczélkék ködfal mögé rejtőzködött és a magasban kigyúló csillagok sajátságos villogása mutatta, hogy erős mozgolódás van a titkos felső régiókban. A futó felhők gombolyagjában a hold sarlója megelevenedett, meg-megbillent, mint egy kis aranyos sajka háborgó ezüsthabokon.

Este 11 óra tájban kopogtunk be a Kölnerhütte ajtaján (2300 m.). Természetesen sem vacsorát, sem szállást nem

kaptunk. A padláson bújtunk össze a közös fekvőhelyre, hol már nehány campitellói és moenai vezető versenyt horkolt a fölkerekedett forgószéllel, mely épp abban a pillanatban lökte be és dobta nyakunk közé a padlásablakot, mikor végre szemünkre szállott a fáradt ember édes álma. Valóságos megváltás volt, mikor reggel 3 órakor kiléptünk a szeles, csillagtalan éjszakába, hogy a Tschaggerjochon át (2644 m.) elérjük a Vajolett-házat, mely éppen a Winklerthurm tövében fekszik. A virradatnak novemberi képe volt és mikor a Vajolett-házikó füstje szemünkbe ötlött s a szellő a polenta illatát hozta felénk, erős vala a kisértés, hogy hagyjunk békét az egész Vajolett-triumvirátusnak, telepedjünk be az ásítozó vezetők és tétovázó, tanakodó túristák közé s keressünk vigasztalást a fűszeres meleg borban, melybe Valpolicella venyigéin át belopódzott a déli napsugár minden tüze és a kegyes anyaföld egész jósága. Ellenálltunk a kisértésnek és mikor láttuk, hogy a Vajolett-házba fölsereglett összes túristák a rossz idő miatt lemondanak útjaikról, gyorsan hozzáláttunk, kétszeres energiával, hogy valaki le ne beszélhessen. Csakhamar már nehány kődobásnyira a menedékháztól baktattunk az úgynevezett Gartlschlucht felé.

Megvallom, hogy midőn itt a három Vajolet-torony tövében megálltam, úgy éreztem magamat, mint Petőfi János vitéze, ki az óriásországba jutott és

„Oly magasra kellett emelnie fejét,
Mintha nézné holmi toronynak tetejét . . .“

Felébredt bennem a naiv János vitéz bátorsága és megostromoltam az óriást. A hidegtől fogvaczogva láttunk a munkához, mely ugyan a homlokunkra csakhamar verejtékgyöngyöket csalt, de ujjaink annál többet szenvedtek, mert a szikla jéghideg fogásától a kéz érzéketlenné vált. Nagyon gyorsan emelkedtünk, egy árva szó nélkül, mígnem elértük a híres repedést, melylyel a fiatal Winkler 1887-ben, mikor még mások álmodni sem mertek ilyenfajta vállalkozásról,

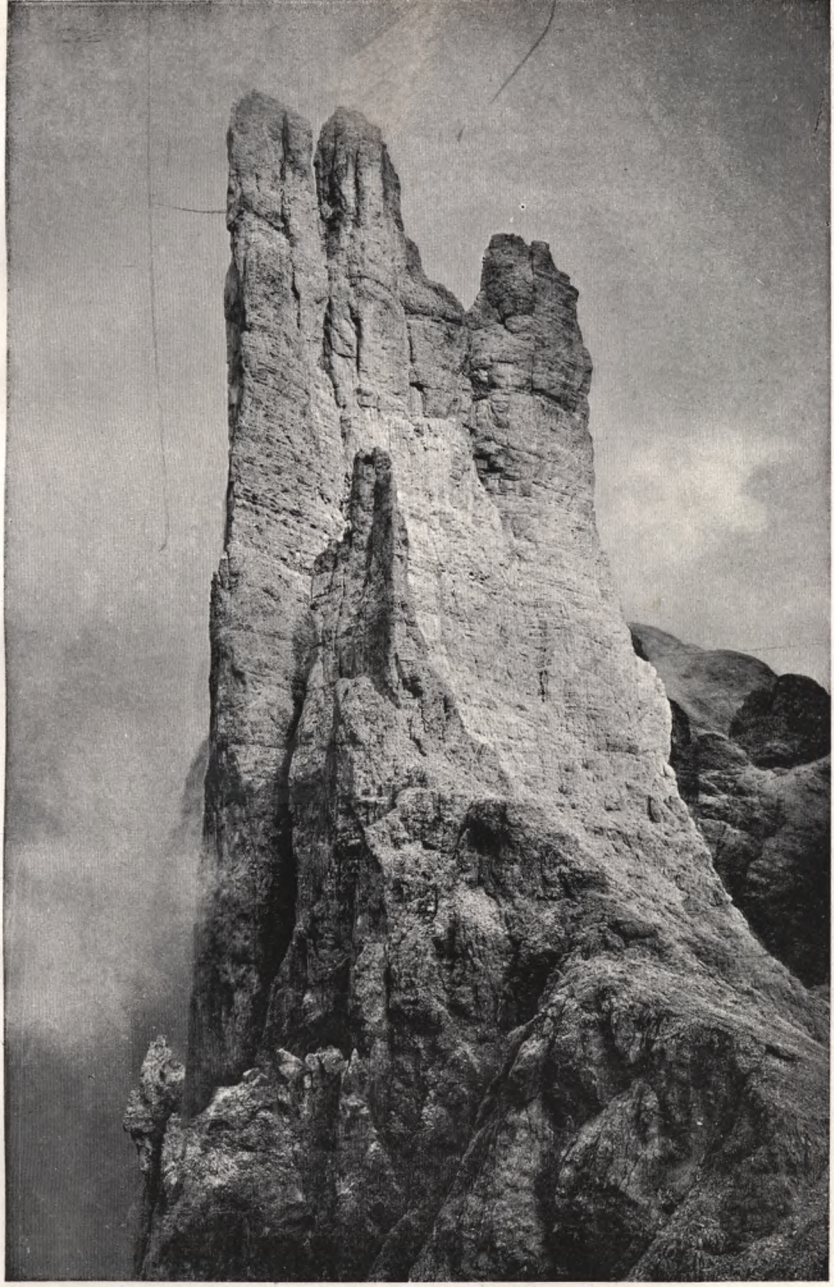

TERSCHAK EMIL FÉNYKÉPE.

DELAGOTHURM, STABELERTHURM, WINKLERTHURM.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

M. KIR. MUZEUM
KÖNYV-
TÁRA

egymagában megviaskodott. Elmondtam itt magamban a jó Aesopussal: Hic Rhodus, hic salta! Itt mutasd meg, mit tudsz. E repedés alsó nyolcz méterének minden kelléke megvan, melynek hiányozni kellene ahhoz, hogy itt az ember jól feljuthasson. Szűk is, sekély is, ferde is, kifelé is hajlik. Olyan a sziklába metszett nagy kérdőjel. Még Antonio is pár pillanatra megkuporodott benne olyanformán, hogy csak lebegett az űr fölött, csupán hátával és térdeivel ékelve be magát a két párhuzamos szirt közé; úgy melengette ziháló lélekzetével körme hegyeit. Sohasem felejtem el a mestert, mikor ott függött a repedésben, mint a beékelt kőtömb, mint egy „szikladarab emberi formában, melybe az Alpesek vihara lehelt életet“ (Amicis). Alig hogy mindkét emberem eltűnt a felső párkányok fölött, következtem én.

Az egész dolgot rémessé tette a szél; ugyan a Winklerthurm ez oldalán még nem ért annyira, de muzsikájában rettenetes, keserves és haragos volt minden akkord. Ez a sziklák igazi Wagner-zenéje. Süvöltésébe belevegyült egy-egy kődarabnak először közelgő, azután távolodó ütődése, fejünk fölött taszították le a rohamok a magasból. Végre a zaj szakadatlan lett, de nem minden rhythmus nélkül; valamikor a Riviera sziklás partjain hallottam ugyanezt az ütemet a genuai öböl hullámverésében. Hogyan jutottam fel, azt elmondani nem tudom, de bizonyos, hogy csak annak köszönhetem, hogy ellestem elődeim minden mozdulatát és számtani pontossággal utánoztam. Tulajdonképen ez az, mi által a vezető az ilyen túrát hallatlanul megkönnyíti; nemcsak vezet és biztosít, hanem példát ad.

A többi rész olyasféle volt, mintha egy gót toronynak élén kúsznánk. Lent az iszonyú mélységben mint apró hangyaboly állottak a Vajolett-ház turistái, folytonosan ujjongva, hogy a rokonlelkek e bátorító harczkiáltásával buzdítsanak. Rövid másfél óra alatt fent álltunk a 2800 méter magas, alig pár láb széles csúcson a kőhalmaznál, mely magában rejti a csúcs egyetlen modern komfortját,

melyet szintén az emberi hiúság talált fel: azt az iczipiczi, zsebnaptár forma vendégkönyvecskét, melyet egy bátorlelkű hölgy, Chelminski Lujza, gyöngéd keze helyezett itt el.

Hideg is volt, esett is, de mégis még nyarat mutatott a borús ég stílusa. Azonban a szemem láttára perczek alatt csoda történt. Alig láttam varázsosabb látványt, mint midőn e borongós nyári reggel itt a déli ég alatt átváltozott valóságos téli alkonyattá, milyen havas viharaival talán csak a norvég sziklák közt szokott beköszönteni. Az egész átmenet perczek műve volt.

Mikor a karcsú ormó tetején kibukkantunk, még teljesteli nyár volt, azután megkezdődött a tündérmese, mely ismét Dante Alighieri Divina Commediájának jeleneteit babonázta elém. Komor merevségben, zordon violaszínben állottak végnélküli sorban a sziklahegyek megszámlálhatlan sorai. Minden repedésükből, minden ormójukból bodrosan, fodrosan gomolygott a köd az aczélszürke égre. A végtelenségbe tűnő tagozott völgyek közt egyik csoport úgy állott, mint a keskeny kulisszák sora; amott meg egy karcsú sziklatorony, tetején a vele összeolvadó fellegkoronával mesebeli terepélyes fának látszott, melyen a rejtett nap által aranynyal szegélyezett kis felhőgombolyagok bokrétái aranyvirágzás képét nyujtották. A felhők fantasztikus árnyakat vetettek a völgyek mélyére, a fantasztikus hegyormok pedig kalandos árnyakat az alattuk hullámzó ködtengerre. A rege előttem szövődött tovább. Láthatatlan hegyi manók pajkosan tologatták, huzogatták ide s tova a meseország függönyeit, melyek közt a mélységből felvilágoltak a réteknek zöldessárga sávjai, miként ha ott lenn a jó tündérek aranyhajukat hintették volna szét a haragos, dübörgő sziklaóriások lábainál. Csak egy maradt el a meséből: a kedvező megoldás, mert a jó tündéreket, a napsugarakat hamar kihajszolták az óriásországból a szürke manók, a viharos felhők. Az egész mindenség átváltozott kavargó fehérséggé és karácsonyi hangulat költözött az egész tájra.

Ez volt a jel a visszavonulásra, mert ha azokat az apró kis domborodásokat, melyek úgyis csak az ujjak hegyének nyujtanak támaszt, ellepi a sikos hó, — ha azokat a több száz méteres sziklafalakat, melyeken a lábak tapogatózva keresik a minimális kiszögeléseket, tükörsimára fényezi jégmázával a fagyos szél, — akkor itt ülhetünk a felhők szigetjén, mint száműzöttek, míg el nem jönnek értünk azok a bizonyos jó tündérek, a napsugarak, — avagy le nem szállít valami más hatalom, melynek közbenjárását nem igen köszönnénk meg.

Lázas gyorsasággal kezdtük meg a leszállást, de nem a Winkler-úton, hanem Zott útján, a Stabelerthurm felé fordított oldalon.

A nyaktörő, szédítő, roppantul kitett falak részleteit, a mesterséges lapulásokat a merőleges szirthez, a villámgyors ereszkedéseket a duplára fogott kötélen alig élvezhettem, mert folyton keresnem kellett az utat, míg fejem felett valami 30 méternyire embereim szakadatlan kiabálással nógattak előre. Mikor a kövek egyre csúszósabbak lettek és a vészesen üvöltöző szellő egyre jobban verte szemembe a hópihéket, hónom alatt egypárszor hátra pillantottam a mélységbe, hogy végigmérjem, hány méterrel került már közelebb a biztos talaj. A mászás csak ott válik könynyebbé, a hol a Stabelerthurm falai annyira közel érnek a Winklerthurmhoz, hogy félkézzel és féllábbal el lehet érni e szomszéd hegynek szirtjeit és az utolsó 25 métert a két szirttorony közé ékelődve lehet leereszkedni.

Bőrig ázva, de annál jobb hangulatban toppantunk be a Vajolett-házikó átfüstölt szobájába, hol Piaz Battista és hites társa valami 20 ott szorult vendégnek vígan töltögették a teát. Legjobban kikaczagta a czudar időt a kályha mellett ülő csinos fiatal asszony, kinek édes csevegése és mosolygó boldogsága az egész benszorult csapattal feledtette azt, hogy az elhagyatott óriásországban, a szirtek zord magányában, távol a viruló élet, a zöldelő növényzet, csi-

csergő madár és dolgozó ember tanyáitól, iszonyú hófúvás tomboló viharában ülünk együtt. Nem is volt csoda, mert ez az asszony talán még akkor is felhőtlen eget látott és tünde verőfényt: nászúton volt és párjával boldog szerelmében eljött hódolni a bérczek hatalmas szerelmének.

Mi hárman arra vártunk, hogy kisüssön a nap és megkezdhessük a Delagothurmot. Ugyan várhattunk volna. Másnap hajnalban, deczemberi havazásban kullogtunk vissza a Tschaggerjochon át, — lehorgasztott fejjel, mint három marczona granátos a vert hadseregből a moszkvai hósivatagon.

Akkor kezdett derülni, mikor a karrerseei hotel előtt újra kocsira szálltunk.

Mikor minden újabb kocsifordulóval alább és alább ereszkedtünk a napsugaras Etschvölgy felé, a merész sziklák a szelíd dombok mögé tünedeztek. Én úgy éreztem magamat, mint a kritikus, ki egymásután végighallgatja Hamlet borongós, erőteljes igazságait és utána egy könnyed vaudeville édes csacskaságait és fülbemászó dallamait. Az ember első pillanatban a sok komoly és magasztos benyomás alatt haragszik a bohóságokra, — én is majdnem valami lenéző kicsinyléssel, a köznapiság lebecslésével mértem végig az alacsony hegyek hullámvonalait. Csak lassan kezdtem kiengesztelődni. Lent az eső utáni tiszta csillámló levegőben úszott a verőfényes Bozen, mintha minden ablakában egy fiatal arcz mosolygott volna felénk, olyan nyájas volt e kép. A kertekből bódító virágillat özönlött szét az egész völgyben; a festői várromok tornyait csirpegve rajzották körül a madarak; azok a tornyok meg komoran bámészkodtak át a pirkadó gerezdekkel megrakott venyigékre, mintha elmerengenének a multakon, hogy hát a hegy leve és a jókedv túlélték azokat a lovagnemzedékeket, melyek annyit poharaztak ez ódon falak között.

Mikor bent ültem a vonatban, még egy párszor önkénytelen az ablakhoz hajoltam, de mégsem a mosolygó Bozen-

nek akartam istenhozzádot mondani. Szemem a távolban azokat a derengő, karcsú ormokat kereste, melyek a tegnapi friss hónak ezüstbrokátjába burkolva, a nyugovó nap piros ragyogásának kitartva homlokukat, még szebbek voltak, mint valaha.

Nagy Isten, — mennyire szeretem én e hegyeket. Így csak valami igazán magasztosat, igazat lehet szeretni.

*

Szerettem volna a hegyek szeretetét az apostol szavaival hirdetni, hogy hivőket szerezzek erős meggyőződésemnek, mely szerint csakis a természetből lehet erőt, egészséget, megújhodást, reménységet meríteni. Mert szeretem ezt a világot azért is, mivel itt minden és mindenki megtartja a törvényt, — a természetben nincs soha törvénytelenség.

Mikor az óriás hegyek magányait jártam, sohasem voltam egyedül, — mintha maga az úristen járt volna velem. Midőn ott álltam szemtől-szemben a megkövült örökkévalósággal, eszembe jutott a világtörténelem végtelen drámasorozata. Lenn a mélyben egész világok fognak eltűnni dicsőségükkel és előítéleteikkel, hőseikkel és nyomorultjaikkal együtt, — és ezek a bérczormok itt állanak változatlan a pirkadás rózsaszín fényárjában, változatlan az őszi köd gyászfátyolában, változatlan, midőn homlokuk azokat a fagyos hósivatagokat szakgatja, melyek télvíz idején az étherben úszkálnak. A lábaiknál addig porbahullt Caesar, összeomlott Romulus birodalma, kettétörtek a lovagok lándzsái. Sok országnak, sok nagy népnek már csak a nevét is késő nemzedékek tudós búvárai fogják ismerni és ezek a bérczek, melyek látták még az ősvilág piros napgolyóját és mondhatnám, a teremtés történetét, — még mindig állani fognak és szótlanságukban, keménységükben, *szívtelenségükben* többet tesznek az emberiségért, mint azoknak az

embereknek a melegszívű milliói, kik tövükben porrá és hamuvá, emlékké váltak, mert e hegyek annyi-annyi beteg testnek, beteg léleknek hoznak üdülést, egészséget, megtisztulást, újjászületést, — és akármilyen legyen is az időknek, a sorsnak forgandósága, mindenkor oda mutatnak fel rendületlenül, hol összes vágyainknak, törekvéseinknek, küzdelmeinknek végczélja vagyon.

OSZK

Antelao (délről)* (3263 m.)

Pelmo a l' atto e Antelao da' bianchi nuvoli il capo
grigio ne l'aere sciolgono,
come vecchi giganti che l'elmo chiomato scotendo
a la battaglia guardano . . .
Carducci Giosue (Cadore II.)

A természet valóságos álomvilágot alkotott a Piave partjaira. Hímes réteket terített iszonyúan szétszaggatott barna dolomit-sziklák közé és az egészet bearanyozta az olasz ég napsugarával. Cadore ennek az álomvilágnak neve. Messze átpirulnak a kincses Velencze tartományaiba a halovány sziklatornyok („le pallide aguglie"), mikor a lehajló nap rózsaszín fátyollal takar le mindent, melynek csodaleplei alatt még szebben érvényesülnek a dolomitok rapszodikus, de mindenkor művészi formái. E csodás hegyek a „Marmarole care al Vecellio", miként a legnagyobb élő olasz költő írja, Vecellio kedves hegyei. Ezeket a bérczeket három tulajdonság jellemzi. A színpompával és a formák vakmerőségével párosult szépség. Nem csodálom, hogy itt tanulta Tizian (ki itt Cadoreban született) a színek melegségét; — ez ormokból merített vakmerő elszántságot a szabadsághős vértanu, Calvi Pietro, — és e szirtek rózsapirjából merített ihletet a legszebb költészetre Carducci. (Itt, Pieve-ben írta remek költeményét, a „Cadore"-t.) E színpompás, vakmerő, szép bérczek királya az Antelao.

* Szerző előadása a M. T. E. Budapesti Osztályának 1904. évi márczius 8-iki estélyén.

Cortinai utcza, háttérben az Antelao.

1903-ban éppen tizenkettedszer vonultam be a déltiroli Cortina d'Ampezzóba.

Az angol Coolidge, a világhírű hegymászó, nevet is adott annak a vágynak, a hegyek csodás nosztalgiájának, mely őt minden évben a Mont Blanc „tűi" közé vonzotta, elnevezte a Mont Blanc ormai után „mal des Aiguilles"-nek. Én rajtam is minden évben így erőt vesz a hegyek szerelme, csakhogy ez a „mal des Dolomites . . ." És legjobban szeretem Ampezzót, mert ez a vidék volt számomra mindenkor az erő, egészség, gyönyörűségek tanyája, a szabadság és gondtalanság bevehetetlen szigete és fiatalságom legragyogóbb emlékeinek kimeríthetlen kincsesbányája. Ott, hol az óriás dolomitkupolák és sudárkarcsú sziklatornyok a déli ég verőfényében fürödnek, nem ért el soha a köznapiság lehe, mert az a sziklaország a testet öltött vakmerő eszmék, a megkövült markáns egyéniségek világa, hol épp ez egyéniségek abszolut igaz nagysága kizár minden diszharmóniát.

Toblachtól és Sextentől délre egész San Vitóig minden nehéz ormon fentállottam; félszáznál nagyobb ezeknek száma. Utolsónak hagytam a leghatalmasabbat, a 3263 méter magas Antelaót, mely az összes dolomithegyek közt a második magasságban. (Első a Marmolada 3360 méterrel.)

Vannak sokkal magasabb csúcsok az Alpesekben, de mégis jelentéktelenek az Antelao mellett, mert nagyságuk sokszor csak azon alapszik, hogy tulajdonképeni ormukat magas polczra helyezte a természet; olyanok csupán, mint az átlagember, ki magas rangot kapott. Az Antelao azonban minden előhegység nélkül a völgyfenéktől, mely Borca mellett csak 975 méter magas, a mennyboltozatig szökik fel, úgy hogy mindenki színről-színre láthatja egész fenségében. (Bár a tulajdonképeni főormot Borcánál elfedi a gerincz 2887 méter magas előorma.) Két oldalról mutatom be e hegyet. Északi oldala, mely átdereng a messzeségből nemcsak a Misurina-tó világszép partjaira, hanem a Pusterthal kies rétjeire is, fagyos burokban fehér egyformaság; innen bárki megostromolhatja. Ez oldalról már 1900-ban meglátogattam az ormot. Déli oldala majdnem függélyes, másfél kilométer magas sziklabástya, mely maga a kővé meredt erő, virtuskodó daczos jellem. Erről az oldalról hosszú évek küzdelme után 1898 augusztus 16-án sikerült az ostrom J. S. Philimore és A. G. S. Raynor angol alpinistáknak Dimai Antonio, Pompanin Zaccaria és Innerkofler Michael vezetők segélyével. Ez a bravúr, mely előttem csak öt angol (a fentieken kívül R. Corry, Heath, Broome) és egy bécsi turistának (Pott Félix) sikerült, mindenkor egyike marad az Alpesek legnagyobbszerű, leghosszabb és legnehezebb sziklatúráinak. (Az első megmászók hajnalban kezdték a munkát és este 8 órakor érték el csak az ormot!)

Augusztus 23-án a nyári vasárnap fényében úszott egész Cortina. Éppen delet harangoztak, mikor a karcsú Campanile alján kocsira ültünk. Magammal vittem a sziklák utólérhetlen, mindig győztes vezetőjét, a délczeg Dimai Antoniót, továbbá régi jó pajtásomat, ki eddig minden túrámon kisért, Siorpaes Pietrót és az elemózsia, főzőedény, scarpetták (könnyű czipő, szövet vagy madzagfonatú talppal, sima szirteken jól tapad) vitelére egy fiatal, dalos kedvű vezetőt, Barbaria Bortolót. Ismerőseink kendőiket lengették,

a többi vezetők meglóbálták tollas kalapjukat, egy kis bogárszemű parasztleány vörös szekfűt dobott a kocsinkba és mi vígan robogtunk az olasz határ felé.

A vakító fehér, árnyéktalanul izzó országúton délután 2 órakor érkeztünk meg Borcába (975 méter), melynek barátságos kis házai éppen az Antelao mérhetlen déli falának lábainál feküsznek. Kerek 2300 métert emelkedik Borca felett majdnem merőlegesen az Antelaónak egymásra tornyosult, fényesszürke sziklabástyája, melynél hatalmasabb és monumentálisabb alkotással a természet örökös művészete aligha ajándékozta meg az őserőt bámuló emberiséget. Mint a felhőkbe vesző rettenetes Bábel állt előttünk e remek orom, tiszteletet parancsolva egész környezetének. Ezeken a falakon vezet fel a mi útunk.

Nyomban útra keltünk, alaposan megrakódva, mert sok eleséget, bort, takarót, edényt, három pár scarpettát és két 35 méteres manilakötelet kellett czipelnünk. Itt nincsen menedékház, hanem bivuakhelyet kell keresni, szabad ég alatt meghálni valami 2000 méter magasban, a Buso del Diavolo közelében. Szegény Barbaria nagy ambiczióval, csuromvizes, de mindig mosolygós ábrázatttal hurczolta tömöstömött Rucksackját; annál jobban zihált és görnyedt az olasz legény, kit Borcában fogadtunk segítségül. Bizony magam is nagyokat fújtam, mert Zahara sivataghomokján sem lehet melegebb, mint ezeken a meredek, a láb alatt mozgó, törmelékes lejtőkön, hol összegyülemlik Cadore völgyein át a délvidék egész melegsége. Mintha sohasem volna itt tél, csak örökös izzó nyár. A nap ezer sugárral perzselte hátunkat; a tűleveles avar perczegett a hőségtől; a borókák és törpefenyők zöldje csillogott a tiszta augusztusi délután pormentes, fényes levegőjében. Néma menetben, miként a terhet vonszoló hangyasor egy sudár tölgyfa kérgén, haladtunk előre. Egyszerre hátam mögött ropogós patvar törte meg a csendet, hogy visszhangzottak a sziklák: Antonio zamatos és nem éppen költői kifejezésekkel mondott

búcsút az olasz legénynek, ki kidőlt, hátrahagyta terhét és megszökött a meredekségek elől.

Végre esti 6 óra tájban megálltunk egy nagy ferde kőtömb alatt és Antonio mosolyogva mutatott a szirtdarabra és a morénatörmelékre: „Ecco il nostro albergo, ecco i nostri letti! Íme, a mi vendéglőnk, íme, a mi ágyaink!“ Barbaria hamar lerakta a holmit, zsákjába tömte szeges czipőinket, melyek helyébe a fonott talpú scarpettákat húztuk, magához vette jégcsákányainkat és útra kelt, hogy ujra visszatérjen Borcába, innét San-Vitóba és másnap hajnalban a hegy másik, havas oldalán elénk hozza a czipőket és a csákányokat. Embereim rögtön hozzáláttak a nyájas otthon, a házi tűzhely megteremtéséhez. Nagy rivalgással hordtak fel a mélyből galyakat és vizet a nagy vacsora elkészítéséhez, mely teából és konzervekből állott. Vizünk volt bőven és elmondhattuk az egyszeri czigány sóhaját, ki meglátta a Dunát és így kiáltott fel: Mennyi jó ebédet lehetne főzni evvel, ha volna hozzá hús, vaj, kenyér .... Az alatt én elmélyedtem az alkonyat bűvös játékába. Fejünk felett halványan derengett a megvilágított sziklaerőd, köröskörül a távolban szirtormok százai fürödtek a rezegő étherben, melybe aranyport kavart a nyugovó nap. Agordo hegyei, a Marmolada és Tofana mögött lángba borult az egész égbolt; Cadore völgyeiből, mint a kékes tömjén, szállingóztak szét az esti párák. Mintha minden szirtoromba lélek költözött volna az esti pir utolsó megvillanásával, azután a szunnyadás, a megadás tompa mozdulatlansága nehezedett a végtelen sorra. Szemben a Monte Pelmo (3169 m.) tört fel zivataros fellegek közé, mint a magasztos méltóság, a megdönthetlen nagyság komor jelvénye. A fenyvesek közt itt-ott kilobbantak a kecskepásztorok tüzei, lenn pedig Venas, Vodo és Borca viskóiban az esti mécsek; a nemes formájú Monte Duranno ködsapkájában a csillagok százai játszottak bujdoskát.

Szél kerekedett és a rőzse vörös lángjából pattogva

hordta a pernyét a két marczona kisérőm arczába, kik fantasztikus sipkáikban, a futó lángokkal megvilágítva, bízvást versenyre kelhettek volna Sziczilia vagy az Abruzzók akármelyik félelmetes lakójával. Körülültük a parazsat és elköltöttük a pompás estebédet, melyet oda nem adtunk volna akármelyik cortinai grand hôtel vacsorájáért. A Pelmo mögül néha egy-egy villám festette violaszínre a sziklák romba dőlt Iliumát; egy-egy távoli dübörgés rázkódtatta meg a bérczeket, de mindez el nem vette a mi piros jó kedvünket. Előszedtük kis pipáinkat és vígan harsogott a szirtek feketeségébe a csalogató dal:

„La luna si fa ciara . . .“

Kisütött a holdvilág — de nekünk csak a dalban, mert nem akart kibújni az a hamis hold.

Végre belefáradtunk a várakozásba. A nagy kőtömb alján, a törmelékben helyet kapartunk magunknak, az egyetlen pokróczból a kavicsra puha derékaljat vetettünk, egy pár fenyőgalyat dugtunk mindenik Rucksackba, hogy a vánkos is meglegyen, azután szép szorosan egymás mellé heveredtünk. Takarónk az éjszaka hidegje, mennyezetünk a csillagos ég. Ilyen nagy és fényes terme nincs e föld kerekén egy királynak sem. Egy meleg baráti kézszorítással, egy áhítatos fohászszal elcsendesültünk, hogy reményteljesen bevárjuk a jövendő hajnal első pirkadását.

Valamint beáll a teljes homály, a lélek is mámoros lesz. A képzelet nem marad nyugodtan, hanem lázasan szálldos, többet és mást lát, mint a valóság. Az árnyékok kisértetiessé válnak, a pásztortüzek lidérczfényekké változnak; mintha a nagy hegyek itt-ott megmozdulnának és összehajolnának; mintha a csillagok is élénkebben pislognának a magasból e fekete földre. A csend leírhatatlan; bár a szomszédban a hegyi patak szakadatlanul habzik és zuhog, már nem hallom; fülem annyira megszokta e tompa morajt, hogy ez egyetér a tökéletes csenddel. Az éjszakába

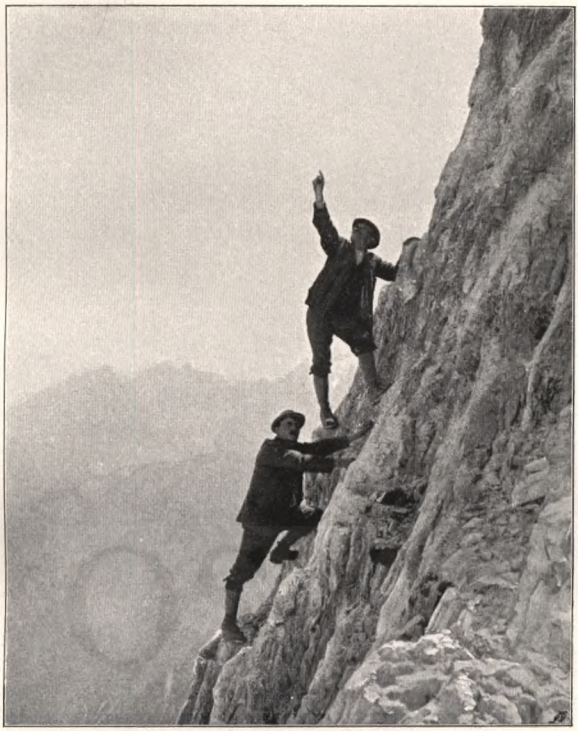

BAUMANN GYÖRGY FÉNYKÉPE.

AZ ANTELAO FALAIN.

SIORPAES ARCANGELO ÉS SIORPAES C. GIOVANNI CORTINAI VEZETŐK.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

M. NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA

csak egy zaj suhan, a szél. A sziklák közt ez is változatos; majd úgy hangzik, mint a hosszú, elfojtott sóhajtás, majd mint tomboló paripák prüszkölése, majd mint távoli tengerek hullámverésének ritmikus mormolása. Gondolataim rendszertelenül jártak be tért és időt, de mikor kinyitottam szemeimet és mindig ugyanazokat a merev, fekete ormokat, ugyanazokat a szelíd csillagokat láttam magam előtt, elfelejtettem multat és jelent és mindent, kimondhatlanul biztosnak és elégedettnek éreztem magamat. Közvetlen homlokom felett előrehajolt a szikla és teljesen védett, de oldalt, egy kis résen, erősen fütyült be a szél; szerettem volna e repedést néhány fenyőággal betömni, de akkor felriadt volna két hozzám simuló alvó társam, kik szinte élettelenül nyujtóztak a törmeléken. Újra behunytam szememet, mert így mintha kevesebbet érezne az ember, és elszunnyadtam.

Mikor álmomból újra felriasztott egy szélroham hideg csókja, köröskörül a Civettától a friauli hegyekig sárgulni kezdett a látóhatár. Három óra volt. Egy ugrásra talpon termettünk és csakhamar fortyogott az üstben a reggeli teavíz. A Pelmo mögül eltűntek az éjjeli zivatarfelhők, nem maradt tenyérnyi felleg sem az égboltozaton. A pitymalat olyan volt, mint az istenség ragyogó igérete, egy boldogító kinyilatkoztatás. Minő hajnal! Azt hiszem, hogy az utolsó, a legnyomorultabb emberi lélek is, mely lemondva minden hitről és reménységről, kétségbeesetten vergölődik, egy ilyen hajnal láttára visszakapná erejét, isteni szikráját és üdvözölne. Nemcsak a levegőt szívtam teli tüdővel, hanem mohón szívtam, ittam a rózsaszínű fényt, a láthatlan napból áradó rezgő erőt és a bérczek ihletét.

Négy óra lehetett (1903 augusztus 24-én), mire megkezdtük a munkát. Csak ekkor éreztem, hogy tagjaim olyanok, mintha kerékbe törtek volna. Antonio, ki mindig vezet, kötélre fűzte Pietrót, ki viszont a Rucksackot vette hátára; Pietro pedig a második manila-kötéllel magához kapcsolt

engemet.* A szellő üdítő ölelése és a lelket villanyozó merész tervek úgy hatnak, mint a legerősebb stimuláló szerek, melyek nyomban elvesznek minden zsibbadtságot. A kövek kemény érintése, beékelődések keskeny kihajló repedésekbe, nyujtózkodások öblös kaminok szédítő falai között, csakhamar helyreigazították csontjainkat. Fürgén kapaszkodtunk majd merőlegesen felfelé, majd ide s tova a palaforma, még a glecserkorban simára gyalult sziklákon. A teljesen kibontott kötél hosszából újra meg újra láttam, hogy 30—30 méter volt az emelkedés, mégis alig lehetett észrevenni a megtett utat a folyvást nagyobb méretben kifejlő szirteken. Így mult el vagy két óra; semmi sem látszott nehéznek; folyt a dolog, miként az imádság.

A keskeny párkányokon lassan tolódtunk előre a hegy legdélibb éle felé; itt egy alig pár lábnyi szirtfejen tartottuk az első pihenőt.

Alattunk a mélységben felcsillant a Boite vizének ezüst szalagja; a fenyvesek moharakásokká törpültek, a falvak játékszerekké változtak, csak a hegyek növekedtek egyre rohamosabban. A völgyből a távlat miatt minden bércz kisebbnek látszik; innét nézve mindenik azt a benyomást kelti, mint egy összeroskadt alak, mely lassan kiegyenesedik és kiveti mellét. E pihenő után következnek a legkritikusabb erőpróbák; egy sekély, függélyes, többször megszakított kis repedés, mely 50—60 métert egyenesen visz a magasba, — ennek minden köve törékeny; azután pár éles fordulat a roppantul kitett falon, majd két rövid, mély kamin, melyben az ember ugyancsak kiadja erejét. S milyen jó kedvvel csináltuk! Mintha a fiatal nap, melynek fénye mindennek olyan ünnepies zománczot ad, bearanyozta volna a mi kedélyünket is.

Végre kiértünk a gerinczélre. Itt vár a legfurcsább meg-

* Ampezzóban igen nehéz túráknál mind a két vezető elül megy, mert így a kötéllel fokozottabb a biztosítás. Jég- és hóhegyeken az utas középen megy.

lepetés. Hogy az ember fölérjen a csúcsra, *lefelé* kell mennie. Mindenki azt hiszi, följutott az oromra, mert az út egy karcsú tetőre vezet. Erről azután látjuk, hogy 70—90 méter mély nyeregszerű hasadék választ el a főoromtól, mely fehér hósüvegével még vagy 250—300 méterrel magasabban alig pár kődobásnyira integet. Le kell szállni legalább 80 métert, mi kellemetlen idő- és magasságveszteség és azonkívül az egész út legkényesebb feladata, mert a szikla majd merőleges, omladékony és hozzá még kis hófoltokkal és szemes jégesővel volt fedve. Nekem kétszeresen nehéz volt ez a részlet, mert a magasból hullott kődarab jobb kezem körmeit szétzúzta; itt pedig a fájdalomban sem szabad elkapni a kezet, mert ez az önkénytelen mozdulat még egy olyan akaratlan mozdulatot vonna maga után, hogy az ember nyomban a Pian del Lenzuolo hókatlanában álmodná e szép túra folytatását oly álomban, melyből nincs felébredés. A szemközt levő falon és a fő-gerincz széthasadt sziklaromjai között már hamarabb haladtunk, annál inkább, mert a nap egyre izzóbban lövelte ránk sugarait és a csúcson, a másik, könnyű oldalról felkerült Bortolo ujjongva mutogatta nekünk, szegény Tantalusoknak, a jégbe hűtött üveget, melyben a legjobb asti spumante aranyleve gyöngyözött.

Valamivel déli 12 óra előtt, 7 órai kemény munka után, mindannyian az Antelao csúcsán ölelkeztünk össze. A reggel köde ringatozó óczeánként vonta be az összes völgyeket habos fehér, majd opálszíneket játszó hullámokkal, melyekből a Dolomitok, mint elsüllyedt szigetország utolsó szirtfokai, az Ortler, Adamello, Presanella és Zillerthal havasai pedig, mint Grönland úszó jéghegyei csillogón emelődtek a felhőtlen meleg azúrba. Mintha ez a ringatózó, hömpölygő ködtenger elválasztott volna minden parlagitól, mivel a földhöz tapadunk, mintha már a hét mennyország elsejébe értem volna, hol nincsen többé emberi nyomorúság. Önkénytelenül Berzsenyi fohásza csendült meg lelkemben:

„Isten! kit a bölcs lángesze föl nem ér,
Csak titkon érző keble óhajtva sejt:
Léted világít, mint az égő
Nap, de szemünk bele nem tekinthet!“

Én itt szerencsésebb voltam minden bölcsnél és minden költőnél, mert én beletekintettem ez „égő napként világító létbe“, és láttam színről-színre Isten arczát e csodavilágban és éreztem gyámolító kezét e végtelen szirtfalakon . . .

Embereim először üdvrivalgások közt a tele poharak üde nedvével felköszöntötték a világ négy tájékát, azután fáradtan omoltak a kőlapokra, sütkérezni a perzselő napban. Énnekem oly tele volt a lelkem, hogy szólni sem tudtam; csak álltam, álltam a mélység felett, körülfolyva aranyos párákkal, átölelve a napsugarak fényárjával, mint egy nagy czél elérésének élő jelvénye; csak néztem, néztem az ormok végtelen sorát, melyeket megnevezni sem bírnék, mert csak a seregek ura tudná megszámlálni azokat.

Így telt el vagy másfél óra, mikor ujra indulnunk kellett. A leszállás az északi oldal majdnem hómentes kőlapjain roppant gyorsan ment végbe, úgy hogy alig $2^1/_2$ óra alatt elértük San-Vitót. A langyos nyári alkonyattal vidáman kocsiztunk vissza Cortina felé, egyre hátranézve az Antelao magasztos homlokára, mely a leáldozó napban kipirulva intett búcsút szerény vendégeinek. Nem találkozhattam volna oly boldog emberrel, kivel e pillanatokban cseréltem volna. Újabb erő pezsdült meg ereimben, — szabadságérzetem lelkemben megszázszorozódott, — egy ragyogó emlék gyémántkincs módjára illeszkedett fiatalságom legszebb drágaságai közé.

Ezért megdobban a szívem, a hányszor hallom a Cortina d'Ampezzo nevet. És visszatérek én oda, a lelki gyönyörűségek forrásaiban gazdag búcsújáróhelyre, kell oda mennem, mint az igazhitű mozleminnek Mekkába.

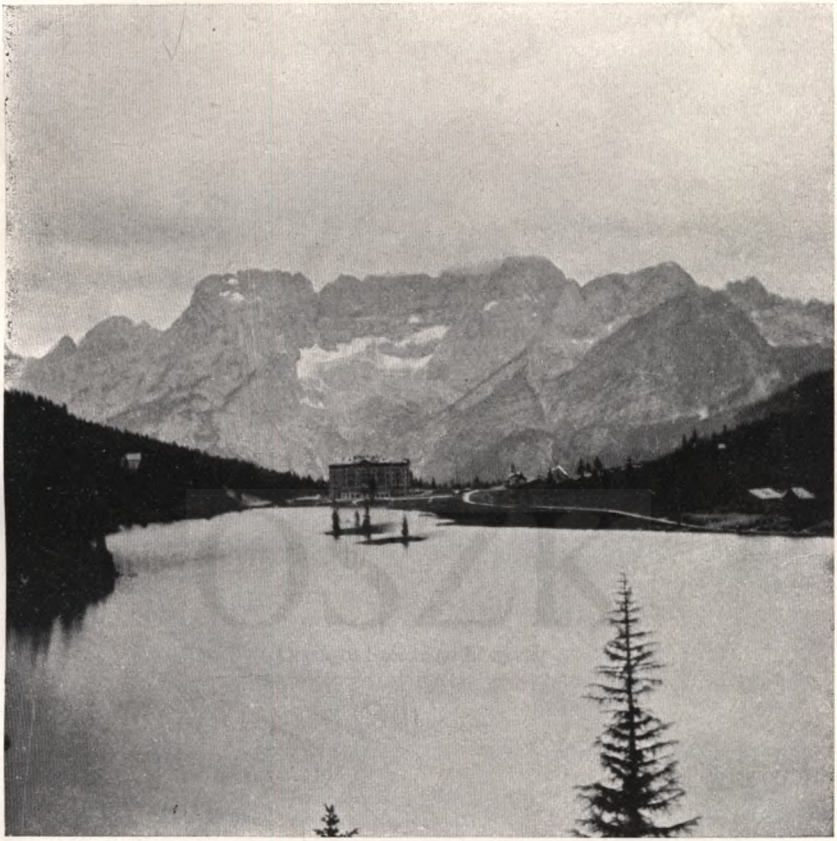

JANKOVICS AGÁT FÉNYKÉPE.

MISURINA. HÁTTÉRBEN SORAPIS.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Torre del Diavolo.* (2622 m.)

Második megmászás.

Ampezzo és Sexten dolomithegylánczai között emelkedik a Cadin-hegycsoport. Sárgásszürke sziklacsipkéi bizarr rendetlenségben merednek a déli ég mélységes kékjébe, mintha nem is volnának tömör ormok, hanem csupán tükröződnének a mennyég tengerében, mint távoli, mesebeli hegységek délibábja. Az egész festői kép odább-odább simul a Misurina-tó zöld hullámaiban, majd újra visszatér, akárha ott lenn a fodros habok alatt vízi indák folyondárjával befuttatva és vízi levelessel átfonódva száz új meg új alakban jelennének meg titkos világok hegységei. Mikor az esti pír az egész hegyláncz nyugati homlokzatára és karcsú szirtoszlopaira halovány rózsaszínű fátyolt lehelt, mely lassan violaszín árnyalatokba olvadott át és végre elsápadt az est tompa szürkéjében, teljesen elbűvölt e színpompás, megkövült rendületlenségnek ereje, — szinte magam is kőszoborrá meredtem e mozdulatlan sziklabéke szemléletében, mígnem felébresztett az alpesi rózsák közt barangoló gulák kolompja és a tavon surranó sajkáról áthangzó édesszavú barcarole.

* V. ö. „Turisták Lapja“ XV. f. 181. l. XVI. folyam 7. l. A Cadin-hegycsoport tömérdek sziklacsúcsból áll; — egészen olasz területen fekszik, a Misurina-tó, Val Marzon és Val d'Onge között. Jó monografiát írt e hegyvidékről Witzenmann Adolf a D. Ö. A V. Zeitschrift 1902. évi számába, 380—413. l.

Egészen uj a kép, mikor ködfoszlányok népvándorlása reppen e sziklavárakon keresztül. A ködtenger minden mozdulata új meglepetést hoz, mert a szürke felhődarabok mutatják meg a hegység igazi tagozatát. Ilyenkor látjuk csak, hogy a hegység, melyet tömörebb tömegnek tartottunk, bomlik, benépesedik karcsú tornyokkal, át van hálózva mély völgyekkel és tömérdek gerinczből épült. A vihartörő száltornyok és rengeteg sziklafalak, széles hágók és csipkés bordaélek, sötét szirtkatlanok és örökös téli fehérségben csillogó lejtők mesés össze-visszaságban váltakoznak egymással, hogy a vándornak valóságos Ariadne-fonálra van szüksége, hogy e sasfészkek omladékain keresztültaláljon. A legújabb időkig ismeretlenek maradtak a Cadin-hegyek részletei; ha néha egy-egy lelkes alpinista fel is vetődött a legmagasabb tetőre, a Cadin di San Lucano ormára (2841 m.), gyönyörködhetett a csoport egészének varázsában, de bizonyára azzal a tudattal tért vissza, hogy a miként egy remekmű megértésére nem elég néhány lap elolvasása, úgy e hegycsoport egyes remek részeihez is alapos kommentár kell. A többi ormot és völgyet alig érintette emberi láb, míg végre Eötvös Rolanda és Ilona bárónők az utolsó pár év alatt bejárták és átkutatták az egész hegycsoportot.

Már minden csúcs meghajolt előttük, — csak egy daczolt. Az északnyugati Cadin-ágban áll három testvértorony, melyek közül az egyik jelentéktelen. A másik kettőnek karcsúsága és formáinak groteszk alkotása felülmulja a legmerészebb képzeletet. Az egyik a „Gobbo“, (a „púpos“, első megmászói az Eötvös-bárónők voltak 1902 július 20-án); eltorzult alakja ferdén, irígyen hajol sugár társa felé. E két összehajló sziklatű szemléleténél mindig eszembe jutottak Bologna ferde tornyai, az Asinelli és Garisenda. Ez a szikár középső torony, mely 2622 méter magasra szökik fel, a Torre del Diavolo. Neve jellemzi ez orom egész egyéniségét. Ez a kővé változott démon évek során át nem akart meghajolni e hegycsoport lelkes és elszánt bámulói előtt.

Az Alpesek leghíresebb vezetői és legvakmerőbb hegymászói egyhangúlag kimondták az ítéletet: e csúcson nem fog soha ember állani.

Hányszor epekedtek elszánt vándorok e hegy lábánál; s mikor a napsugár, mely az imént a mélység hófoltjainak ezüstjén verődött vissza, csalogatva, aranyosan surrant fel

Jankovics Agát fényképe.

A Torre del Diavolo és Gobbo (a Cadino di Tocci felől).

a lenge orom sárga sziklahomlokzatára, a vándorok még inkább vágyódtak Ikarus-szárnyak után. De úgy látszott, van határa a földi vágynak, emberi erőnek és merészségnek. Egy-egy kő pattant le a napfényben fürdő szirthomlokról és nagy ívekben forgott le a feneketlen űrbe, süvítve: „vissza!“

1903 augusztus 4-én a Torre del Diavolo ormán hullámosan lengett az esti szellőben az apró lobogó. Az Eötvös-bárónők és vezetőik (Dimai Antonio, Verzi Scéco és Baldassare, Siorpaes C. Giovanni) tűzték azt oda fel.

Ki hitte volna?! Megvolt, megtörtént a lehetetlen.

A túra kalandos részleteinek leírása, a vállalkozás igazán pikáns érdekessége és sajátossága, melyhez hasonló eddig az Alpesekben nem akadt, engem is hamar kisértetbe vitt és ellenállhatlan vágy fogott el, hogy én lehessek a csúcson a második.

1903 augusztus 10-én teljesült vágyam.

Hajnalodott. Egymagamban haladtam a Val Popena harmatos fenyvesei közt a Cadin derengő fellegvárai felé. A természet maga is még félmámorban volt; az éjszaka homályos titokteljessége és a pirkadat derűs nyiltsága éppen küzködtek a ködös augusztusi reggel varázslatos szürkületében. Lázasan siettem fel a hideg Cadino della Neve völgy havas törmelékén a Forcella del Diavolo irányában. Embereim (Dimai Antonio, Verzi Scèco, Siorpaes Pietro és Giovanni, a dolomitvezetők legkiválóbb gárdája) még a csillagos éjben vonultak ki, megrakodva ólomsúlyokkal, kötélgyűrűkkel, 150 méter erős zsineggel, négy darab 30—35 méteres és egy 40 méteres manilakötéllel, hogy jó korán megkezdjék az előkészületet. A megmászás rendszere az ő találmányuk volt.

Ennek a túrának ugyanis az az érdekessége, hogy a Torre del Diavolo elszigetelten teljesen megmászhatatlan, azért az elsőnek, ki a csúcsra fel akar hatolni, a szomszéd oromról, a körülbelül 2600 méter magas Gobbo-ról kell* a levegőn keresztül hozzáférkőznie. Az űr a Gobbo és az Ördög tornya közt vagy 100 méter mély, szélessége pedig átlag 17—18 m. Ezt a 18 m. hosszú vízszintes légvonalat kell mesterséges segédeszközökkel megjárni, mi nem csak

* A Gobbo csúcsát pár héttel előbb látogattam meg Siorpaes Pietro kiséretében.

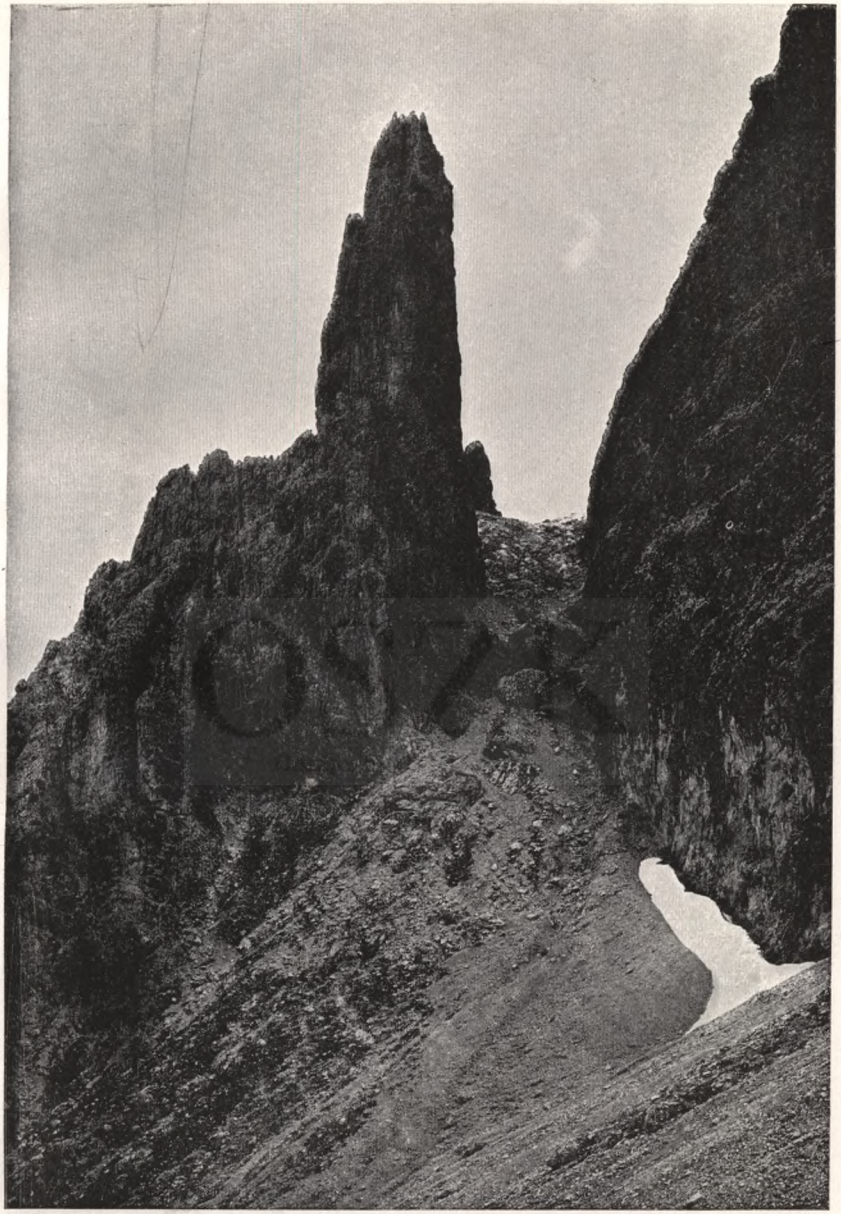

WITZENMANN A. FÉNYKÉPE.

A TORRE DEL DIAVOLO DÉLNYUGATRÓL.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár
N. MUZ.
KÖNYV-
TÁRA

erőt, ügyességet és halálmegvetést igénylő vállalkozás, hanem egyaránt új, szellemes és vakmerő alpesi trick, melynél a távolságok kiszámítása és az összes szereplők egyöntetű összjátéka igen nagy fontosságú.

Mikor a Cadin della Neve völgyébe értem, három társam éppen a Gobbo határtalanul exponált, merőleges sziklatornyán kapaszkodott felfelé, éktelen kiabálás közt vonszolva fel a kötelek tömegét; a negyedik, Siorpaes Giovanni, a Forcella del Diavolón várakozott rám. Átmentem a ködbe borult hágón és hátat fordítva a Cadino di Tocci hókatlanának, megálltam egy kiálló szirtfokon; innen tisztán láthattam az egész helyzetet és embereim bámulatos manőverét.

Közvetlenül fölöttem, óriási oszlop karcsúságával vagy 100 m. magasra tört fel a ködgomolyba a Torre del Diavolo. Falai épp ez oldalon, hol erőszakkal kell elcsikarni a makacs természettől a hozzáférés lehetőségét, nemcsak merőlegesek, hanem sok helyütt homorúak és kihajlók; nincs egy ujjnyi hely, hol kéz és láb támaszt lelhetne. Csupán körülbelül 30 méterrel a csúcs alatt van egy kis kiálló nyerges sziklaváll, mely valamivel alacsonyabb a szomszédos Gobbo csúcsánál. E szomszéd csúcs ferde oromzatán, mint három apró kisértet, éppen megjelent a fakó ködcsipkék közt Antonio és két társa szikár alakja.

A Gobbón állók közül Antonio a vagy 120 m. hosszú zsinegre ráfűzte az ólomsúlyt és meglóbálva átvetette a Torre del Diavolo szikláira. A súlynak úgy kell repülnie, hogy az említett kis sziklaváll bevágásán simuljon keresztül a zsineg, hol lecsúszását jobbról-balról a kiálló kövek meggátolják. Csak a hatodik vetésre talált át Antonio az ólomlöveggel a keskeny mélyedésen, mely alig pár deczimeter széles és mély; a dobás nagyon nehéz, mert czélozni jóformán lehetetlen, — az álláspont a Gobbo csúcsán szédületes, pár tenyérnyi helyecske, melyen kapaszkodva is nehéz az egyensúlyt megtartani. Minden helytelen mozdulat halálugrás volna a feneketlen sziklasírba. A vékonyabb zsineget

ugyanaz okból használtuk, mint ez a hajók kikötésénél szokásos, csak azért, hogy azután áthúzhassuk a vastagabb manilakötelet, mely messze dobásra nem alkalmas.

Végre harsány „evvivá“-val jelezhettük Antoniónak, hogy a kis ólomsúly megjelent a Torre del Diavolo felénk néző falán és villámgyorsan vonta le a zsineget az alsó, rengeteg

Zardini Rafael fényképe.

Antonio a Torre del Diavolo és Gobbo közt.

kőlap párkányzatáig, mely a bércztorony törzséhez támaszkodik. E kőlap mögött 25—30 m. magas sötét hasadék vezet a párkányra, — ez óriás kaminban a két fal közé feszülve, a közbeékelt mázsás kőtömbökön felhúzódva eljutottunk a lelóggó ólomdarabig, a zsineggel levontuk a Gobbóról fokozatosan kibontott manilakötelet és ezt erős hurokkal biztosítottuk egyik beékelt szikladarabon. Ki volt most feszítve

a vastagabb kötél a Gobbo csúcsától, derékszögben megtörve a Torre sziklavállán, egész a mi várakozó helyünkig, 18 méter vízszintesen a két hegy közti űr felett, vagy 50—60 méter merőlegesen a Torre sziklafalán.

Páratlan látvány következett, melynél izgatóbbat és érdekesebbet még nem láttam. A Gobbo ormán Antonio lovagló

Zardini Rafael fényképe.

Leszállás.

Fent Antonio, kevéssel lejebb Pietro, a szirt közepén szerző, az alsó kőlap élén Siorpaes Giovanni.

helyzetben ráült a feszes kötélre, azt baljával maga előtt fogva, jobb kezével háta megett kapaszkodva átlejtett a Gobbo ormáról a Torre sziklaválláig, 100 m. magasban a két hegy közti hasadék, 400—600 m. magasban a szomszédos völgyek felett. A Gobbón álló két társa egy a derekára csavart második kötéllel tartotta ugyan és a kifeszített

kötél is át volt fűzve deréköve kapcsán, de a kötél engedése, egy kis ingatagság, az erő csökkenése mégis a mélységbe sodorták volna azt a férfiút, ki szirthazájának minden tetőin győzedelmeskedett, ki százaknak életét tartotta és mentette meg kérges kezeivel, ki más jelszót, mint „előre“ nem ismert soha. Az istenkisértés ujra sikerült és Pietro hasonló módon követte őt. Scéco leoldotta mögöttük a Gobbo csúcsáról a kötelet és ők elszigetelten állottak a hozzáférhetetlen szirten.

Pár másodpercz mulva egy második kötelet dobtak le hozzánk, én ennek végét derekamra erősítettem és megkezdtem az emelkedést a 60 m. sima, kihajló falon. Mindkét lábamat neki vetve a szirtnek, mindkét karommal felhúzódásokat végezve a lefüggő feszes kötélen lassan haladtam előre. A test majdnem vízszintes helyzetbe kerül; a tenyeret felhorzsolja a kötél és a hurok, melylyel a fentálló társak segítik e mesterséges repülést, elrabol minden lélekzetet. Az övemből lefüggő harmadik kötelet a kamin torkánál hátramaradt Giovanni kénytelen volt nagy erővel állandóan a falhoz szorítani, mert máskülönben a szikla kihajló ferdesége kitaszitott volna a Tocci-hókatlan völgye fölé.

Sohasem fogom elfelejteni e merőleges légi utazást a semmiség fölött. A sziklák és ormok kisebbednek, a mély völgyek távolodnak; a felhők közvetlenül a fejem fölött és mögöttem összegomolyodnak; lassan emelkedem az ég felé, mintha már csak az övemből lefüggő kötél kapcsolt volna össze az anyafölddel... Lihegve, az erőfeszítéstől elzsibbadt karokkal térdeltem fel az ereszforma párkány ingatag köveire, hogy onnét kézzel-lábbal kapaszkodva a szilárdabb, vagy 30 m. magas sziklaélen át feljussak a repedezett, keskeny csúcsig (délelőtt 10 órakor). Hálásan szorítottam meg azokat a becsületes, hűséges kezeket, melyek fölöttem a kötelet tartották és bámulattal álltam meg a kis lobogó oldalán, melyet a bátor szívű, férfias lelkű első megmászók

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYV-

gyöngéd keze tűzött ez oromra, melynél nehezebben elérhető alig akad az Alpesek között.*

A Gobbo csúcsán pipázó Verzi meglengette a kalapját; a Tocci hókatlan mélyéből mint dallamos ujjongás hangzott fel hozzám az első üdvözlet és szerencsekivánság; ott lenn az első megmászók állottak, kik végignézték túrájuk megismétlését.

Pár percz mulva a visszatérésre kellett gondolnunk, mert az összes dolomitsziklákra ossziáni hangulat borult; a keskeny sziklakatlanokban hullámzó ködfolyamok elém varázsolták a háborgó északi szirtfjordok zordon képét, — fagyos szélvész ordítva söpörte le a szirtormok falairól az omlós köveket és a távoli havasok felől száguldva közelgett a förgeteg. Vissza, vissza a földre, mert ha az esőben megdagadnak kifeszített köteleink, el van vágva mögöttünk a hazatérés útja.

Egymásután csúsztunk le 60 métert függélyesen a kifeszített kötélen, utolsónak maradt Antonio, a bátrak bátra, kit

* Megjegyzem, hogy az itt leírt mód aránylag (de csak aránylag!) elég biztos, mert míg a kötél el nem szakad és az idegek elég erősek a véghetlen szédületes látványokat kibírni, a túrista inkább csak erejét adja, de nem koczkáztat. Az öngyilkossághoz közel jár azonban az az istenkisértés, melyet a müncheni Heis Leonhard 1903. aug. 29-én hajtott végre. Teljesen egyedül, több napi kémlelődés és kisérletezés után, előre végzett pontos mathematikai számítások alapján jutott fel a csúcsra.

Augusztus 30-án reggel Misurinába sétáltam. Schluderbachból és az ingoványos fensíkról föltűnt, hogy még egy kis lobogó leng a Torre del Diavolo ormán. A bravúr részleteit nem ismerem, csak annyit hallottam, hogy Heis, ki jó mathematikus és ügyes diszkoszvető, a Gobbo csúcsáról hurkot vetett a Torre kiálló szirtjéig és beigazítható, lelógó kötélnyeregbe ülve magát áthúzta a csúcsra. Épp így tért vissza a Gobbóra. Természetesen, ha hozzávágódik a sziklafalhoz, nincs számára menekvés, — épp úgy, mint abban az esetben, ha nem tud a Torreról a Gobbóra visszatérni, mert ekkor az elhagyott régiókban, melyek közelébe sokszor hetekig nem vetődik vándor, — megváltás csak az éhhalál vagy ugrás a mélybe. — E harmadik megmászás óta senkinek sem volt kedve a Torre tépett lobogóit lehozni.

már nem tartott felülről senki sem, — a duplán lefüggő kötelet, mely a kiálló szirtváll biztos kövére akasztott kötélgyűrűn futott keresztül, átcsavarva övén, egyedül izmos karjaiban bízva lebegett le hozzánk a Torre del Diavolo viharos világából. A kötelet egyik végén eleresztettük és a másik végénél fogva kivontuk a fönt hátrahagyott kötélgyűrűből.

Mikor a szitáló permeteg csillámló gyöngyein keresztül még egyszer végigmértem az iszonyú falat, még hatalmasabbnak látszott, mint előbb, most már ismertem minden részletét.

Ez a hely, melyre ráillik Dante e sora:

Ecco il loco, ove convien che ti fortezza t'armi (Inf. XXXIV. 20.).

OSZK

Piz Julier (télen).* (3385 m.)

Voltak idők, mikor még a legmerészebb hegymászók is csak nyáron mertek a nagy hegyek közelébe menni. Mikor azután felfedezték azt a pompát, mit a magános alpesi völgyek télen rejtenek magukban, azt az elragadó békét, mely a téli tájaknak valami szent méltóságot kölcsönöz, — érezték azt az egészséges fluidumot, mely a felhőtelen, szélmentes januári napok fényében megfiatalítja az idegeket, nőttön nőtt a téli rajongók száma, kik nem utaztak többé sablonosan, kerülték a „saisont" és szokatlan időben zarándokoltak a hegyek közé és a hegyekre. Ma már ezek száma is akkora, hogy minden nevesebb alpesi központnak van téli „saison"-ja is.

Nálunk — sajnos — még nagyon el van terjedve az a nyárspolgári felfogás, hogy a természetet csak szép tavaszi napokon vagy forró nyári időben kell felkeresni. Még a szelíd és veszélyeket magában nem rejtő erdő is elhagyott lesz, valamint az avart csillogó hólepel, a tar galyakat gyöngyös zuzmara vonta be. Hát még a hegyek! A természet szépségeit nálunk igazán csak a pusztai gazda ismeri, de ez is bundájába temetkezik szánján; vagy talán a puskás ember, ki azonban szintén nem a természeti szépségek élvezetét

* Szerző előadása a M. T. E. Budapesti Osztályának 1904. évi márczius 8-iki estélyén.

tekinti a főczélnak magános utain és a farkasordító hidegben sokszor gondol a kandallóra.

Az Alpesek közt máskép van.

A legnagyobb és leghírhedtebb hegyeknek is akadt már téli vendégük. A sziklás Kleine Zinne, a rengeteg Matterhorn, az égbe nyuló Monte Rosa és a legtöbb hegyorom a hóviharok, a sarki hideg és rövid napok idején sem maradtak érintetlenek. A legutolsó Szilvesztert (1905.) néhány franczia a Mont-Blancon ülte meg és a mennyek határaiból apró tüzecske hirdette a körülfekvő völgyeknek, hogy vidám új esztendő köszöntött be 4810 m. magasban is . . . Természetes, hogy a késő virradat és korai alkony, az iszonyú hideg, a perczek alatt beálló időváltozások megtízszerezik, megszázszorozzák a koczkázatot és a nehézségeket; de parányiak ezek az áldozatok és szenvedések ahhoz a jutalomhoz képest, melyet a komor, rideg külsejű, de jószivű télapó a nagy bérczek ormán rejteget választottjainak. Semmitől sem szabad visszarettenni, mert annak a téli hegyvilágnak nemcsak hótömegei vannak, hanem ezerféle bája és nagyszerűsége; nemcsak a gyilkos hideg és orv-vihar kisér, hanem a rajongó bámulók mellett őrt is áll a természet jóságos kegyelme.

Már 1902 telén Ampezzóban hallottam a fehér Loreley dalát, mely elbódított csábos igéreteivel. Akkor az idő állhatatlansága miatt csak a 2573 m. magas Nuvolau kényelmes csúcsáig jutottam. Az igazi csodavilágot a Piz Julier ismertette meg velem.

*

1903 áprilisában volt. Micsoda *téli* túra áprilisban? — mikor már minálunk nyoma sincs a márcziusi hónak és el is feledtük az első ibolyák fakadását . . . Igen ám, de én az Engadinról fogok szólni, hol a régi közmondás szerint kilencz hónapig tart a *tél* és három hónapig a *hideg*. Elképzelhetik, milyen világ lehet ott még áprilisban, mikor én egyszer Pontresinában Szent István napján olyan hóför-

geteget éltem, hogy napokon keresztül bízvást szánkózni lehetett volna.

Elmondom, hogyan kerültem oda ily kora tavaszszal. Az ezeregyéj tündérmeséibe illő este volt Bellaggióban. Künn üldögéltem a Como-tó partján és gondolkoztam. Mélységes kék volt az égbolt, mélységes kék a ringatózó hullám. Köröskörül tavasz és tarkaság az élet. Az ezer virágú kameliafák szagtalan, hideg bája versenyre kelt a narancság nyíló szirmainak szenvedélyes illatárjával. A Serbelloni-kert lugasaiból átcsendült hozzám a szerelmes ifjú párok kaczaja, majd egy távoli ének akkordja. Ellágyultam. Ekkor véletlenül észak felé pillantottam, messze a csillámló tó másik végébe. Az esti pir által rózsásra lehelt égen ezüstösen, méltóságosan, szűziesen rajzolódtak le a Splügen havasai.

— — Egyszerre felrázott, felriasztott, elragadott a hegyek varázsa, ez az ellenállhatlan, igazán természetfölötti vonzóerő; mennem kellett; mennem kellett az illat, virág, szerelem országából a hideg, fagyos, de rendületlen és változatlan hegyek közé; menekültem e lágy és ellágyító világból, mint a hogy az ember a muló bűbáj és gyönyör után siet vissza a hideg és kemény, de örökös és éppen rendületlenségében szép *igazsághoz.*

Másnap reggel már csónakáztam Varenna felé és este már Chiavennába röpített az olasz villamos gyorsvonat. Az olasz tavak vakító fényben úszó hoteltermei után, melyekben vidáman nyüzsögnek az északról odamenekültek napbavágyó ezrei, nagy és erős ellentét volt Chiavenna csöndes magánya, az óriás, üres vendéglő kis kuczkója a pattogó kandalló mellett. Ablakom éppen a Bergell völgye felé nyílott, mely az Engadinnak útja. Az egetverő bérczek fehéren olvadtak egybe a kavargó hamvas hófelhőkkel és kaméliaszirmok helyett sűrű hópelyhek szállinkóztak az ablak előtt. Úgy állottam itt a Bergell bejáratánál, mint a mesebeli vándor a jégkirály tündérpalotájának kapuja előtt; ha be mer nyitni, vakító kristálytermek sora vár reá.

Gondolkoztam, mi tulajdonképen szebb, a derűs, élvezetes, ragyogó élet, vagy a hatalmas hideg-rideg küzködés? És nem tudtam eldönteni, itt az ellentétek válaszmesgyéjén.

Másnap, nagypénteken (április 10-én), már reggel hat órakor a svájczi posta kocsijában ültem, teljesen egyedül. Az öt pej csilingelve, kopogva robogott tova a csonttá fagyott országúton. Kis olasz fészkek, hófuvátokba temetkezett ódon házak, öles jégcsapokkal beaggatott sziklafalak, fehérre czukrozott fenyvesek, az oldalnyílások hátterében derengő glecserek kaleidoszkópszerűen reppentek el szemeim előtt. Lelkem alig bírt a látottakkal betelni. Vicosopranóban (1087 m.) volt a rövid ebédállomás, azután lassan, nyikorogva emelkedett a kocsi a végtelen, számtalan szerpentinen, a házmagas hóbarrikádok közt felfelé, egész a szépséges szép Malojáig, mely 1817 m. magasban, a Silsi-tó partjain, a Piz della Margna (3156 m.) ezüsttömbjének tövéből árván néz le a hosszú Bregaglia-völgybe. Alkonyodott. A nap utolsót mosolygott a hegyek mögül, elűzve mosolyával az ormokon bolyongó hóviharokat. Az eget piros ködfoszlányok lepték el és a Piz Julier olyan volt, mint a Nordcap, mely mögül az északi fény dereng szét. Végre vagy 10 órai kocsizás után berobogtunk St. Moritz-Dorfba (1856 m.), a világhírű üdülőhelyre.

A st. moritzi tó jégtükréről már eltűntek a korcsolyázó szöszke angol misszek karcsú alakjai; a celerinai lejtőkről elsiklottak a merész canadai szánok; vége volt a téli saisonnak. Az óriási hôtelek csukott redőikkel üresen, némán állottak az út peremén, mint elátkozott, kihalt várkastélyok. Magam voltam; egyedüli idegen. És ez jól esett nekem.

Éltem húsvétot a magyar pusztán, hol a rügyes cserjék, barnuló szántók, ibolyás rétek fölött átfehérlő kis templomtornyokból mélán hirdette a harangszó a feltámadást; láttam húsvétot a Márkus-téren, hol a galambok eszembe juttatták a béke olajágát; — láttam húsvétot Firenzében, a Viale dei colli platánjai alatt, onnét néztem, hogyan száll

fel a viruló Apenninekről az egész természet tömjéne. Mégis ez az engadini húsvét volt a legszebb életemben.

Az első ünnep reggelén verőfényben úszott minden; a 10—15 R. fok hidegben kipirult arczczal vonult a nép a templomba. Engem ellenállhatatlanul vonzott valami a magasba. Átsétáltam tehát Pontresinába és felkerestem Engadin leghíresebb vezetőjét, Schocher Martint, hogy tőle kérjek tanácsot, mert az április éppen legalkalmatlanabb az alpinismus gyakorlására. Ez a tavaszi hóviharok, jégolvasztó Főhn-szelek, lavinák, jégszakadékbeomlások korszaka, mikor minden veszély orvul támadja meg a vakmerőt. Végre megegyeztünk, hogy az első köznapon megkiséreljük a 3385 m. magas Piz Julier megmászását.

Húsvéthétfőn volt. Este tíz óra felé. Kimentem a Celerina felé vezető országútra, honnét belátni az Engadin völgyeit. Az egész természet didergett, csikorgott a valósággal sarki hidegtől, de én nem éreztem, mert lelkemet fölmelegítette a gyönyörűség. Szellő nem rezgette a zuzmarás fenyveseket, melyek a csillagfényben olyanoknak látszottak, mint ezer és ezer ezüstgyöngygyel, aranyfüsttel ékített gazdag karácsonyfa.

Az óriás hegyek sora hullámosan feküdt előttem, elhúzódva ismeretlen messzeségbe, összeolvadva a láthatár derengő ködével. Az egész tájék szürkének tetszett, de ez a szürkeség nem tompa és fakó, hanem olyasféle, mint a fémnek friss törése; e szürke lepelbe millió csillogó pont volt beleszőve. A Piz Albris (3166 m.) felett, mely a távoli Bernina-hágó felé emelődik, derengeni kezdett és a hegynek eddig sötét piramisa átváltozott óriás, áttetsző jégcsappá, melynek gyémántragyogású élei köré aranyos sugarak alkotnak glóriát. A hatalmas kristályoromból rezegve ömlött a fény a sötétkék égboltozatra, mint valami tündérsziget vulkánjából és a teli hold, mely eddig éppen a csúcs mögött állt, felszállott a fehér hegyek fölé. Ez a kép valóságos húsvéti föltámadás vala. Ennél szebb éjszakát nem

alkothat a költői képzelet sem. Bárha az éjjel a feketeség fogalma, ezt az éjt *fehér* éjszakának nevezhetem, mert csillogott minden. Mikor felnéztem a miriád csillagra, önkéntelenül arra gondoltam, hogy a távoli bolygók titkos lakói bizonyára csodás fényben látják most a mi planétánknak ezt a részét . . .

Hazakopogtam az elhagyott utczán, de sokáig nem tudtam elaludni; a jégvirágos ablakon keresztül egy közeli osteriából sokáig behangzott hozzám az épülő Albula-alagút olasz mineurjeinek édes dala. Jól esett e dallamos üdvözlet a messze dél elbűvölő nyelvén; e hideg világban úgy hatott reám, mint a márcziusi viharban az első virágillat.

Reggeli három órakor már ujra talpon voltam és fél négykor már vígan röpített bennünket a szán Silvaplana felé. Schocher és én nyakig beburkolva üldögéltünk a könnyű kis alkotmányban. A fehér éjszakába be-becsördült a lovak csengetyűje, elhangzott a szán tompa huppanása. Nekünk sem beszélni, sem mozogni nem volt kedvünk, bár kénytelenek voltunk folyton fészkelődni, füleinket, kezünket, arczunkat dörzsölni, hogy aféle egyiptomi ülőszobrokká ne dermedjünk a 23—24 R. foknyi hidegben.

A Julier-hágó (2287 m.) közelében, vagy 2200 m. magasban 12 kilométer szánkázás után teljesen megdermedve kászolódtunk ki a szánból. Valami csodás, mérsékelt világosság sugárzott ki az egész havas vidékből; még csak olyan volt a világítás, mint a szobában, melyből a ragyogó nap sugarait rózsás függönyökkel kizártuk. A hajnalodás finom változatait és élvezetes mozzanatait alig voltam képes megfigyelni, mert a küzdelem a létért teljesen lekötötte az *ént*. Ujjaim annyira megmerevedtek, hogy abszolute nem éreztem, tartom-e még jégcsákányomat, avagy nem. A Piz Valletta felől a hajnali szél szúrós jégtűket sepert az arczunkba és védekezésül e kellemetlen legyintések és a mesés hótömegek kisugárzása ellen nyomban fel kellett tennünk

a drótfonatú fekete szemüvegeket. A reggeli légvonat a napkeltével még dermesztőbbre hűlt le.

A hideg miatt megállni nem igen lehetett és menet közben körültekintgetni éppen nem volt tanácsos, mert a Piz Julier és Piz Albana közti lejtőket teljesen simára fújta a szél és a smaragd-színeket játszó jégfalakon csak itt-ott tapadt egy-egy habos hóbuczka. Nagyon kellett vigyáznunk; folyton meg-megpendült a jégcsákány csapása, mely néhány karczot metszett a tükörsima jéglejtőbe támaszpontul a lábaknak, — és a homlokon megjelentek az első verejtékcseppek. Hosszas, néma vándorlás után belekerültünk a nagy couloirba, mely ijesztő meredeken ágazik fel a jégcsapok ezerféle ékítményeivel, zuzmarakristályok faragványaival és hócsipkék girlandjaival telidestele rakott fekete sziklák közé. A homokszerű hóba térden felül besülyedezve, folyvást az egyensúlyra ügyelve fáradságosan mozogtunk fölfelé, mint két kis meg-megrezdülő fekete pont egy ezüstfalon. Visszanéztem: nyomaink kacskaringós, csipkézett szalagja lekígyózott a szédületes láthatatlanba; — felpillantottam: a hajnali szél sebes forgatagban hengergette felém az ugrándozó hólabdákat, melyek rohamos növekedése eszünkbe juttatta a lavinák minden rémeit.

Hét óra tájban, vagy harmadfélórai erős menetelés után, a nagy kamin bejáratánál pihentünk meg néhány perczre. Vakító fény töltötte be az egész csillámló tündérvilágot. Következtek a főorom sziklái. Néhol csuklóig, néhol könyökig be kellett nyúlni a porhanyó hóburokba, hogy megtaláljuk a kövek apró éleit, melyek biztos támaszt nyújtanak a kapaszkodóknak. Ez volt a legkínosabb részlet, mert metsző és égető fájdalom járja át az egész kart. További két óra alatt felküzdöttük magunkat a szellős tetőre és meghatva álltunk meg a Piz Julier büszke ormán, 3385 m. magasan a tengerek felett.

Az első, mit a csúcson önkéntelenül tennem kellett, a mély lélegzetvétel. Minő más volt ez most, mint akár a

legfagyosabb augusztusi reggelen valamelyik 3000 méteres ormán. Ebbe a téli levegőbe a szellő nem keverheti bele sem az alpesi orchideák fűszeres arómáját, sem a fenyvesek avarjának olajos illatát. Mindezt elfedi a jégkéreg, elzárja a tavaszi ébredés emlékeit, mint az üveg, mely alá őszülő fürtökkel elteszszük ifjú szerelmünk préselt virágait. Ez a levegő hideg és üres, csak hószaga van; mert van a hótömegeknek is valami jellemzetes lehe.

A lélekzetvétel után körülpillantok. Minden más, mint nyáron vagy őszszel. Az éles körvonalak helyébe hullámos domborodások lépnek; nincsen semmi szegletes, mert a széthasogatott gerinczeket, a letört párkányokat búbos hófuvatok lepik. Az egész látványban nincs semmi rikító; nincsen éles árnyék, sem tarka szín. Csak három árnyalat létezik: az ég végtelen ultramarinja, a határtalan föld fehérsége, és ebben itt-ott sajátságos violaszín foltok áthimezve csillogó sávokkal: e foltok az erdők.

Valamint nyáron a *meleg* és *szín* a szépséges pár, melynek édes ápolt gyermeke az élet, úgy itt a *hideg* és *fehérség* a két szűzies testvér, kiknek nyomában élet nem virul. Nyáron a legmagasabb régiókban is szembetűnő a természet szakadatlan mozgása; télen minden leplezett, észrevétlen. Nyáron a színek vibrálása, a napsugár kilobbanása, egy kósza, aranyszegélyű felhő kigombolyodása, egy-egy esőoszlop szétömlése oly örök mozgás és változatosság képét varázsolják elénk, mely ha jól is esik, eszünkbe juttatja a mulandóságot.

E téli képben azonban minden meghalt s azért a változatlanságot vagyis éppen az ezzel egyértelmű örökkévalóságot véljük magunk előtt látni, melyet lenn, a földhöz ragadva, szárnyszegetten mély és örök titoknak tartunk, mert el sem tudunk képzelni. Megilletődve álltam a hullámos hideg fehérség fölött, de egyöntetűsége nem volt rideg nekem, nem tett bánatossá, mint az űr egyformasága Madách Ádámját, ki így jajdult fel:

„A jól ismert táj száz kedves helyével
Jellem nélküli síksággá lapult.
Mi érdekes volt, minden elmosódott . . .“

Nem, nem; éreztem, hogy ez élettelenségnek, e megdermedett multnak is van harmóniája, mint mindennek, a mi Isten műve.

A csúcson vagy 26 R. fok hideg volt (megmértük!), mégis vagy ötnegyed óráig kiálltam, bár nem viseltem mást, mint azt a homespun gunyát, melyet a legizzóbb nyáron is hordok a túrákon. Ez az ötnegyed óra is rövid volt arra, hogy szememet gyönyörittasan betelésig legeltethessem a nagyok birodalmán. Valami szent nyugodalom ömlött el az egész földön, még a suttogás is szentségtörés lett volna. Szemben a Piz Bernina (4052 m.), Piz Roseg (3943 m.) és a Monte della Disgrazia (3678 m.) gyémántosan tündöklöttek a napfényben, oly közel, hogy a sok kilométernyi légvonal pár arasznyinak látszott. E téli tiszta levegőben és fehérségben megszűnnek a messzeségek. Közvetlen körös-körül Graubünden hatalmas ormainak falanxai sorakoztak, mint a mennyboltozatot verdeső megfagyott oczeánhabok; a mélységben az Inn völgye, simára csiszolt tótükreivel, kanyargó útjaival, hóba ásott kis falvaival. Nyugat felé a zöldes árnyalatú felhőtlen égen a Tödi, Berner Oberland és Monte Rosa hideg bérczei csillámlottak, mint misztikus fehér országok érintetlen bástyái. Egyszerre önkéntelenül délre néztem. Oda kellett tekintenem, honnét ide vonzott a vágyakozás. A délvidék kaczérkodott hűtelen vándorával: az egész Lombardia felett finom rózsás ködfátyol reszketett s mikor eszembe jutottak a Como-tó virányai, egy pillanatra, midőn az arczomra gördült dermedt könnyet letöröltem, ingatagon úgy éreztem, hogy virág nélkül még sem boldog az emberi lélek.

Elmult tíz óra és újra le kellett szállnunk. Nehezen váltam, fájt, hogy minden, a mi szép, olyan rövidre van szabva ebben a kurta emberi létben. Nagy elővigyázattal, lépésről

lépésre tapogatózva szálltunk lefelé a jégkristályokkal bevont sziklákon; régi nyomainkat nem használhattuk a lemenetelre, hanem újakat kellett taposnunk, mert minden lépés a mély lyukakba övig való besülyedéssel, egy-egy erős rántással és a térdek horzsolásával járt. A munka azonban hamarább ment, mint hittük volna és már dél felé közel jártunk Silvaplanához. Mikor a kis Hôtel Rosatschban a kandalló mellett teát öntöttem magamnak a szamovárból, kimondhatatlan elégedett voltam. Az ablakon a búcsúzó nap glóriájában beragyogott a hidegségében, fehérségében is most már oly nyájas Piz Julier.

A következő napokban az irtózatos Föhn rémes hóförgeteget hozott és én is haza felé törekedtem. (Éppen 1903 április 17-én, mely napon egész Közép-Európán végigzúdult a szörnyű hóvihar.) Az apró, egylovas szánkóban, csupán a tapasztalt ló biztos lépésében bízva indultam neki az Albulahágónak. Tíz óráig tartott ez a szánkózás (Weissensteintől Tiefenkastelsig és innen a Schynpasson át egy részlet kocsin) egész Thusisig, szakadatlan orkánban és hóförgetegben, a milyent talán a messze Szibériában, az Ob és Jeniszei partjain is alig ér az ember. 2000 és egy pár száz méter magasban (az Albula szánútjának legmagasabb pontja 2313 m.), hol csak egy-egy hóba temetett cantoniera nyújt pár percznyi nyugodalmat e küzködés közepette, több száz méteres, hógörgetegekbe vájt barlangszerű tárnákon keresztül, zihálva kereste útját a 8—10 postaszánból álló karaván, melynek én voltam egyetlen utasa; hozzám csatlakozott az elhagyott sor egyetlen kocsisa, hogy közelebb legyen e szörnyű viharban két emberi szív. (Megjegyzem, hogy egész télen is mindennap megteszi a posta ezt az utat; 1903 nyarán azonban már megnyilt az Albula-vasút s azért a postaszánok csak a Juliert és Flüelát használják ezentúl.) Befújta az utat a hó és bizony a fakó sokszor czéltalanul bolygott. Mikor Weissensteinben az első emberlakta helyre értünk és betoppantunk a tágas postaépülebe, úgy éreztük magunkat,

mint az igéret földén; a kemencze körül fiatal leányok csipkét készítettek és hímeztek, piros narancsokat fosztogatva és dalolgatva. Gyerekes örömmel ujjongtam és örültem mindennek, mikor befagyott szempilláim fölengedtek és a kedves idyll elém tárult, mikor ki tudtam űzni füleimből a szélvihar süvöltését és szinte ittam a dallamos csengő hangokat. Künn pedig kavargott tovább sűrűn a hóözön, mint a fehér halál, mely el akarja lepni és kiegyenlíteni a föld minden egyenetlenségét, el akarja temetni a mult minden szépségét.

Mikor a következő hajnalon Thusis perronjáról visszanéztem, nem búcsúzott tőlem senki, nem adott ez elhagyott tájon senki egy jó szót, nem mondott senki egy meleg istenhozzádot, mégis úgy éreztem, mintha sok szeretett és bámult jó barát integetne felém. Úgy is volt: a tisztuló pitymallat első fényében búcsút intettek legjobb barátaim, a nagy fehér hegyek . . .

*

Szóval télen-nyáron egyaránt kiapadhatatlan gyönyörforrás a kalandozás e föld feletti régiók ideális bohémiájában. Sehol másutt nem lehet ily bőségben, így egyesítve megtalálni azokat a művészeti, eszthétikai élvezeteket, melyeket a legtökéletesebb, legszeplőtlenebb és ízlésnek, divatnak, elmúlásnak alá nem vetett művészet: a *természet* nyújt. Most még csak nehány szót e régiók felkeresésének erkölcsi tartalmáról.

Nincs az életben foglalkozás, munka, időtöltés, vagy egyéb gyönyörűség, mely oly közel hozná lelkünket egy megvalósult ideál képzetéhez és átérzéséhez, mint az alpinismus.

Két érzés van, melyet az alpinismus lelkünkben kelt s melyet nem találhatunk meg semmiféle más gyönyörűségben.

Az egyik érzés, a melyet abban a magas régióban ideigóráig érezünk, abból a két elemből áll, melynek eléréseért

az egész emberiség évezredek óta eredménytelenül küzködik: ez a *korlátlan szabadság* és a *korlátlan tulajdon* érzete. Ha a Mont-Blanc ormára egy rabszolgát állíthatnánk, ez szabadabbnak és nagyobbnak érezné magát, mint alabastrom teremében a legboldogabb és legkedveltebb Caesar. És semmiféle jogunk mások jogát ott nem sértheti. Ott tökéletes az *enyém* fogalma, mert minden mindenkié. Lenn a völgyben másé a virág, másé az erdő, másé a halom cserjés lejtője; lenn a völgyben a legnagyobb kert is csak tenyérnyi és mindennek vagyon határmesgyéje. Az én régióimban korlátlan a lelki gazdagság, mert csak a véges szemhatár szabja meg az én birodalmamnak széleit, és ezeken túl is itt szabad a lenyügözött képzelet csapongása.

A másik érzület, mely a szívet ott fent átjárja, éppen oly lélekemelő hatásokat teremt. Nincs a földön semmi, mi annyira emlékeztetne az egész emberiség magasztos hivatására, mint egy szép hegyi túrának egész menete és képe. Ez az emberi hivatás: *fölfelé küzdeni*. Egy-egy túra kicsiben a nemes emberélet szimboluma; van czél, van küzködés, van lelkesedés és jutalom és pedig elveszíthetlen jutalom. A leszállás a czél elérése után nem hangolja le emelkedett kedélyünket; a csúcsot nem hagyjuk el a kielégítetlenség érzetével, mert a férfiú, ki élete zenitjén elérte azt, a mit akart, nem érzi dekadencziáját sem, mert az emlék be fogja sugározni az eltávolodásnak azt a pályáját, mely őt a tetőpontról, a diadal és gyönyörűség világából újra elvezeti.

Monte Rosa.* (Dufourspitze, 4638 m.)

Heil'ge Gluthen, reiner Schnee,
Golden Freiheitskissen,
Abendglanzumstrahlter See
Schluchten, wild zerrissen —
— Eine Phalanx stehet fest,
Fest und ohne Wanken.
Und an Euren Alpen messt
Euere Gedanken.

Herwegh György.

Mikor én a Monte Rosát először láttam!

— — Akkor volt legtöbb fény az életemben. Még csak tizenhét évet éltem, mikor a lélek éppen hogy kilép a gyermekség mesékkel ékes szürkületéből és megpillantja a hajnalodást. A kelő nap a jövő; az aranysugarak: a tündérreménységek. 1892 július 23-án volt. Valahol Novara

* A tulajdonképeni Monte Rosa-csoport a pennini (wallisi) Alpesek délkeleti részében fekszik. Számos csúcsból áll, melyeket délről és keletről az olasz Macugnaga, Alagna és Gressoney-völgyek környeznek, északnyugatra pedig a Gornerglecser völgymélyedése. Itt csak a legmagasabb oromról van szó, ez a Dufour-csúcs (4638 m; régi néven Gornerhorn, Piemontban Rosa Bianca.). A többi tetők magasság rendjében Nordend (4612 m.), Zumsteinspitze (4573 m.) Punta Gnifetti (Signalkuppe, 4561 m.) Parrotspitze (4463 m.), Ludwigshöhe (4344 m.) Corno Nero (Schwarzhoru, 4324 m.), Balmenhorn (4245 m.), Vincentpyramide (4215 m.) és Punta Giordani (4055 m.). A töméntelen felfedezett utat 1801—1893 közt járták be nagyobbrészt olasz és angol túristák.

közelében szaladt a vonat a végtelen rizsföldek közepén. A Gotthard felől Turinba igyekeztem, a via dei Mille csöndes hajlokába, hazafiságot, jellemhűséget és életirányt tanulni. Alkonyodott. A napnyugta nagyon piros volt s mikor a nap leáldozott a pirkadó baraczkokkal megrakott lombszövevények mögött, az ég peremének tűztengeréből kiemelkedett egy ezüstfehér tömeg. Bár a napot már nem lehetett látni, az a fehér vár még perczekig fényárban csillogott, azután átváltozott biborszín kristálycsoporttá, mely a zöldes látóhatáron úszik, míg körvonalai lassú átmenetben szét nem omlottak az esteli párákban, miként a futó fata morgana.

Mennyire összehangzott e kép az én tizenhét esztendőm hangulatával! Azt hittem, az ifjúság örökkévalóság; az érzelmek világa csupa szeplőtlen ideál és minden földi czél nagy és nemes. A Monte Rosa is *ezt* mutatta nekem. A jövő épp oly távoli és csillogó, oly rózsás és magasratörő vala előttem, mint az a bércz. Az örök hótömeg a változatlan örökkévalóság; fehérsége az igazi szeplőtlenség, az egész nagy és nemes. És ekkor beleszerettem.

Még egyszer láttam azóta, jó tíz év után. Ez 1903-ban történt kora tavaszszal. A Lago Maggiore felett még csillagos éjszaka virrasztott, mikor sajkámmal Pallanzából Baveno felé siklottam. Csöndes volt a víztükör, minden nagyobb csillagot megláttam benne; szinte kitértem jobbra, balra, hogy evezőmmel szentségtörően el ne söpörjem a csillagok reszkető képét. Korán reggel akartam fent állni a Monte Mottarone (1491 m.) csúcsán, hogy a délszaki tavaszodás illatos országából áttekintsek a jégvilágba. A csúcson álló hatalmas kőkeresztbe kapaszkodtam, hogy le ne döntsön a fagyos orkán, mely a Monte Rosa felől sivított hozzám. Erős hóvihar dühöngött a hegyeken és a bérczek hava egybeolvadt az égből lobogó fehér függönyként aláereszkedő hófúvással. A szél telítve volt a télnek leheletével, csak azt az illatot nem bírta elfújni, mely a kabátomra tűzött narancsvirágból áradt. Útközben téptem Baveno fölött,

egy kőfalra támaszkodó galyból. A szépből és édesből mindig jó útravalót vinni későbbi zord időkre.

Megint a Monte Rosa volt mesterem. Mutatta, hogy van fagyos vihar és nem csupa tavaszból áll a világ. Orma, mely ketté szelte a hópelyhek kavargó ostromát, hirdette, hogy van küzdelem, — s a kis narancsvirág a gomblyukban meg azt súgta édes szagával, hogy van ám édes emlékezés is.

Mikor az olasz harangok fülbemászó, mélabús kongásai áthimbálództak a magnolia-ligetek és granátalma-kertek paradicsomán és jelezték a delet, — már ujra Pallanza felé eveztem. Behunytam szememet, hogy magam előtt lássam a Monte Rosa fehér álomképét . . . .

*

1905 július 21-én a Pilátuson éjszakáztam. (2123 m.) Mikor a berni Alpok fehér homlokán kigyuladt a nap utolsó lángja és a cararrai márványnál fehérebb hófalakból alkotott dómok a Wetterhorntól a Blümlisalpig skárlátpiros szegélylyel illeszkedtek bele a nyári est puha kékjébe, alig bírtam a lelkemben forrongó hegyi lázzal, mely démoni erővel húzott azokra a hideg és mégis pirban izzó ormokra. Uram, bocsásd meg botlásomat, — az nem lehet démoni erő, csak isteni ösztön, mely megnyitja a földi parányinak a magas eget.

Különösen a Wetterhorn látása ébresztett valami hatalmas „furor glacialist“ szívemben. Ott kóstoltam meg azokat a legtisztább és legcsábítóbb gyönyörűségeket és azóta járok utánuk, míg csak bírnak lábaim és míg csak ki tudom nyújtani mohó karjaimat e szent élvezetek után. Bizony, ez a találkozás a Hasli-Jungfrauval* olyan volt, mintha az

* Hasli-Jungfrau a Wetterhorn 3703 m. magas ormának neve. (Még van két orma: Mittelhorn, Rosenhorn.) 1892 aug. 17-én voltam e csúcson, 17 éves koromban, Rubi Ulrich és Brawand Péter grindelwaldi vezetőkkel.

első ifjúság szerelmi ábrándképével találkoztam volna kemény tizenhárom esztendők után. Csakhogy ő maradt meg fiatalnak. Vállai szűz fehérek, miként az alabastrom, arczán ott ég a pír, — a természet egész lényét átömlesztette az örök ifjúság hamvával. Én rajtam keresztül gázolt az idő, de egyvalami bennem is olyan fiatalon, üdén megmaradt, mint ez a pír ott a Hasli-Jungfrau ábrázatán: hófehér idealismusom, ölelkezve örök rózsaszín reményekkel.

Átmentem a másik oldalra és lenéztem a Vierwaldstätten tavának partjaira. Luzern sok ezer lámpája villogott, mintha a csillagos ég tükröződnék a mélyben. A lelkemben is tömérdek fénypont keletkezett, eszmék, tervek, boldog érzések.

Megvolt az egész terv. Egy pár nap mulva már messze jártam a zsarnokűző Tellek hazájától. Átvándoroltam a Brünigen és a Grimselhágón a Monte Rosa lábaihoz. Egy tüneményes szép reggelen szinte könnybe lábadt szemmel üdvözöltem Wallis ragyogó királynéját, a távolban derengő Weisshorn (Pigne de Leiss v. Pointe de Vianin, 4512 m.) világító menyasszonyi fátyolát, mely mélyen leomlik a violás fenyőgesztek vadonába.

Egyik júliusi délután átlátszó derűjében érkeztem meg Zermattba.

Zermatt (Praborgne 1620 m.) a Rhone egyik mellékvize, a Mattervisp völgyének déli végében fekszik a Matterhorn (l. ezt a későbbi czikkben) árnyékában. A mult század közepén vetődtek ide az első angolok és ma a kis hegyi falú, melynek gombaszerű alapon kuporgó barna gerendaházai, palotaszerű hôteljei, fényes bazárjai és rémes kalandokról regélő sírhalmai, hol az e hegyeken kiszenvedett vándorok nyugosznak, egész érdekes világokat tárnak az utas elé — évente vagy 50,000 idegent lát vendégül.

Egy kirándulás a Gornergratra és egy séta a Théodulnyeregre (3322 m.), melyeken az én leghűségesebb és legfogékonyabb lelkű tanítványomat, szívem választottját, avat-

tam be a hegyimádás miszteriumába, lehetetlenné tették maradásomat a mélyebb talajon.

Mikor a Furggenglecseren bolyongva átbámultam az eső után kiderülő Monte Rosára, melyre az alkonyat lángnyilai csillogva omlottak alá, önkéntelenül ráolvastam e bérczcsoportra a költő szavait: szép a nő „ködös arczczal, könnybe borult szemmel, de legszebb mégis piros szeméremmel“. Ellenállhatlan volt, midőn szemérmesen elpirult a nap utolsó csókjaitól.

Dr. Téry Ödön fényképe.

Nordend és Dufourcsúcs.

Mivel mindig úgy tartottam Hippokratessel — motus roborat, otium tabefacit — csakhamar útra készen álltam. Egyik este összeakadtam a messze földön híres-neves randai vezetővel, Summermatter Ferdinanddal, kivel már a déltiroli Cortinában találkoztam, — nem egy síkos kaminban, mikor Mr. Stewartot kalauzolta a legnehezebb dolomitsziklákra, én meg Dimai Antonioval kapaszkodtam „úttalan utakon“. Nagy örömmel paroláztunk és karonfogva szaladtunk megünnepelni a viszontlátást egypár lángízű pohárral. Kérésére

öcscsét, a fiatal Summermatter Wilhelmet választottuk har madiknak, hogy őt is mint kezdőt végigjárassuk a nagy iskolán, a 4000 méteresek egyetemén. Az este nem volt nálunk három vígabb legény az egész Visp partjain.

Július 30-án a Gornergrat vasútjával, melynek végállomása 3019 m. tenger fölött, fölszáltunk a Riffelbergig, (2585 m.), hova a reggeli árnyékban már a két Summermatter előre ment. Ebéd után kiheveredtünk a gyöpre sütkérezni. Két karomat fejem alá párnázva fürödtem a langyosan perzselő fényben és néztem, néztem, — újra néztem a Matterhorn ormát, mely szabályos éleivel tündöklő nyugalomban metszette a sötétkék eget.

Három óra tájban mozgolódtunk. Az ösvény a kis Riffelhorn (2931 m.) mellett, mely vörhenyes szikláival bástyaszerűen szökik fel a jégtengerből, lassan a Gornerglecserhez ereszkedik. Az út magaslatán rátámaszkodtam jégcsákányomra, hogy békén gyönyörködhessem a Monte Rosa ragyogásában, melynek tündérmezőin fogom végig álmodni egy szépséges szép nap fehér álmát.

Micsoda vasárnap volt idefenn! Ha a völgyben ünneplőben tolongnak az emberek, dörögnek a mozsarak, búgnak a zsolozsmák, még sincs soha olyan ünnepi hangulat, mint abban a szent némaságban, melyen keresztül hangtalanul rezeg a kristálytiszta fény. Ma itt *csendes mise* volt. Nem kondultak meg a Gornervölgy harangjai: a leomló sziklák dobbanásai; hallgatott a jéghegyek khorálja, a viharok orgonája és a visszhang nem zengte a velőtrázó zsoltárt. A ragyogó havak világos tetőkön, zuzmarás sziklák s lábaiknál csillámló jégtavacskák dicsérik az urat fényességgel. Az Urnak ünnepe lengett a világ fölött; nem az, melyet a dogma tanít, nem az, mely a kalendáriumokban pirosan van beigtatva, hanem az ünnep, mely kezdettől vagyon.

Vakító volt a látvány; egy Saulus leborult volna tündöklése előtt. A Dufour-csúcs (4638 m.) s tőle balra a Nordend (4612), jobbra a Lyskamm (4538 m.), a Castor

(4230 m.) és Pollux (4094 m.) kis ezüstkúpjai, a Breithorn (4171 m.) rengeteg hóbazilikája lezárták a világot. Lágy körvonaluk ragyogó felhőként tapadt a sötétkék déli égre. És ennyi fenséges lábainál helyet talált az idyll. A Gorner jégfolyamának peremén, hol a jégtáblák házmagasan torlódnak a sziklapartok mellett, néhány bégető juh legelészett magában, keresve a morena kövei közt a madárültette fűszálakat. Nem őrizte senki az árva jószágot. Ha csak nem volt pásztoruk a fütyürésző mormota, mely kis gránit trónusán ágaskodva bámészkodott a jövevényekre.

Átballagtunk a Gornerglecseren és 5 óra tájban az ú. n. alsó Plattje szikláján állapodtunk meg, hol 2802 m. magasban a Bétemps-menedékház nyujt éjjeli tanyát e jégtengerek hajósainak. Nyáron vendéglős is van itt, egy Amerikából hazaszakadt wallisi gazda. A házikóban csak úgy hemzsegtek az emberek. Nehezen csikartam ki magamnak egy kis zugot a közös szalma-fekvőhelyen; a kis pajtásnak jutott a női szalon, — a színehagyott függöny mögötti sarok. Míg embereim az egész sereg olasz és franczia vezető társaságában hozzáláttak a vacsora előmunkálataihoz, — mi ketten letelepedtünk egy távolabbra eső kőtömbre. A ház közelében nem lehetett megférni. A csoport, melyet egy éjre összezárt e szűk falak közé a sport, hiúság, időtöltés, szokás és isten tudja, micsoda magasratörő ambicziók, zajongott, ízetlenkedett. A zöme szakadatlan kopott diákdalokat és hamisan utánzott jodlereket üvöltözött. De ez a mondva csinált jókedv nem volt rokonszenves. Midőn végig szemléltem e borotválatlan, zincumkenőcscsel (az ú. n. Gletscherbrand ellen) bemázolt arczokat, önkéntelen eszembe jutott a régi történet, mikor az Úrnak temploma megtisztult a kufároktól. Jól esett a hegyek csöndes fiait nézni, a viharboronálta arczú vezetőket, kik áhítattal, levett kalappal tódultak ki, midőn a Matterhorn és Dent-Blanche között leáldozott a nap.

Egymásután égett ki a láng a havas ormokon; csak a

Matterhorn állt sokáig előttünk, mint fekete vulkán, melynek ormából ömlik a tűz. Szirtjeinek peremét színaranyba foglalta a mögüle szétáradó utolsó napsugár. Lábujjhegyen jött az est. A Grenzglecser felől üde áram csapta meg orczánkat. Jól esett; mintha a Sesiajoch nyergén keresztül az esti szellő hozott volna valamit túlról, Pallanza virágos kertjeinek illatából. Mély meghatottsággal töltött el e vasárnap este, itt a jégóczeán közepén, az apró sziklaszigeten, melyet maga a természet épített hűséges utasainak.

Zörrent az ajtó; becsapta a gazda és ez annyit jelentett: jó éjszakát.

Egy ideig be nem tudtam csukni szememet. Sejtettem, mi az oka. Az emberi lélek nem bírja ki minden zavar nélkül az éles ellentétek átmenet nélküli változatosságát. Rövid perczek előtt még künt álltam és szemem, lelkem vágyódással vándorolt a csillagok között, megpihent egyikmásiknál, mikéntha mindenik az éji ég sötétében egy barátságos, boldog otthon csalogató mécse volna. Tekintetemnek az égen csak azok a rezgő világosságok szabtak határt, melyek besugározzák, a vágy, ábránd, poézis, tudás és hit egész határait. A látóhatár fehér hegyei nem álltak gátul a barangoló pillantásnak. Körvonaluk a tündérszép nyári éjszakában nem volt éles, hanem szelíden elsimult a misztikus csillagfénynyel átömlött égen; — s épp a körvonalak e lágysága szabad teret engedett a lélekben valami csodás sejtésnek. Sejtettem, hogy e fehér hegyek mögött bársonyos legelők, susogó tavak, cserepes faluk, szunnyadó városok feküsznek és kalászos táblák, olajfás gesztek közt, oldalukon egyszerű fafeszületekkel, fehérlő országutak kanyarognak egész az örvényes tengerekig.

Most meg egy kis ajtó és egy pár szuszogó ember mindezt hirtelen elzárta előlem; azért a szárnyszegettség érzete elkergette az álmot pilláimról. Szinte kapaszkodtam, belefogództam a szabad nagyszerűség tünedező képébe. Tekintetemet odaszegeztem a koromsötét bódé ajtajának keskeny üvegjére

és néztem, néztem — ha már álmokat nem láthatok —, azt a darab álomvilágot, mely a külső szürkeségből bederengett a szoba éjszakájába. Egy halovány sáv, — egy ezüstös hókupola, ormán egy reszkető, vereslő csillag, — ennyi maradt meg a mindenségből. Ez a kevés is végre megnyugtatta a széphez szokott szemet és a bilincsre vert tetterőt; nagysokára minden összeolvadt képzeletemben. Magam előtt láttam napsugaras fehér hegyek végnélküli sorát és könnyedén léptem egyik oromról a másikra, lábaim alatt a hó be sem horpadt, patyolat maradt minden, hogy földi nyom meg ne rontsa e szeplőtlen világot.

Az álmodott gyönyörűség nem sokáig tartott.

Valami sebtében keresztülsurrant arczomon. Felébredtem és elkezdtem magamnak a Mab királynéról mindazt mesélni, a mit a jó Mercutio fecseg Romeónak. Nos, gondoltam, ez bizton a queen Mab, ki

— — hajt parányi kis fogatban át
Az alva fekvő embereknek orrán.
A kerekeknek a küllője pókláb
És szöcskeszárny a hintó födele,
Legfinomabb pókfonálból a hám;
A kantár párás holdsugár . . . .
Kis szürke mentés szúnyog a kocsis —
A hintó·kas meg odvas mogyoró,
Mit mókus-ács, vagy vén szú faragtak . . .

(Romeo és Julia I. 4.)

Így mulattattam magamat, midőn elmélkedéseimből kiábrándított az ujabb fordulat. Alvó szomszédom, kiről nem is sejtettem, ki fia és merre van hazája, izmos karokkal nyöszörgve ragadta meg vállamat. Nyomban kitaláltam, hogy a Mab királyné egy kis földi egér, mely rajtunk végigficzánkol, — a szomszéd meg bizton azt álmodja már, hogy szédítő mélységek felett függ s vállam a szirt, melyben megfogózhatik.

Szelíd határozottsággal hátat fordítottam neki és ujra elkezdtem az ajtónak derengő darabkájára bámulni, hogy

mielőbb ismét felvehessem álmaim „elejtett fonalát“. Alig hogy megint mámorba ringatóztam, a viskót hatalmas dördülés rázta meg és a szoba közepén megjelent egy magas kisérteties alak, szürke süveggel kóczos fején, — és felém fakó mécset lóbált. A robaj dübörögve fulladt el a Grenzglecser jégüregeiben; a nyári éjszaka langymelege valahol kifüggő hótorlaszokat szakított le a Silberbast (Lyskamm) szeles gerinczéről. A mint a lavina párkányról párkányra zuhant, meg-megújult a tompa morajlás s legvégén belekalapáltak a hulló hótömegek által mozgósított kattogó kőomlások. A megjelent kisértet pedig álmosan dörmögte: Mister Jankovics, félkettő és a teavíz forr. Felismertem a jóképű Ferdinandot.

Egy másodpercz alatt mozgott az egész ház. A szalmából nyujtózkodó alakok bújtak elé; a fejünk fölött többet nem a szú perczegett a gerendában, hanem vagy két tuczat megvasalt bakkancs dübörgött ide s tova.

A lefüggönyözött kuczkóból megváltva lépett ki szegény kis életpárom. A fülledt levegőben, szűkös helyén ő sem hunyta le szemeit. Tudtam, hogy sokat kínlódott lelkileg is, de nem szól; kárpótolni akartam; kézen fogtam és kivezettem az ajtó elé. Azt is tudtam, hogy ennek a látványnak meglesz a hatása.

Nem érezheti magát különben az ártatlanul lecsukott rab, ki előtt végre fölpattan a börtönajtó. Némán álltunk a szikla peremén. Lenn a fekete mélység a sötétség titokzatosságával burkolva, fenn a csillagos ég, a csillagfény titokzatosságával elárasztva. Siralomvölgy és paradicsom.

Pont két óra (1905 július 31-én). Egy kézszorítás és megindultam két emberemmel a fény országa felé, végnélküli fehér utakon. A menedékház nyitott ajtajának derengő világosságában pár pillanatig láttam még a karcsú sugárárnyékot, ki kezét magasra tartva integet, — azután eltűntünk a Plattje kőhasábjai között és lámpánk fakó fénykorongjában tapogatóztunk tova. Röviddel utóbb már a

Monte-Rosa-glecser lejtős jegén álltunk. Krakk, krakk . . . perczegett egyhangúan a csákány csapása a jégen, keskeny karczokat kaparva lábujjainknak a síkos pályán, melyhez ugyan erősen hozzá kellett tapadni. Minden jégszilánk, mely üvegcserépként csörögve pergett alá, emlékeztetett a mögöttünk tátongó, láthatlan mélységekre.

Minden vigyázat mellett hátra-hátra tekintgettem. A kis Bétemps-viskó kashoz hasonlított, melyből Szent János-bogarak repennek ki a csöndes éjszakába. Mindenütt kis villogó mécsek a jéggel tömött, árnyékba burkolt glecser-völgyekben. A Gornerglecser legmélyén két kis lidérczfény igyekezett a Punta Gnifetti felé, — a Grenzglecseren a két híres courmayeuri vezető, Savoye Cipriano és Croux Giuseppe, világítottak triesti uraknak apró mécseikkel; — feljebb a seracok között Petigax apó, a bátor sarkutazó és egy zermatti társa kezeiben reszketett a bolygótűz, mely egy bátor franczia hölgynek, Mademoiselle Lacharière-nek jelezte a csalóka ösvényt a Lyskamm felé. A Plattje szirttömbjei közt és a mi nyomdokainkon egész dörmögő karaván keresgélt gyertyalánggal. Milyen csodás éjjeli élet! A magános fénypontok a végtelen jéghegyek oldalain e néma nyári éjben valami — mondhatnám — túlvilági, regeszerű hangulatot varázsoltak a lélekbe. És mennek a zarándokok, meglátni isten arczát a magasban.

A hó lassú, egyenletes ütemben roppant lábaink alatt. A végnélküli lejtő sötétszürke sivatagnak látszott, melyen az egyetlen parányi fényoázist fekete árnyékkarikában az egy gyertyaszál lángja teremti meg. A pittymallat közeledett. A hóvilág galambszínűvé válik. Minél jobban halványodnak a csillagok felettünk, annál inkább csillan-villan a Monte-Rosa hava. Az ezüsttündér birodalmában vagyunk. Ez is tünedezik; a mosolygva elénk lebegő hajnal rózsaszín lepleket terít lábaink elé, mintha a lélek rózsás hangulatát evvel a fogadtatással emelni óhajtaná.

A hó még mindig szakadatlan, egyformán ropog. Míg a

Dolomitok égbeszökő kőszikláin a lelkem valóságos „vad gyönyörrel“ telt el és még a szemem is lázasan égett, mikor amolyan kikezdő jókedvvel ragadtam meg egy-egy kiálló szirtdarabot, hogy felhúzódjam rajta, — itten csupa méltóságos áhítat, ünnepélyes érzés vett erőt egész valómon. Ez a fehér nyugalom karácsonyi hangulatot teremtett bennem, itt, hol minden örökös karácsonyi mezben van.

Órákon keresztül tapossuk a kígyózó ösvényt az egymásra tornyosuló habfehér dombokba. A hányszor egy lejtőfokot bevégeztünk, uj meg uj ezüsthalom áll mögötte. Az egyöntetűséget csak a sötétkék rianások elmosódó sávjai szakítják meg. Mikor meg-megálltunk az ily tátongó kék űr partján, hogy áthidalást keressünk a csalogató örvény türkízpalotái fölött, csöndesen körülnéztem, hogy lelkemet kiragadjam a misztikus mélységek igézetéből és felküldjem a ragyogó magasságba a messze világló tetők feltörő élein. Bizony, csak emberek vagyunk és a lélek is könnyebben emelkedik, ha van mihez vonzódnia, ha van kijelölt „útja“. Könnyebben megrezdülnek tiszta röptéhez szárnyai, ha maga előtt látja az ormokat, melyek az örök világosság felé törekesznek és ha el sem érik azt, mégis tovább úsznak a fényben, mint a völgyek medenczéi, vagy a rónaság pereme.

A szomszédban egyre jobban fénylett a tömérdek Lyskamm, — a távolban egyre karcsúbbá szorult össze a Matterhorn. Köröskörül a 4000 méteresek rengeteg tábora nyugodalmasan terjeszkedett szét az üde nyári reggel csillámló azurjában. A színek melegsége és az árnyalatok élénksége perczekre feledtették a csikorgó hideget és a tájék merev mozdulatlanságát. A napsugarak omlottak a hópatyolatra, miként zápor tűz-sudarakból. A levegő egyre ritkább és ritkább lett, hogy három szippantás sem pótolt egy völgyi lélekzetvételt, — s ezért csöppet sem tiltakoztam az ellen, hogy az utolsó hónyeregben (4354 m.) kifújjuk magunkat. ($6^1/_2$ óra).

Míg jóízűen falatozva sorban üdvözöltem a hegyóriásokat

és mindeniken találtam valami egyénit, vonzót, magasztosat, művészit vagy groteszket, — a meredek hókatlanban kanyargósan kipontozott nyomainkban megjelentek a Bétemps-ház többi éjjeli lakói. Minden négy-öt lépésre megálltak — haloványan és csöndesen. Az elüljáró vezető előfogat szerepét vette magára, — a hátsó pedig alig győzte a nógatást, hogy előbbre terelje a lehorgasztott fejű nyájat. Némi káröröммel tapasztaltam, hogy e legények tegnapi nótás kedvét ajkukra forrasztotta a felhőntúli régiók csodás járványa, a zsibbasztó hegyi betegség. Bosszút állnak a hegyek azokon, kik szent békéjüket megzavarták és e dicső hóvilágot nem az ihletett gyönyörűségek gyűjtésére keresik föl, hanem csupán versenygyaloglások pályájának tekintik.

*

Apropos hegyi betegség.

A rövid pihenőt felhasználom, hogy pár szóval e különös betegséget megmagyarázzam.

A legtöbb ember nem is tudja, hogy ilyesmi is létezik, még azok sem, kik sokat járnak a nagy hegyek közé, mert a csúcsokról visszatérő túristák rendesen el szokták titkolni, hogy átestek ezen az iskolán is. Nem írok tudományos munkát, azért nem is értekezem hosszadalmasan e bajról, csak utalok a forrásokra, melyekből bőséges fölvilágosítást szerezhet az olvasó.* E betegség oka a levegő fokozatos ritkulása a magas régiókban; nyilvánulására csak annyit mondok, hogy a ki ismeri a tengeri betegséget, eleget tud. Bizonyos az is, hogy a valóságos hegyi betegség aránylag

* Ezek a munkák:

Dr. Egli-Sinclair: „Über die Bergkrankheit“, Jahrbuch des Schweizer Alpenklubs 1891—92.

Charles Durier: Le Mont-Blanc. Paris, 1897. IV. kiadás, 197—203. lap.

Dr. Wingard Ferencz Károly czikke a Túristák Lapjában. 1904. évi folyam, 169—183. lap.

Legérdekesebb Mosso Angelo nagy műve: Fisiologia dell' uomo sulle Alpi, studii fatti sul Monte Rosa, 1898. Milano. Fratelli Treves.

ritka, mert igen sok esetben a hegyi túrákon fellépő hasonló tünetek nagy megerőltetésnek, lelki izgalomnak, némely hegyi szabály figyelmen kívül hagyásának következményei.

A legvelősebben írja le ezt a bajt Santi Flavio dr. (Soccorsi d'urgenza in montagna. Vademecum dell' Alpinista. 1901.) Szóljon hát helyettem a szakértő:

„A hegyi betegség az idegrendszer sajátos állapota, tünetei különböznek egyének és viszonyok szerint. Alapoka a levegő ritkulása és ennek következtében a lélekzés hiányossága; minden más okot a hajlamosságra vagy az adott körülményekre lehet visszavezetni. Ezek közül említhető az illető egyéni alkalmatlansága a hegymászásra; a vérszegénység; légzési nehézségek, a magasság megszokásának hiánya, menetelés hosszú unalmas meredekségeken, vagy puha hóban, kimerülés, rossz időjárás és nagyfokú villamos feszültség a levegőben, rendkívüli hideg vagy tikkasztó meleg, izgalom, félelem, emésztési zavarok és mindezeken kívül ismét a hajlamosság, mely éppen nem oly gyakori, mint az ember hinné . . . Főbb vonásai és tünetei: jóformán hirtelen lepi meg az embert mászás közben, körülbelül 3000 m. körüli magasságokban, de kitörhet nyugalom közepette, sőt alvás közben is, miként ezt Mosso Angelo megfigyelte. A beteg határtalan bágyadtságot érez, lépten-nyomon meg kell állnia, a legkönnyebb részleteken veszélyeket sejt, bátorsága inába száll és minden erély cserben hagyja; csömörlik minden tápláléktól, mely érzés az undorig fokozódik és hányással is jár; lélekzetvétel közben valóságos boszorkánynyomás áll be; szívdobogás, szívszorongás, fülzúgás, szédülés, kábultság a halántékon, főfájás rendes tünetek; ritkább az idegrángás, vagy orrvérzés, vérhányás s végül a pacziens erőtlenül, majdnem eszméletlenül terül el és semmi szín alatt sem akar előre mozogni.“

Hozzáteszem még én az egyik legfőbb tünetet, melyet Santi nem emel ki: ez az ellenállhatlan álmosság, mely valóságos álomkórhoz hasonlít.

Nem valami kellemes tudat elképzelni, hogy 7—8 órányira a legközelebbi fedéltől, sokszor 10—12 órányira emberlakta helyektől végtelen hómezőkön vagy keskeny sziklapárkányokon olyan betegség érheti az embert, melynek kórképét imént leírtuk; de hát még sem kell e bajtól félni, mert a legtöbb ember nem „hajlamos“, — a legtöbb esetben a bajt könnyű kikerülni és legyőzni; épp ezért nem is valami veszélyes dolog.

Itt volnék példaul jómagam. Sohasem szenvedtem e bajban, pedig vézna testalkattal, kiállott súlyos — majdnem halálos betegségek (ismételt tüdőgyuladás) után, alig 16 éves koromban több 3000—4000 méteres hegyen jártam, (p. o. Piz Morteratsch 3754 m., Ortler 3905 m., Wetterhorn 3703 m., Strahlegg 3351 m., Breithorn 4171 m) — nagyon kevés training után. A Monte-Rosára is a téli munka után jóformán minden előzetes szoktatás nélkül mentem fel, pedig az állandó pátriám csak száz és egynehány méter az Adria fölött; mégis a levegő ritkaságát csak annyiban vettem észre, hogy vagy negyven méterrel a csúcs alatt többet kellett belőle belélekzenem, mint lejebb. Olyasféle érzés az, mint mikor a végtelenül szomjas ember öblös kancsót illeszt ajakához, de annak fenekén csak egy kis kortyot talál. Ez az érzés is csak 3—4 perczig tartott, pedig éppen a Monte-Rosának, Mont-Blancnak és Mischabel Domnak van legtöbb betege.

Az Európán kívül fekvő nagy hegyeken természetesen a legjobb hegymászók is kidőlnek a hegyi betegség miatt és csakis a levegő ritkaságán mulik, hogy még érintetlen a világ legmagasabb orma. Hogy milyen eltérők a természetek, azt mutatja a következő pár példa: A délamerikai Andes hegységben vannak vasutak 3450 m. magasságban. Előfordul, hogy az utasokon, kik tehát minden erőmegfeszítés nélkül jutottak fel a magasságba, kitör a hegyi betegség pusztán a megritkult levegő hatása alatt (v. ö. Durier művét.). Purtscheller L. és Meyer H. Afrikában fölértek 4300 m. magasba és minden baj nélkül 16 napig tartózkodtak e lég-

körben és csak a Kilimandscharo (6130 m.) csúcsán szenvedtek egy kis szívszorongást, — mikor azonban ugyanezt az ormot másodszor látogatták meg, már nem tapasztaltak semmi kellemetlenséget. Zermattban ismerkedtem meg Zurbriggen Mathiassal, ki a Himalayában, mikor 7000 méter magasság körül mindenki elmaradozott mögötte, csak úgy tömögette kurta pipáját, mint otthon Macugnagában csöndes tornáczán, mikor őszi estéken a füstkarikákon keresztül nézegeti a Monte-Rosa sokágú csúcskoronáját. Pedig a pipa a hegyeken nagyon veszedelmes, azért mondják a Chamonixi vezetők a dohányos embereknek: Monsieur, on n'est jamais arrivé au sommet du Mont-Blanc en fumant. (Durier.) Nem utolsó példa az immunitásra, a mit az angol Coolidge felhoz. Kedves kutyája — a „Tschingel" — felkisérte őt a Mont-Blanc csúcsára és ott minden asztmatikus tünetek nélkül jóízűen csaholt, akár odalenn a porta előtt kis kuczkójában, mikor vendéget látott . . .

A legtökéletesebb tanulmányt a hegyi betegségről Mosso Angelo, turini tanár szolgáltatta, ki a 4560 m. magas Punta Gniffettin a Capanna Margherita menedékében hosszas kutatást végzett és arra a meggyőződésre jutott, hogy a betegség nem az oxigénhiány miatt beállt levegőszomjúság következménye, hanem inkább a szénsavtartalom csökkenése a vérben az ok, mely az idegrendszer zavarait idézi elő.

Kérdés, mi a „puna" (= lakatlan, Peru 3300—3900 m. magas fennsíkjai viselik e nevet s azokról van elnevezve a hegyi betegség) ellenszere. Megelőzni lehet észszerű traininggel, helyes táplálkozással és jól elosztott pihenőkkel. Azért főszabály: gyakran, de keveset enni, minél kevesebbet inni, főleg nem alkoholt. Ha a baj mint hevenybetegség lép fel, legjobb nyomban megfordulni, — a lefelé menetel helyreállítja az erőket, elmulik a látóidegek elsötétülése és megszűnik a rohamos erőhanyatlás. Ha csupán kezdő tünetek állanak be, — egy kis szíverősítő ital (kávé, thea, jó bor), egy pár ízes falat, chinin vagy coffein jó szolgálatot tesznek,

de legjobb hatással van a bajtársak vidám bátorítása és az önuralom. A lelki erő mindennél tökéletesebb gyógyír.

Hogy van hegyi betegség, azt ma már letagadni nem lehet; hogy nagyon régen ismerték, az is kétségtelen. Ezt igazolja az a régi legenda, melyet Durier kedves modorában mesél el, ide írom már azért is, hogy kiengeszteljem olvasóimat, kiengeszteljem azért, hogy e tündérvilág tökéletes harmóniáját ilyen barátságtalan betegség leirásával megbontottam, a fenségest prózával, a röghöz kötött ember gyöngéinek fejtegetésével megzavartam.

„Az Ararat hegye Arméniában — írja Durier — magasabb, mint a Mont-Blanc és örök hóval van takarva, épp úgy mint ez. Az örmények meg vannak győződve, hogy az özönvíz után ennek csúcsán akadt meg Noe bárkája és még most is létezik. Ez a buzgó hivők szemében nagyon ösztönző ok volt arra, kogy az Ararat megmászására vállalkozzanak. Viszont — szerintük — azért, hogy a drága ereklye ne tünedezzék el felaprózva darabonként, az Isten az ormot hozzáférhetlenné tette. Beszélik, hogy a negyedik században egy jámbor barát, nazianzi szent Gergely kortársa és rokona megkisérelte a csúcs megmászását. Mikor azonban a hómezőkön bizonyos magasságig ért, szempillái valami ellenállhatlan nyomás alatt lecsukódtak és elszunynyadott. Valamint fölébredt, ujra útra kelt, de csakhamar cserbe hagyták erői és elaludt újból. Föleszmélt, megint előre akart jutni, de elnyomta, lenyügözte ugyanaz az ólmos álom. Végre megjelent neki egy angyal: „Isten úgy végezte vala, hogy ember fia fel ne juthasson az Ararat csúcsára, Mégis, hogy kegyes buzgalmad elvegye jutalmát, íme egy töredék a szent bárkából“. Ez a töredék, melyet a jámbor barát lehozott, még ma is féltékenyen őrzött kincs Etchmiadzine monostorában, az örmény patriarcha székhelyén. Hozzá kell még fűznöm, hogy a mult században több európai utas mászta meg az Araratot, de ezek nem találták meg a bárkát, ámbátor egyik három egész napot töl-

tött a csúcson; így tehát csak a monostorban őrzött darabka maradt fenn ez igazán tiszteletreméltó emlékből, s természetesen annál nagyobb értéket képvisel...“ (Le Mont-Blanc 197. l.)

Bizonyos tehát, hogy a szegény barát olyaténképen érezte magát, mint ezek a jó szászok.

*

De míg én itt csevegek, valósággal elém kerül mindenki, azért rajta, rajta, rá!

Nyomban (7 óra) elhagytuk a 4354 m. magas nyerget és megkezdtük a meredek ösvényt. Habosan csavarodik a rendkívül keskeny hógerincz magasba; havát ropogósra csiszolta a hajnali szél, szemcséi villognak a verőfényben, mintha csupa köszörült gyémánttal volna meghintve az út. Az egész hasonlít meredek góth tetőhöz, melynek jégcsapokkal czifrázott sarokélén kell fölsétálni. Minden lépcsőfok, melyet a lábfejjel ütünk a fehér kristálylejtőbe, rohamosan emel a magasba a szaggatott sziklaélig. A kiálló szirtcsipkéket és az idők által kifűrészelt réseket az északi oldalon körülkerüljük és leszegzett fővel hasítjuk a jéghideg szelet, mely napkelet felől valóságos megfagyott fényárt ömleszt szét körülöttünk.

Gyönyörittasan láttam, hogy át tudok már pillantani a Nordend sziklaszarván, pedig ez 4612 méterre nőtt a föld színéből. Föl a zuzmarás kőlapon! — s megállunk az egyszerű kereszt tövén.

Dérrel bevontan ragyogott az emberi-isteni szenvedés felmagasztalt jelvénye, úgy állt ott magányos egyszerűségben, leírhatlan fénypompában, mintha a völgy lakói felmutatnák a magasságbelieknek, hogy az Úr, ha nem tekintene le a porig, itt lássa a megtestesült hitvallást a szabadság és egyenlőség világában:

„Hiszünk benned, örök igaz egy Isten!“

A Monte Rosa csúcsán voltam, Európa második legmagasabb ormán, 4638 m. magasban (9 óra).

Csodálatos dolgok mennek végbe ilyen helyen az ember lelkében. A megerőltetést hirtelen követi a nyugalomnak való teljes odaadás. E nyugalom nem zsibbaszt, mert dolgozik a lélek. A megérkezésig vigyáz a szem, mely kitalálja az utat, feszül a kar, mely kapaszkodik és a földhöz köt, leselkedik a fül, honnét jön a lavinadörej; tapogatózik a láb, meddig ér a szárazföld és hol vége a világnak. Csupa feszült figyelem az egész ember. Ez a figyelem jobban fáraszt, mint a munka fizikai része, a nyers erő kiadása. Most egyszerre nem kell így figyelni, mert nincs közvetlen veszély; szabad gyönyörködni, korlátlanul gyönyörködni, mert nincs kapzsi jegyszedő és nincs kapuzárás a természet hatalmas előadásában, hol az örök szerző sohasem ismétli önmagát.

Nagy reformáczión esik át a lélek. Megtisztul. Csak a nagy ellentét miatt a megtisztulás folyamatában jut eszünkbe egy-egy lapália és jóízűen mosolygunk ezeken a nyomorúságokon, fogadkozva, hogy rendületlenek leszünk ezen túl odalent is, miként ez a szikla, melyről lepereg a zápor, de lecsuszamlik a villám is. Evvel a reformált gondolkozásmóddal azután már szabad körültekinteni idefenn.

Látom a végtelen sort és olyan jól esik egy memento hiánya. Ha a mélyben valami emberi alkotást látok, legyen az bármilyen halhatatlan, azt súgja valami, a ki ezt alkotta, porlad vagy porlani fog. E hegyek alkotója örökké él, és ez valami örökkévalóságot, fényt és erőt kölcsönöz e műveknek is.

Mégis legelőször le az ember felé néztem. Ez a világ azonban nem akart megnyilatkozni ma, hogy csak az álljon szemeim előtt, a mi isteni. Lombardiát eltakarta barázdátlan sima lepel. A hajnal aranyhajából volt szőve, melyekre a nap felfűzte az Adria vízcsöppjeit és a rizsföldek harmatát. Lelkem mégis keresztülpillantott e párázaton. Magam előtt

láttam az ódon városokat a karcsú campanilekkel, melyek szellős ablakaiból rhythmikusan búg az ércz; láttam a házakat a vereslő cseréptetőkkel, melyek alatt milliók szeretnek és gyűlölnek, örülnek, haldokolnak, vétkeznek; láttam a rizsmezők gyümölcsöseit, melyekben elégedett gazdák keresik a pirkadó szemet. Mindenből kiemelkedik az álomképzelet regéje csodás időkből, mikor az újjászületett alkotó erő lerázta a porrétegeket, mit a középkori homály rakott reá. Ez a márvány virágoskert, a milanói dóm, melynek fehér tetejéről annyiszor epedve néztem át e fehér tetőkre. Szinte látom a Superga dombján a csillogó kupolát, mely alatt nyugosznak a nemes szavójai sarjak, kik megértették az időket. Tizenkét év előtt milyen fényes álmokat szőttem e csarnokok alatt. Mindből felébresztettek szívtelen végzetek. S látom Magenta, Novara, Mortara mezőit, hol a giovine Italia vérzik vala az unita Italiáért, s ide pillantva e fehér tetőkre, erőt szerez s porig alázza a maradi ős ellenséget, mely minket is fojt és szorongat . . .

Ez a hegy mindezt látta, és azért nem érzem fagyát. Ez a hegy jó ismerősöm.

Majd újra felemeltem ez ábrándozásból tekintetemet. Óriás távolban, egymagában, az egymásra rakódott ködvonalakból éppen kibukkant a Monte Viso (3843 m.) rózsaszín piramisa. A nap lassú egymásutánban olvasztotta le róla a ködpántokat s a hegy folyvást emelkedett, mintha láthatlan erők az égbe emelnék a megdicsőülés felé. Csak Lord Byron egyik stanzája varázsolt elém hasonlót (Childe Harold III. 62.):

Fagyos fenségben ott ragyogva trónol
A végtelenség; s langy leheletektül
Lavina dörg — e mennykő tiszta hóból.
Mitől szívünk kitágul s összerezdül:
Ott fenn honol. A föld az égbe tör —
S te satnya ember, birsz-e szállni föl?

Bizony, itt nem maradtam el a természettől, — az égbetörő föld alkatrészének éreztem magamat.

Onnan kezdve, hol a Monte Viso magában pillant a rónatér felé, hosszú félkörben sorakoztak a szirtből való „karok és rendek“, hogy ünnepeljék méltóságban a napot, mely aranyat, ezüstöt, bibort oszt nekik. Az ünnepre legcsillogóbb palástot öltött a Mont-Blanc. Körötte sötéten tömörültek karcsú apródjai, a merész Aiguille-ök, melyekhez a galambősz graji és dauphinéi Alpok csatlakoztak ragyogó, villogó pompában. Nyugat felé a Grand Combin, az Aiguille de Croissant (4317 m.) hatalmasan kivált fehérruhás testvérei közül. Messze távolban a Jungfrau, a berni hegyek közt a szépek szépe, rózsás, habos felhőkoszorút kerített hóvállaira. A tőszomszédságban a világ minden tája felé hullámosra simítva nyomultak völgynek a glecserek, az óriás megfagyott folyamok, melyek kőszikla-forrása itt van a tetőn. A Monte Rosa csoport többi csúcsai szorosan fűződtek egybe, miként egy család tagjai. Hasonlítnak is egymáshoz mindmegannyian, az összes látható és láthatlan hegyhullámokból csak egy üt el a többitől. Egyéniségének arczulata markansabb, a ki egyszer látta, örökké látja. Ez a Matterhorn. Nem mondok hasonlatot róla, nem azért, mert már mások mindent elmondtak előlem, hanem azért mert hozzá hasonló nincs semmi. És ebben a sok magasztosságban, hideg hatalmasságban jól esett egy kis nyugvó pont: a Punta Gnifetti (Signalkuppe, 4561 m.) ormán, tőlünk egy sasreppenésre, a kis Capanna Margherita. Kéményéből kékesen szállinkózott a füst. Milyen édes megnyugvást keltő, jól eső gondolat, hogy ott túlnan a másik tetőn egypár melegszívű ember ugyanazt látja e perczben, a mit én, ugyanazt a szépet élvezi, a mít én. S nekem nem az ad erőt, ha bajban, szenvedésben nem vagyok egyedül, — olyankor inkább egyedül szeretek lenni! — hanem az tölt el megelégedéssel, ha tudom, hogy a jóban másokkal osztozom.

Mikor a jelent így alaposan kiélveztem, visszaszálltam a multba. Ma július 31. van. Ugyanezen a napon, ötven

évvel ezelőtt (1855 júl. 31-én) először állottak halandók ezen a helyen.* Hamar, csendben megültük e jubileumot. Kézen fogtam a két Summermattert; egy meleg kézszorítással, egy halk imádsággal megemlékeztünk azokról, kikhez hozzákapcsolt a rokongondolkozás. Úgy tudom, hogy még ketten élnek közülök, Smyth Edmund, — most angol ezredes — és Smyth I. Grenville, anglikán kanonok. Vajjon gondolnak-e a mai napon a Monte Rosa aranylakodalmára?

A fejünk felett bárányfelhők úsztak délnyugat felől. Még egyszer fölnéztem rájuk és egy üdvözletet küldtem velük messze földre. Egyre fejemben búgott a gondolat: szép hazámba ismerősök mennek . . . Rájuk bíztam üzenetemet.

A többiek már nem találtak a csúcson, a sziklagerinczen tértünk ki egymásnak. A hónyeregtől rendkívüli sebességgel haladtunk lefelé. A felpuhult hóban egész kigyóvonalakat gázoltunk méteres ugrásainkkal és déli 12 órakor már a Bétemps kunyhó falához támogattuk csákányainkat. Az út, melyhez fölfelé 7 óra kellett, lefelé csupán $2^1/_4$ órát igényelt.

A nap elbujt a tikkasztó nyári délután gőzei közé, a Matterhorn sötét kúpját zivatarfelhők rajzották körül és távoli dübörgés jelezte, hogy készül valami az olasz hegyek mögött. Átsétáltunk a Gornerglecser jégparkettjén és izzadva ballagtunk fel a sziklapart ösvényén. Ez a csekély emelkedés volt a legkellemetlenebb részlet az egész úton, mert ha az ember már egyszer berendezkedett a lefelé menetelre, legjobb szeretne a közbenső kisebb dombokba alagutakat varázsolni.

A Riffelberg fái között csöndesen csepergett az eső; a Weisshorn, Dent Blanche és a többi nagyok fehérsége

* Smyth Edmund kapitány, Rev. Smyth Christopher, Rev. Smyth Grenville, Birkbeck, Hudson és Stevenson voltak a Dufour-csúcs első megmászói Lauener Ulrich és három más vezető kiséretében.

plasztikusan emelkedett le a sötét felhők alapjáról, mint a finom pasztellfestés odalehellt szinezése. Szótalanul gyönyörködve, elégedetten lépkedtünk az ozonos fenyvesben; észre sem vettük, hogy mi mozgunk, valósággal Zermatt festői házcsoportjai emelkedtek fel hozzánk.

Alig kopogtunk be Zermatt szűk utczáiba, a csákányok aczélja kezünkben zizegni kezdett. Mindenik szikrát hányt és a villám tüzes nyila kacskaringósan szelte szét az eget egyenesen a kis Schwarzseehôtel mellett tűnve el a sziklák közé. Vidáman ugrottunk be a Hôtel du Mont Cervin biztos tetője alá; odakünn zuhogott az üdítő nyári zápor.

Mikor a Villa Marguerita kedélyes szobácskájában rakosgattuk az átázott holmit, egyre a Monte Rosáról beszélgettünk. Nem hallottam a ropogós időt, nem láttam a zivataros alkonyat szürkeségét, lelkem még ott bolyongott azokon a világos térségeken és itta a mámorító verőfényt.

Ha jól emlékszem, Jean Paul mondja valahol, hogy az élvezet értékének próbaköve az emlékezés tartóssága. Én nyomban éreztem e napnak értékét, mert emléke lelkemben kitörülhetlen fog maradni.

Obergabelhorn és Zinalrothorn.

Zinal-Rothorn.* (4223 m.)

O ye Ice and Snow bless ye the Lord:
praise him and magnify him for ever.
O ye Light and Darkness bless ye the
Lord: praise him and magnify him for ever.
O ye Lightnings and Clouds bless ye the Lord:
praise him and magnify him for ever.
O ye Mountains and Hills bless ye the
Lord: praise him and magnify him for ever.
«Benedicite omnia opera.»

Hamuszínű vasárnap volt. Akár nálunk itthon november végén, mikor a gallyak levélzetét régen fölváltotta a zuzmara gyöngye és az ugaron nem a búbos pacsirta zsolozsmája reszket szerte a csillámló levegőbe, hanem néhány kapargáló varju óbégat jobb idők után. A nagy csúcsoknak nincs sehol nyoma; az alaphegyek bordái komoran, sötét

* A Zinal-Rothorn (4223 m.), melyet a Val d'Anniviersban Moming néven ismernek, az Eifisch- és Nikolai-völgyeket elválasztó lánczban fekszik, az Obergabelhorn (4073 m) és Weisshorn (4512 m.) között. Keleten a Hochlicht és Rothornglecserek, nyugatról pedig a Moming és

violaszín körvonalakkal merednek bele a vizenyős ködgomolyokba. Minden olyan, mintha kormos üvegen át nézném a világot. A Riffelberg szétszórt, villámjárta fenyőit tépázta a szélvész és fehér hátteret kavart mögéjük az omló hópelyhekből.

Időtöltésből felballagtam a kis botanikus-kertbe, onnan áttévedtem a csöndes angol temetőbe. A borongós hangulatot fokozta ez a környezet; minden sírkövön kifakult aranybetűkkel egy-egy hegynek neve . . . Azok a magasztos hegyóriások, melyekhez nem tapad semmi szenny, öltek. Nem, nem, — a hegyek nem bántottak senkit, — azok csak a magasratörekvés hirdetésére, a „sursum corda“ jelképezésére, a lélek és test megaczélozására vannak teremtve. E csöndes angolok, kik itt az idegen hantok között nyugosznak, kiknek szíve porából itt hófehérke és alpesi rózsa fakad, más ellenség csapásai alatt buktak el. A vihar, a fagy, az éjszaka sötéte voltak a gyilkosok, nem ezek a nemes hegyek. Itt pihen Gabbett E. W. († 1882-ben a Dent Blanche-on), Borchardt C. F. († 1886-ban a Matterhornon), Lewis W. A. és Paterson H. Noel († 1877-ben a Lyskammon), Cockin († 1900. Weisshornon) és végül egy fiatal leány, ki életvidoran indult a jégár csillogó kristálypalotái közé és a Triftjochon leomló következtől összezúzva, vezetője, Carrel Luigi karjai közt lehelte ki lelkét; — Sampson E. Ellen elmulását hirdeti a fehér kő. († 1895.)

A melankólikus merengésekből csodálatos, halk éneklés rezzentett fel. Ünnepies volt ez ének és láthatlan ajkakról

Durand-glecserek övezik. Először Zinal felől sikerült a megmászás; Rev. Leslie Stephen és Craufurd Grove érték el a csúcsot 1864. aug. 22-én Anderegg Melchior és Jakab meieringeni vezetőkkel; a zermatti oldalon 1872. szept. 5-én C. T. Dent és G. A. Passingham kerültek fel Burgener Sándor, Andermatten Ferencz és Imseng Ferdinánd vezetők kiséretében. Ez utóbbi útirány nagyjában megfelel annak, melyet mi is követtünk. Rendes viszonyok közt 7—8 óra alatt érni el a csúcsot Triftből. A vezetői díj 80 frank, — leszállással Zinal felé 100 frank.

fakadt, mint az „Ember tragédiájában“ az angyalok kara, vagy a virrasztó Faust fülében az égiek hajnali hymnusa. Nyomban én is ott álltam a kis anglikán templom egyik kuczkójában és együtt búgtam az áhítatos északi emberekkel a „benedicite omnia opera“ balzsamos dallamát. Éreztem, hogyha a természet tombol is, ünnepelnek a szívek és szinte láttam az eltakart hegyek fölött a napsugarak glóriáját.

A képzelet csakhamar valóra vált. Mire kiléptem az angol kápolnából, minden hegy friss hóköntösében csillogott és a takarodó felhők közül lemosolygott egy darabka kék ég. Egy ilyen darabka kék égnek nagyobb a varázsereje, mint minden biztató szónak vagy vigasznak. Nyomban másnak láttam a mindent. A csöndes fejfák nem voltak többé rémes tragédiák hirdetői, hanem szép küzdelmek emlékjelei, melyek czéljáért érdemes volt a vértanuság. E darabka kék ég annyi tetterőt és jó kedvet teremtett bennem, hogy alig bírtam bevárni az olvadást, mely újra hozzáférhetővé teszi a bíborcsíkokkal átszőtt ködruhában derengő hótetőket, hol a levegő úgy hat, mint az erőteljes költészet; a küzdelem gyógyít, miként az újjászületés és a meghozott emlék napfény, mely sohasem nyugszik le.

A következő napon (aug. 7-én) már mentem Trift felé. Az út éppen az angol kápolna mellett vezetett volna el, de Ferdinand nem akart arra menni, hanem a falun át és kaszálókon keresztül csalt, hol pezseg az élet. Természetesen azzal okolta meg e kis kerülőt, hogy ez az ösvény a rövidebb. Később tudtam meg, mennyi gyöngédség rejlett az igénytelen ember akaratoskodásában. Az élet és vidámság kellő közepéből akarta megindítani vállalkozásunkat és nem a szomorú fehér kövek mellett, melyeken elfakult aranybetűkkel csillámlik egy-egy nagy hegynek neve. Azt akarta, hogy derűs benyomásokat vigyünk magunkkal.

Virágos rétek közt ballagtunk hegynek. Alig mult délután négy óra, már is az alkonyodás árnyéka borult egész

utunkra. Éreztem, hogy innen a napsugár már korábban elbújdosott, mert a föld egészen kihűlt és a levegő hűvös volt, mint otthon a mi cserjésünkben Hubertus-éjszakán. A szénapetrenczékből erős illat áradt és elárulta, hogy még messze az ősz, mikor itt majd a hópelyhek alól a lekaszált száradó alpesi füvek balzsama helyett a rőtbarna fenyvesavar olajos szaga tölti be a levegőt. A zermatti völgy túlsó oldala szinte mosolygott azon, hogy a késő őszi hangulatra gondoltam. Ott túlnan nyoma sem volt a novemberi nap bágyadtságának. A Gorner-vasút vakmerő hídja alatt briliántos menyasszonyi fátylak szegték be a sziklák moharuháját, — a findeleni vizek zuhatagjai. A magasban a Breithorn rengeteg hógerinczén a lavinák és jégtörések elszakadásával lenyesett, megkristályosodott víztömegekben tükörbe nézte magát a nyugatra gördülő nap és ezer picziny nap kacsintott rá vissza. A mélységben Zermatt egy része nem tudott semmit az alkonyatról; az ácsok faragcsálásába és kopácsolásába az épülő házak tetején bele-beleszólt az olasz kőmunkások ütemes nógatása, melylyel a gránit- és pala-kötegeket biztatták fel a homlokzat csigáira. Még egy pillantás a kis Edelweisschalet előtt az ismerős tanyákra és azután minden megváltozik, akár egy függönyt eresztenének le és új kulisszák tolódnának elénkbe.

A zajongó Trift-patak völgye szorosra szűkült. Előttünk a magasban egy kis palló vezetett át a tajtékzó vizen: éppen két koromfekete silhouette surrant rajta keresztül, szivárványos körvonallal rajzolódva az ég kék alapjára. Lochmatter J. zermatti vezető volt és társa, kik szintén a Rothornra készültek másnap. Beértünk a Trift-völgy szívébe, abba a megrendítő magányba, hol a Zinal-Rothorn (4223 m.) és a Gabelhorn (4073 m.) mint két szövetséges nagyhatalom szorongatják a fehér abaköpönyegbe burkolt Wellenkuppet (3910 m.). Mindegyiknek csúcsa még aranyos volt, mert a nap olyan, mint az igazi nagy jóltevő; még elmulása után is érezik jóságát szegényei és hirdetik eszméit barátai.

A nagy hegyek katlanában egyszerre előttünk állt a Trift-hôtel, a mi éjjeli tanyánk. (2380 m., vagy 2—2½ óra Zermattól.)

Az égbolt mimóza érzékenységű lett; árnyalatai a hegyek mögé hanyatlott nap minden foknyi legördülését megérezték. A távoli Monte Rosa-csúcsoknak és a Lyskamm jegének tüze lassan elhamvadott; úgy látszott, hogy az ég opálfoglalatából megindulnak a kékes jégtorlaszok és a hókupok mozgó pihékké változnak. Ez a csodás színváltozás és nyugtalanság a körvonalakban a havasok „dagálya", mely napnyugtakor kábítja el a szemet.

Ennyi fagyos pompa után minő kedves kedélyesség volt kis pajtásom gyermekes örömében, melylyel minden nehezen szerzett gyopárszálat üdvözölt. Lelkendezve szökelt a mohos sziklatömbök és bozótok között. „Még itt egy kis virágszál, még ott egy kis bársonyos csillag." Csak akkora volt, mint a kicsiny lepke — s embereim valóságos játékszerek csak ez óriás országban. A gyöngéd női lelket a föld mosolya vonzza; — míg az én figyelmemet a föld ős energiájának művei kötötték le. Minő ellentétek — és minő harmóniában!

A Trift-házikó ablakainak zsalui sorra lecsukódtak, mint a hogy az álmos ember lehunyja szemeit. Az Obergabelhorn fölött egy pillanatig gyapjas felhőcskék karikáztak, de rögtön szertereppentek, szégyenkezve, hogy megzavarják az összhangot a boltozat tisztaságában. A fátyolszerűen leereszkedő éjhomályon a csillagok remegő pillantásai egymásután szűrődtek át. A rettentő magányban álló takaros házacska sarkánál felszisszent az esti szellő és hidegen borzongatott végig rajtam. Egy gyors tekintettel mindent megrögzítettem szívemben, azután beugortam a melegre, hogy álmot szőjek megifjulásról, győzhetlen erőről, hideg küzködésről, melyben tüzel a meleg szív.

Reggel 2½ órakor (aug. 8.) halkan lépdeltünk a csöndes éjben a Trift-moréna kövei között. Mikor felnéztem a

milliárd csillaghoz, a sok égi őrtűz szinte átmelegítette nekem az éjszakának lélektisztító, kemény hidegjét. Gyorsan követtem a kis lámpát, melyet Ferdinand meg-meglóbált, búcsúztató jelnek, üzenetképen annak a mélyben elmaradó fénypontocskának, mely a tanyát jelölte, hol egy gyöngéd szív épp fohászt küld a csillagok felé. A csillagok felé, melyek keservben, gondban olyan igen jó barátaink. — És ez a fohász dicső czéljához nem szállt egyedül, — találkozott az enyémmel.

Az olvadó jég vízerecskéi csörgedezve keresték körülöttünk útjokat. Nyomtalan ösvényeinken felriadt zergék árnyéka suhant keresztül. Majd egy éles mormota-fütty süvítette, hogy észrevettek bennünket a hallgatás fagyos birodalmában. Kevéssel utóbb az alsó gyöpös részen megjelentek azok mécsei, kik ugyancsak a Zinal-Rothorn avagy a Wellenkuppe felé törekedtek.

Az első szürkületnél pihenőt tartottunk az alsó hómező tövén, jégcsapokkal megrakott kövek között. Meg nem állhattam, hogy az utolsó forrásból fel ne hajtsak második reggelinek egy hosszú kortyot. Mondhatom, érdemes egy ilyen kortyért 3000 m. magasba feljönni, mert ez a víz úgy viszonylik a mi kutainkhoz, mint e kristálytiszta hajnali éther a mi poros, füstös, sóhajjal telített légkörünkhöz. Nemcsak eszményi gyönyörűségek teremnek itt úton-útfélen, hanem reálisabb élvezetek is.

Kibontottuk a kötelet és ráléptünk az alsó glecserre, mely hosszas sziklafalhoz tapadt, miként megdermedt tenger viharos hullámverése. A fagyos reggeli szél taktusban süvöltözött, mintha a hegyi világ mélyen lélekzenék. Gyorsan elértük az első szirtfalat, melynek párkányain piros korallokként függtek le a jégcsapok. Már valahol hajnalodik. Óvatosan tolódtam felfelé a síkos köveken, hogy mielőbb fennálljak a száz méteres fal felső peremén és kikerüljem a zizegő jégszilánkokat, hogy kalimpálásukban ne éppen mind az én fejemen törjenek cseréppé.

A szikla párkányáról két irányt lehet választani, — az egyik köves szirtgerincz, mely a tulajdonképeni csúcstömbhöz kanyarodik, — a másik hatalmas, meredek hólejtő. Utóbbi rendszerint kellemetlenebb, de ma reggel ropogós uj hóval bevonva, kivánatosabbnak látszott. Azért Ferdinand ezt az utat választotta, míg Lochmatter, Truffer és a többiek inkább a gerinczet szemelték ki lankadó utasaiknak, kik a csuszamlós hófalban nem igen biztosan álltak meg a számukra taposott nyomokban.

A hogy feljebb és feljebb léptem, minden lépésnél új csodákat bűvölt elém a hajnalhasadás, csodákat, minőkről még a legendák sem mesélnek. Ott bandukoltunk egymásután nyomról-nyomra, ütemes egyenletességgel a ferde hósivatagon, mely oly élesen törik le a mélybe, hogy domborodó hajlásától nem lehetett látni alsóbb nyomainkat. A hópusztaság mérhetlen, tejfehér carrarai márványalapnak látszott, melyre fel van állítva a csúcs barna emlékműve. És káprázatos tündértörténeteket éltem át. Légvárakba kerültem, mik az ég napsugár-varázsvesszejének érintésére szertefoszlottak. A menny borpiros hátterén megrendítő kisértetté nőtt a Matterhorn; ma kivételesen egészen jeges hóval volt bezománczozva; talán azért, hogy e derűs égbe ne érjen semmi földi, még a szikla sem, mely mégis csak porszemekből vagyon megalkotva. A nap tündérei, kiket én nem láthattam, de közellétüket éreztem, bujdoskát játszottak körülöttem és lépésük alatt a hó ezüstté, aranynyá, majd rózsaszirommá változott át. E hósivatagban egyre közeledtünk a felső sziklaoázishoz. Ezen az oázison nem várnak puha pihenőhelyek, hanem szédületes szirtpárkányok, de nem is kivántunk árnyékos pálmagesztet, hanem inkább egy izzó napsugarat, mert a metsző légáramlat fájdalmasan borotválta az izzadó orczát.

Nyolcz óra tájban értünk ki a felső szirtgerinczre, mely az ú. n. „Gabel“ (a csúcsgerincz éles bevágása) levezető couloirjába támaszkodik. A távolból rivalgás hallatszott.

A Trifthorn (3737 m.) csúcsán hemzsegett öt pontocska és a Wellenkuppe ormán két kis gnóm. Ők már czéljukhoz értek, de magasabban mégis csak mi voltunk. A mi igazi tudományunk azonban csak itt kezdődött. Óvatosan kúszunk felfelé a couloir bal oldalán feltornyosuló ripacsos sziklákon; minden kő, melyhez hozzányúlunk, dorozmás a dértől s

Szerző fényképe.

A Zinalrothorn orma (A „Gabel“ és a két csúcs).

az egyre hangosabb szélben szemünkbe porzik a hó. Végre valamennyien együtt ülünk a csúcsgerincz V alakú bemetszésében. Körüljárt a kecskebőr-kulacs és mi szemébe kaczagtunk a jeges orkánnak. A vidám Bolond Istók módjára meg is süvegeltük, hogy kitérjen utunkból. Az aranyos napsugarat és a mi aranyos jókedvünket el nem fújja a

világ minden szele. Derekamról leoldtam a csíkos vörös kendőt, hogy lekössem kalapomat; holminkat eldugdostuk a sziklarésekbe, hogy kisebb legyen súlyunkra a ráadás; térdeinken melegre verdestük tenyerünket s azután egykettő, neki láttunk az utolsó bástya ostromának, gyors elhatározással, mint a ki igen hideg vízbe ugrik.

Hátra volt még a java, a hirhedt „Platte“. Ez a részlet abban az állapotban, melyben éppen ma találtuk, a még oly hidegvérű embernek a 7—8 R. fok hideg mellett is homlokára gyöngyöztethette a verejtéket. Az egész csak 25—30 m. hosszú sziklafal, mely a „Gabel“ behorpadása mögött a roppant lejtős és keskeny hógerincz alsó végéhez áthúzódik. A fal van olyan 65—75 fokos. Sziklája kellemetlen, mert rétegezése nagyobbára úgy van elhelyezve, mint a zsindely a tetőn; a mibe kapaszkodni lehetne, mind lefelé néz. Ezt a kőzetet a mi tiszteletünkre ma még a szélvész be is fényezte finom jégburokkal, hogy a köveknek üvegszerű fogása volt. Azok a kiálló részek, melyeken száraz időkben elég jó állást találni, csúszós, porhanyó hóval voltak belepve, mely azonban csak habosan, lazán pihent a szirten, miként nálunk a téli hó a gallyak szélfújta oldalán. Mert ezt a falat a kis hógerinczhez rézsút csekély emelkedéssel kell keresztezni, az előljáró ember sorsát a kötéllel alig lehet biztosítani; a hátvédnek elég jó helye akad egy nagy kőtömb és a csúcsalap szűk szorosában. Annak, ki a kötél közepén van, ugyancsak tízkörmével kell kapargálni, hogy e szörnyű hideg és még szörnyűbben sikos falba beletapadhasson, vagy 2000 láb magasságban a Durandglecser kékesen nyiladozó, fagyos sírgödrei fölött, mert az a vezető, ki már elérte a túlsó „partot“, a kis hógerincz alsó végét, éppen eleget foglalatoskodik azzal, hogy a czudar jéglejtőkön meg bírjon állni talpán.

Nem volt kellemes időtöltés a kis kőszorosból, a metsző szélnek kitéve nézegetni, hogyan kínlódik a három ember, ki mindenáron elénkbe akart vágni. Csak Lochmatter állt

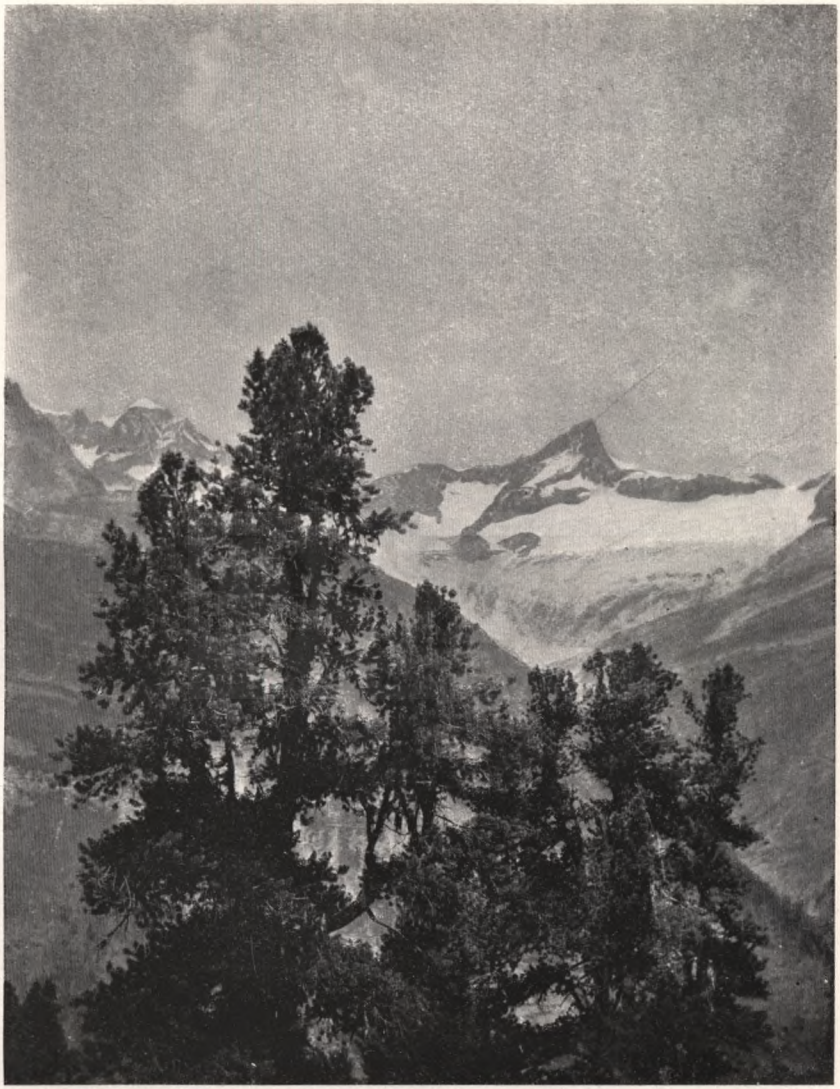

DR. PETZ GEDEON FÉNYKÉPE.

A ZINALROTHORN.

RIFFELBERGRŐL.

OSZK
Országos Szechényi Könyvtár

M. N. MUZEUM
KÖNYV-
TÁRA

a szó legteljesebb értelmében a „helyzet magaslatán“. Öt percznyi bravuros küzködés után ott függött a szikla túlsó falán, egybeforrva az apró szirttámaszszal, térdig belefúródva a hóbuczkába. Túristájának ujjaiban már nem volt meg egy kisded ereje sem; az orkán rohamai a didergő szál embert tehetetlenül lóbálták ide s tova a kötélen. A második vezető (Biffiger) rákvörös kezekkel húzta vissza a biztosabb talajra és valamit visszafordulásról dadogott. Gondoltam magamban, ezeknek is jobb lett volna el nem hagyni a növényzet határait; — önkéntelenül eszembe jutott Horrocks esete.*

Bezzeg máskép ment itt keresztül az én derék Ferdinandom. Kúszott, mozgott, térdepelt, siklott, mint egy akrobata. A fele úton néhányat rikkantott, mintha legnagyobb gyönyörűség volna neki félig megfagyott kezeivel a szemernyi támaszokat keresni a semmiség felett. Egy másodperczre hátra is nézett és mosolyogva kiverte kis Mackenzie-pipáját, mintha erre alkalmasabb hely nem is volna a világon. Természetesen, hogy az a kis hamu ne rontsa meg a porhanyó hóréteg tisztaságát, hanem leszállinkózzék az űrbe... Értettem ezt a derék embert. Bámultam, mennyire ismeri a lélek gyöngéit. Jókedvet akart kel-

* Dr. Horrocks P. Biner József Mária és Perren Péter vezetőkkel megkezdte a leszállást a Zinal-Rothorn csúcsáról (1894 szept. 20-án.). Biner már átkúszott a „Platten“, — Horrocks éppen a középen mozgott, mikor a kőtömb, melyen a hátul álló Perren biztonsági hurkot vetett körül, leomlott. Estek mind a hárman. Vagy 40 lábbal alább Horrocks és Perren között megakadt a kötél valami kiálló szirten, míg Biner tovább csúszott. A kötél, mely őt a sziklán függő Horrockshoz kapcsolta, az erős horzsolástól elszakadt és Biner menthetetlenül 2000 lábnyira gurult le a Durandglecser jégtábláira. A két lógó embert egy másik társaság mentette meg kínos állapotából.

Egészen ugyanazon a helyen (1872 szept. 5-én) az első megmászás alkalmával (első a zermatti oldalról) teljesen hasonló baleset érte Dent és Passingham csapatját, de akkor Andermatten F. és Imseng Ferdinand lélekjelenléte elhárított minden komolyabb bajt.

teni valamennyiünkben, mert tudta, hogy a jókedvű embernek minden könnyebb. Nekem is könnyű volt a példát követnem és párszor körmeimre fujdogálva, átsimultam a falon. Valami csodás kölcsönös bizalom fejlődik ki a vándor és a hegyi szellem közt. A hideg havasok mosolygó ismerősök; a sziklaparlag otthonos tanya; a jégárak tündöklő birtokaim. Az előtér nélküli mélység örvényébe pillantani kéj; a szél és fagy furfangos utitársak, kiken kifog a humor, ez az örökké melegítő ezerjófű, mely ha akarom, pótolja a bundát, ha akarom, helyettesíti a cognacot. A humor a legjobb mindenes.

A meredek kis hógerincz és az első orom sziklája már csak tréfa volt és 11 óra tájban * vidám rikkantással bukkantunk ki a Zinal-Rothorn 4223 m. magas csúcsán.

A nap éppen fejünk fölött ragyogott és sugarai, mint óriás tűzsátornak redői, szerteomlottak a száz és száz fehérlő, napbavágyó oromra. Nagy isten, de szép volt! A míg élek, mindig magam előtt látom a fény és fehérség megdicsőülését.

Két sajátság van, a mi az ilyen magas tető kilátásának megadja jellemét. A legelső benyomás a *méretek határtalansága* felfelé, lefelé és köröskörül. Az által, hogy a látóhatár sokkal nagyobb, mint akárhol lenn a mélyen fekvő vidékeken, az égboltozat is magasabbnak látszik, viszont a völgyben minden parányivá törpül. Ez az ellentét csodásan hat a lélekre. Minden korlátoltsága elmulik és felszabadulása tökéletes. Nem érezzük többé az emberi rövidlátás és végesség békóit, mert színről színre, közvetlenül és megtestesülve állanak előttünk oly dolgok, melyekről a völgyben csak úgy alkothatunk fogalmat, ha e végtelen területeknek vég-

* A megmászás rendes időtartama 7 óra a Trift-hôteltől, nekünk csak azért kellett 8½, mert a hegy igen rossz állapotban volt az előző napok havazása miatt; másrészt az előttünk lassan döczögő karaván nem lehetett és nem illett megelőzni.

telenül kicsinyített alakját, a térképet magunk elé teszszük, irónt veszünk és számolunk, hogy a számokból alkossuk meg a távolság és nagyság fogalmait.

A következő fázis ellentéte mindezeknek. Azt a jól eső, csapongó önérzetet csakhamar felváltja valami varázslatos mámor, mely az idegekre fékezőleg hat. Ez a második tényezőnek folyománya; ez a tényező a *szín*. Tulajdonképen csak három színt látunk, melyek élesen elválnak egymástól, de összhangjuk annyira tökéletes, hogy mégis egymást egészítik ki. E három szín a mennyég mélységes kékje, — a középső régiókban a szeplőtlen fehérség, mely a havasok egymás mögött fölbukkanó megszámlálhatlan ormáról dereng át, — a mélységben pedig valami határozatlan violás árnyalat, a levegőn áttetsző erdők, mezők, sziklák alapszínezése. Mind a három színt bevonja a napsugaras levegő csillámló zománcza. Mind a három színben van valami édes megnyugvást keltő. Ez a második benyomás az, mely megint visszahelyezi, visszakábítja a lelket igazi földi egyensúlyába.

Legalább *ezt* és *így* éreztem én.

A lelkiállapotnak ez a két változata magyarázza azt a rendet, melyben a kilátást vizsgáljuk. A mint a csúcsra lépek, nyomban a távolabbit, a bizonytalanabbat, az ismeretlenebbet keresem és nézem; csak mikor újra magamba szálltam, akkor kezdem bámulni a szomszédost és a részleteket, — akkor kezdem kérdezni magamban, mi is hát ez és amaz, mi egyik és mi másik hegynek, völgynek a neve. A bizonyos dicsőséges érzet multával következik a földrajzi és egyéb tudományos vágyak, a sport és különczködési hajlamok kielégítése.

Körülnéztem végre én is a szomszédságban. Ilyen remek hegygerinczképződés nincsen sehol a földön. A több kilométeres, páratlanul éles gerinczek, melyek a Zinal-Rothorn csúcsáról lemélyedve a Schallihorn közvetítésével a Weisshorn ormáig és a Trifthorn közvetítésével az Obergabelhorn és Wellenkuppe tömegéhez felkanyarodnak, merész ívelésűek,

a minőt csak a világegyetem örök mestere tervezhetett. Minden szellős, karcsú ormó egy-egy kimagasló árboczot juttatott eszembe, melyről a gerinczélek mint kifeszített huzalok nyúlnak alá, — s ez élekről duzzad az ezüst vitorla, a csillámló jégmező, — megszaggatva, megtépázva a légkör tengerének viharaiban.

Szerző fényképe.

A Matterhorn (A Zinalrothorn csúcsáról).

Majd egy óráig barátkoztam a hegyekkel. Bámultam a markánsabbakat, kémlelgettem a távolban elmosódókat. Üdvözöltem az ismerősöket, melyeken már fennállottam; választottam új ideálokat, melyeket a közel jövőben fogok körülábrándozni. Akadt elég a Mont-Blanctól a Gotthardig. A tündöklő sor legszebbikénél kikötött reménykedésem kis hajója és csöndesen ismételgettem magamban: „Te vagy senki

más!“ Természetesen a Matterhorn felé néztem. Szinte könnyebben váltam ettől az oromtól, mert azzal a tudattal kezdtem meg a leszállást, hogy amahhoz fogok hozzáfogni. Miután mindenkit átsegítettünk kötelünkkel a kritikus helyen, utolsóknak maradtunk, Ferdinánd és én.

Azután mi léptünk a csapat élére és gyorsan maradoztak el az ismert részletek a két másik karavánnal együtt.

A lejtő, hol reggel a csikorgó hó kitűnően tartotta a lábat, egyre kényelmetlenebb lett. A naptól megolvasztott réteg mindenütt kocsonyásan hámlott le, s a kiszürkülő csúszós jég ruganyosan pattantott vissza minden csákánycsapást. Nagy óvatossággal vágtunk lépést lépés után. Páratlan meggondolatlanság és vakmerőség kellett ahhoz, hogy ezen a helyen valaki hátrányos viszonyok közt önkénytes glissade-ot (csúsztatás, Abfahren) rendezzen. Lejtőkön, hol közbenső rianások és kőakadályok nincsenek, hol a végállomás biztos talajra vezet, lehet csúsztatni, vagyis a sarkokat szántalp módjára használni és pusztán a hátrafesztett csákánynyal fékezni. Ez mulatságos sport, és hamar le is szállít a völgyig. Hogy ezen a helyen milyen végzetes az ilyféle vállalkozás, azt szomorúan igazolja a zürichi Baumann Arnold esete (1899 augusztus 4.). Visszatérve a Zinal Rothorn csúcsáról két vezetőjével (Tabin Joachim és Antille Antoine) megpróbálták a siklást, hogy hamarább lejussanak. Annyi lágy hó indult meg alattuk, hogy képtelenség volt a fékezés. A sebesség őrületesen növekedett és hosszú ívben vetette le mind a hármat a szirtpárkányokon keresztül a Triftglecser jegére. Rettenetes lehetett e száguldás a biztos megsemmisülés felé.

Míg Ferdinand és Wilhelm szakadatlanul vágták a jégbe a csapát, átengedhettem lelkemet a napos nyári délután élvezeteinek. A nap már gyöngédebben perzselt, fénye már szelídebben csillogott és békés derű ömlött az egész tájékra. Éreztem, mennyi erőkészletet szereztem a mai erőkiadással. Paradox mondás, pedig igaz. Minél lejebb és lejebb szálltam,

annál többször tekingettem hátra a felkanyargó kuszált nyomokra és a leheletszerű, lángszegélyű fátyollal betakaródzó oromra.

Alig vettem észre, hogy már csak néhány kődobásnyira van a moréna szürke sáncza.

Éppen itt, a jégár és biztos talaj határán villámgyors epizód emlékezetünkbe idézte a régi tanítást, hogy csak nyugtával dicsérjük a napot. A glecser szélén néhány hóval fedett rianás hasítja keresztbe az útat; azért csak lassan tapogatózva haladtunk. Előttem valami 8—9 méternyire lépegetett Wilhelm és csákányával kémlelte a hóburok ellenálló képességét. Addig sem tartott, mint egy szívdobbanás és nyomtalanul eltünt, csak a tátongó kékes űr mutatta, hogy odvas alapon állott. Kötelünk ki volt feszítve és engemet s a fölöttem álló Ferdinandot mint egy embert ért az erős rántás. Gyorsan, mint a gondolat, csákányomat fogantyújáig bevertem a hóba és hurkot csavartam körüle kötelünkkel, hogy fékezzem az örvényben lebegő bajtárs súlyának húzását. Volt neki annyi lélekjelenléte, hogy el nem eresztette hűséges aczélját és Ferdinand segítségével csakhamar kiemelkedett a keskeny nyílásból. Órám mutatója éppen 4-en állt meg a kötélhurok rántásától.

Melegen megszorítottuk egymás kezét és nagy ugrásokkal a moréna törmelékén termettünk.

A vízerek átfonták a köveket, erdőket, mint a csillámló angyalhaj, melyet a karácsonyfákra szokás hinteni. A magasban patyolatos fellegarabeszkek szövődtek a rezegő kékségbe. A völgymélyedés árnyékában csöndesen húzódott meg a kis Trifthôtel. A hol az első virágszálak mosolyogva tarkítják a szürke törmelékmeder komorságát, egy nagy kőlapon merengett az, ki mindenütt virágot hintene utaimra. Lelkendezve fűződött karomba és innen már együtt mentünk.

Az út Zermattig a szépséges szép alkonyat hűsében méltó utolsó fejezete volt az átélt gyönyörű történetnek, fűszerezve egy boldog nap minden édességével.

Rövid idő mulva már smokingban ültem a Hôtel Mont Cervin étterme egyik sarkában a déli növények alatt. Körülöttem a szélrózsa minden irányából összesereglett vendégáradat nyüzsögött. Ha nem lettünk volna *mi ketten*, magányosabbnak éreztem volna magamat, mint 12 órával előbb a Triftglecser jégösvényein. A zene odakünn Mignon coupletját játszotta s csábos édességgel tért vissza a sovárgó kérdés dallama: „Connais tu le pays, ou fleurit l'oranger...“

Az óriás magány után a tarka embertömeg, — az öncsinálta nélkülözések után a tökéletes kényelem, — a mélységes csönd után Thomas Ambroise észbontó muzsikája, — egy hűséges aggódó léleknek most már csicsergő vidámsága, — csodálatos mámorba ringatták lelkemet. Olyan érzés volt ez, mint a minőt a tünedező hajnali álom kelt. Édes az ébredés napsugaras hajnalra, de azért még kapaszkodunk a lassan elmosódó álomképek tünde ábrándjaiba, mert szebbeknek hiszszük a valónál. Lelkem még csak félig szállott vissza a csillogó jégmagányból e csillogó köznapiságba és egész valómban visszhangozott annak az igazi dicséneknek harmóniája, melyet ma megtestesítve láttam odafent, az alkonyatba borult ormon, hol

„Mountains and Hills bless ye the Lord:
praise him and magnify him for ever“.

Matterhorn.* (Monte Cervino, 4505 m.)

'Tis midnight: on the mountains brown
The cold, round moon shines deeply down;
Blue roll the waters, blue the sky
Spreads like an Ocean hung on high,
Bespangled with those isles of light...

Lord Byron.

A tűlevelesbe halványkék esti párák fonódtak. A Visp-patak zuhogó, lázadó habjaiba aranyfonálra fűzött piros kalárist, ezüstkagylókból hulló igazgyöngyöket dobált a búcsúzó esti napsugár. A víz zajongása túlharsogta a vonat zakatolását, hogy észre sem vettem, milyen modern emberi

* Szerző előadása a M. T. E. Budapesti Osztályának 1906. évi jan. 30-ki estélyén.

A Matterhorn irodalma óriás; kapott helyet a tudomány, sport és szépirodalom könyveiben egyaránt. Megemlítem a javát, melyeket magam is olvastam. Ezek: Whymper: *Scrambles amongst the Alps.* London, 1871. (Németül: „Berg und Gletscherfahrten", Braunschweig, 1892). Ez igazán klasszikus forrás. — Whymper: *The valley of Zermatt and the Matterhorn.* 1905. London, Murray. A legtökéletesebb útmutató és tanácsadó. Kitűnő czikkek a Matterhornról foglaltatnak a következő könyvekben: Güssfeldt: *Der Montblanc* (Berlin, 1894. 33—51. l. Traversirung des M.); Studer: *Über Eis und Schnee* II. kötet (Bern, 1898. Das Matterhorn 159—189. l.); Zsigmondy: *Im Hochgebirge* (Leipzig, 1889. 287—305. l.); A. F. Mummery: *My climbs in the Alps and Caucasus* (London, 1895. francziául Paillon Maurice pompás fordításában: „Mes escalades" stb. 1—39. l. L'arête de Zmutt — L'arête de Furggen); Dr. Hans Lorenz: *Über den Zmuttgrat auf das Matterhorn* (Zeitschrift des D. Ö. A. V. 1900. 179—193. l.); Wundt Theodor: *Das Matterhorn und seine Geschichte*

járóművön haladok. Elgondolkozva repültem tovább; a leeresztett ablakból a munkában elnyűtt ember mohóságával ittam a levegőt, melynek balzsamos üdesége egy jobb, szebb és erőteljesebb világ hírét hozta meg nekem. Majd visszafojtottam lélekzetemet; karomban gyorsabban lüktetett az érverés, — vártam azt a fordulót, melynél elém áll a Matterhorn.

A Matterhorn a Findelenvölgyből.

Matterhorn! Nem is tudom így az első pillanatban jellemezni e hegyet, mert megáll a képzelet csapongása és nehézkes az írás mestersége. A ki igazán meg van lepetve, a ki igazán eltelik őszinte bámulattal, annak néma marad az ajka. Így tehetetlen még most is az én tollam.

(Berlin, szerző e műben nászútját írja le, melyet a Matterhornra rendezett.) A legszebb monografia és díszmű az olasz *Rey Guido*-é (franczia és német fordításban is megjelent), — vaskos kötet, de a ki elolvassa, elmondhatja De Amicis Edmondóval: a könyv mégis igen rövid volt. Egyébként pompás tükörképeket ad a nagy olasz költő, de Amicis maga is *Nel regno del Cervino* (Milano, 1905) czímű „bozzettói“ (rajz) között (1—85 l.) Érdekesebben és szebben e hegyről alig írtak, mint Amicis, az olasz Jókai. A regényírók képzelete is körülábrándozta e tetőt. Olvastam a német Stratz egyik regényét (*Der weisse Tod*), hol egy fantasztikus szerencsétlenség érdekfeszítően van megírva, — s ha jól emlékszem, *Asphodel* czímű angol regényben egy szerelmes angol öngyilkosságot követ el a Matterhorn falán azáltal, hogy a kötelet, mely vezetőjéhez kapcsolja, átmetszi. Ez a rövid sorozat is mutatja, hogy a Matterhorn egyénisége oly irodalmat teremtett, a milyen csak egy Napoleont, Dantet vagy Shakespearet illetett meg. Nálunk lesz elég sok utazott ember, ki még létezéséről sem tud.

— — Még nem volt élő lény a földön, de az ős alkotás, az erosio titáni működésében, a földrengések, izzó vulkanikus kitörések, villámjárta sziklahengeredések közepette már megvolt a *költészet* és *művészet*. Valamint minden földi alkotó művész remekei közt van egy „chef d'oeuvre", melyet különös gonddal, különös szeretettel és ihlettel fejezett be a teremtő erő, — úgy az isten művei közt is van egy különösen remek: a Matterhorn. Ezt a seregek ura nagyobb szeretettel dolgozta ki. Karcsúbbá tette a többi bérczek között, hogy kiváljék a tömegekből, — megalkotá függetlennek, hogy más hegyekkel ne legyen egy szoros lánczba kapcsolva, — és megalkotá leplezetlennek, szabadnak, hogy hitvány, púpos dombok el ne takarhassák a mindenhatóságot jelképező mesterművet a halandók előtt. És megalkotá a többi hegyek között magasztosabbnak és égretörőbbnek, hogy ormának élei ezt a gondolatot jelentsék: „fölfelé" s aztán ezek az élek négy oldalon a kék étherben egységes orommá egyesüljenek annak felhőzsámolya alatt, ki ura északnak és délnek, napkeletnek és esti pirnak, — egyesüljenek jelképezve, hogy minden út hozzá vezet.

S a Matterhorn *szép is*. Nemcsak hatalmas és óriás, hanem megilleti a harmóniának gyöngéd jelzője, a „szép" egyaránt. Miért? Milton valahol Areopagiticájában egy hasonlatot használ az Úr templomának építéséről és így ír: „— — a tökéletesség abban áll, hogy a számtalan mérsékelt különféleségből és testvéries különbségekből, melyek nem nagyon aránytalanok, szerencsés és megkapó összhang keletkezik, mely megszépíti az egész tömeget és alkotást..." *) Ezt a tökéletességet láttam a Matterhornon is. Milyen zordon és fekete, — valósággal diabolikus hegy volna ez puszta

*) „— nay, rather, the perfection consists in this, that out of many moderate varieties and brotherly dissimilitudes that are not vastly disproportional, arises the goodly and graceful symmetry that commends the whole pile and structure".

kősziklából; fehérsége és hidegsége milyen fagyasztó volna, ha csupa jég és hó pánczélozna ilyen alakulatot! Minő tökéletes úgy, a hogy van. Ormának legvége, mely belenyúlik a mennyég szeplőtlenségébe, szűzies fehér; koloszszus testén pedig jóleső rendben váltakoznak a csillámló hósávok és barna szirtek ellentétei. A törzs glecserek kékelő jégfolyamaiból nő ki, melyek elszigetelik a föld nyomorult porától; — lábaihoz pedig odahintette a mindenkoron kegyes természet hódolatát, a fenyvesek örökzöld ágbogas galyait és a vadvirágok hímes szirom-párnáit.

Dr. Téry Ödön fényképe.

Zermatt a Visp partjáról.

Így lett ez a hegy az erőnek és szépnek el nem muló egyesülése.*

*

Nem lesz érdektelen egy kis revue összeállítása a legkülönbözőbb nemzetségű írók munkáiból, mert így még jobban megismerjük ezt az óriás sziklát.

* A Matterhorn szabályosságát mutatják a számadatok. Az északkeleti (Hörnli-Grat) 2 kilométer, 39 fok eséssel; az északnyugati (Zmuttgrat) 3·1 kilométer 37°-nyi, — a délkeleti (Furggengrat) 1·7 kilométer

Kezdem a legékesebben szólókkal. Álljanak szemben De Amicis és Ruskin.

De Amicis Edmondo minden szavából kiérezni, hogy déli ember írta. Benyomásaiból kiragyog a napsugaras optimismus, az izzó lelkesedés és a gyors temperamentum; Ruskin John, az észak embere, ki él-hal mindenért, a mi déli, de csillogó rapszódiáiban is átborong valami komoly mélaság, miként az őszi napok hangulatán.

De Amicis a Matterhorn láttára érzi, hogy „nincs nagy hegy vagy nagy ember, ki színről-színre szemlélve kisebbnek ne látszanék hírnevénél". Mégis ez az első benyomás mesésen szép. „Az első este — írja — a bércz teljesen áttetsző, derengő azúrban mutatkozott; valami bámulatos kecses rejlett benne, mert puszta körvonalas alaknak látszott, melynek nincsen domborúsága és vastagsága, mely csodának vagyon felfüggesztve a levegőbe. Egész valójában szomorú hírneve ellenére is volt valami. hogy is mondjam — kegyes, szelíd . . ." (Pedig ő a szaggatott breuili Matterhornt látta!) Barátai óvják a túlságos bizalomtól, mert e csúcs „grande ipocrita" (nagy álszent); de az olasz író nem akar előtte meghajolni, mert évek óta hallja a hízelgést, a hegyről zengett dícsénekeket. „Meglássuk — folytatja — felemeled magadhoz szemeim pillantását, de nem fogod meghajlíttatni velem az ész térdeit. (Ginocchia della mente!) Micsoda önhitt beszédek voltak ezek." (Nel regno del Cervino 5. l.)

Ruskin a művészet szempontjából nézi és bámulja a hegyet, mely „áll, miként változatlan monumentum, mely szembetűnőleg ős idők előtt lőn megalkotva. Rengeteg falai még megtarták a formákat, a minőkben legelőször

43°5-nyi, — a délnyugati (Col du Lion felőli) 1·5 kilométer 36°-nyi eséssel. (Güssfeldt adatai). A legközelebbi magasabb csúcsok, a Monte Rosa és Lyskamn 16 és 13 kilométer, a Weisshorn 14 kilométer légvonal távolban feküsznek.

valának kivésve. És áll, miként az egyiptomi templom, finom homlokzattal, lágy színezettel, szakadatlanul omlanak reá felvillanásukban és elmulásukban időtlen idők napsugarai és még mindig az árnyék ugyanazon vonalait vetik napkeletről, napnyugatra, még mindig századról századra ugyanazokat a biboros részleteket érintik a tört pilléreken, míg a sivataghomok árad és kering lábaik körül . . ." (The stones of Venice. Tauschnitz Edition I. vol.)

S mennyit írtak a Matterhornról a hegymászók!

Első megmászója, az angol Whymper a hideg, elszánt férfiú egyszerűségével jellemzi: „E bércznek képe sohasem közönséges és e tekintetben, valamint a benyomást illetőleg, melyet a nézőre gyakorol, egyedül áll a hegyek között. Az Alpesekben nincsen versenytársa, a világon kevés." (Scrambles amongst the Alps.)

A franczia Javelle Émile, ki 1870-ben a tizenötödik az ormon, azt mondja: „A Mont Blanc első megmászása és az Everest, vagy Davalaghiri remélt elfoglalása közt a hegymászók legnagyszerűbb hódítása a Matterhorn . . . . Megmászását monotomnak nevezni annyi, mint Dantet unalmasnak, a tengert kisszerűnek tartani . . ." (Souvenirs d'un Alpiniste. III. kiadás 136—190).

A tudós német, Güssfeldt Pál analizálja a bércz sajátságait. „A legtöbb utasnál az első látásra nagyobb a meglepetés, mint a csodálat; érzik, hogy a természet ez alakulatban valami rendkívülit alkotott és érzelmük eltalálta az igazságot. A különös, a meglepő a sajátságoknak csoportosulása, melyek tapasztalatunk szerint rendesen kizárják egymást. A formát és a hó hiányát rendszerint csak a kicsiny sziklatornyoknál látjuk ismétlődni, viszont e csúcs magassága és tömege csak a hóóriásokban tér újra vissza. Épp azért, még szakadékainak és alsóbb lejtőinek jege is azt a benyomást kelti, hogy nem felülről ereszkedik le a glecserekhez, hanem ezekről tolódik a magasba. (Der Montblanc. 33. l.)

A magyar származású Zsigmondy Emil* minden sorában a tiszta lelkesedés szólal meg. „A regék, melyeket a büszke oromról szőttek egykoron, immár elhangzottak és mégis az ezrek és ezrek, kik a Nicolai-völgyben Zermatt felé vándorolnak, a megrendítő szirtóriást ámuló tekintetekkel rajongják körül és a dicsőség új meg új füzérével övezik ős fejét . . .“ (Im Hochgebirge 1889. 285. l.)

Az olasz Rey Guido egész könyve költemény prózában. „1893-ban — írja egy helyütt — rászántam magamat a Matterhorn ostromára. A hegyek között ezek voltak életem legboldogabb napjai. Vannak napok, melyeken már ragyogó jó kedvben ébredünk, egészségesebbek és erősebbek vagyunk, mint máskor, nem kételkedünk többé önmagunkban; a legnehezebb könnyűnek látszik. Kivánjuk az erőpróbákat, mert gyönyörűség legyőzni azokat. S ekkor a Matterhorn legszebb arczulatát mutatta. Tökéletes volt. Szeplőtelen. Havas tógáját, jégcsapokból fűzött rengeteg nyakékeit leolvasztotta a nyári tűz. Az aranyfényű ősszikla, melyet barnára égettek századok napsugarai, életre kelt és szinte élvezte a teljes nyugalom és tökéletes boldogság rövid perczeit, melyeket a röpke nyár juttat neki osztályrészül . . . Vasárnap volt . . . S mikor a lelkipásztor hangos szóval hirdette ki: „Ite missa est“, úgy éreztem, mintha azt mondaná vezetőimnek: Menjetek immár, menjetek a Matterhornra — megtettétek kötelességteket!“ (Il Cervino).

Az angol Mummery minden sorát áthatja a fátumszerű szeretet. Szinte kiérezzük szavaiból végzetét:

* Elszerencsétlenedett 1885 aug. 6-án a Meije (3987 m.) falán a Dauphinéban. Nemes szenvedélyét még az anyai szív is megértette, ki leginkább aggódott vakmerő, vezető nélküli vándorlásai közben. Zsigmondyné ez emléksorokat írta fiáról:

„Und sollt' die ganze Welt Dir grollen.
Mein Mutterherz, es zürnt Dir nicht,
Denn Gott hat es so haben wollen,
Wenn auch mein Herz darüber bricht.

„Tizenöt éves voltam, mikor a Via Mala meredekségei és a Theodul hava bennem szenvedélyt ébresztettek, mely évről-évre nőttön nőtt és nagyban befolyásolta egész életemet és gondolkozásomat ..... A fenyvek árnyai fölött átderengő ormok nagy fehérségei közepette érzett gyermekkori örömeim élénken felrajzanak szívemben, mikor a nehézkes póstakocsi keresztülgördül a Gorges de la Diosaz szakadékain, vagy midőn az árnyékos Val Tournanche végében kiemelődik a Matterhorn. Úgy emlékszem a nagy hegy első megpillantására, mintha tegnap lett volna. A szeptemberi holdsugár békés fenségben rajzolta oldalt árnyékát és az őszi éjszaka nyugodalmában a hegy a miszterium valóságos megtestesülésének látszott, ideális tanyájaként a szellemeknek, kikkel a régi legendák benépesíték a kövek által lesöpört meredekségeit. E pillanattól fogva én valék a nagy orom legbuzgóbb imádóinak egyike és a hányszor e hatalmas kőszál feltornyosul előttem a távoli látóhatáron, kegyeletes örömmel üdvözlöm megjelenését.“ (Mummery A. F. My climbs in the Alps and Caucasus, Zmutt-ridge.)

A hegy egyéniségénél nem kevésbbé érdekes története.

* .

Micsoda csodás benyomást kelthetett a Matterhorn tündérlátománya az első vallisi vadászokra, kik a szarvasgím vagy kőszáli kecske csapáit űzve feltévedtek odáig, hol ma a fényes hôtelek állnak!

Micsoda szent borzalommal nézhetett a barnabőrű afrikai legionárius a sziklacsodára, mikor ösvényt taposott a Theodul haván! A hágón talált római pénzek sugárkoronás cézárjai hány ezer és ezer viharról regélhetnének!

Mikor eljött a csodák kora, természetesen akadt dolga a lólábúnak is a Matterhornnál. Sion püspöke, Szent Theodul a monda szerint a Matterhorn tövén, a mai Theodul-hágón keresztül utazott Rómába és ugyanerre hozott haza a

pápától egy hatalmas harangot. A szállító vállalkozó a sátán lett volna. Whymper tréfásan megjegyzi: „úgy látszik, hogy St. Theodul nagy ismeretségben volt az ördöggel és furfangosabb volt a sötétség fejedelménél“.

A XVIII. században a Mont-Blanc megmászója, Saussure hódol az örök hegynek, de még nem igen mer közelébe menni. Más idők jöttek. Az embereknek szűk lett a völgy. A XIX. század közepén végigviharzottak a forradalmak Európán és hoztak szabadságot a népeknek, némelyeknek csak jogot a későbbi szabadságra. A férfiakban, kik a szobák tudományában és a modernizáló élet forgatagában leigázottnak érezték magukat, vágyaik támadtak. A távoli világrészek már fel voltak fedezve, fel kellett fedezni Európát önmagában Európában. A léleknek erőteljes forrás kellett, hogy felüdítse zsibbadó erejét és lemossa a szennyet, mely a modern élet küzdelmeiben tapadt rá. S Európa szívében volt összpontosítva ez az életerő, a földrész kellő közepén, hogy ebből a nemes szívből meríthessenek a körüllakó népek erőt, lelkesedést, erkölcsöt, szépet, jót. Az angolok megértették az idők jelét. Csupán 1858-ban kezdődnek a szárnypróbálgatások. A kisérletezések története valóságos érdekes regény, nem részletezem itt, mert ez a könyvecske nem volna elég azok megfelelő vázolására, utalok Whymper forrásműveire. A Parker testvérek (1860) Hawkins (1860), Kennedy (1862), Macdonald (1862) és mások, egyedül és a kor legvakmerőbb vezetőivel töméntelen ostromot intéztek télen-nyáron a fényes sziklalejtőkre, de legkomolyabb pályázó a tudós Tyndall John és a fiatal Whymper maradtak. Utóbbi igazi angol szivósággal tartott ki ez orom mellett és rögeszmeként foglalkozott ábrándjával. 1861 óta nyolczszor szállt ki a sziklák közé, éjszakázott keskeny párkányokon, legurult a mélységekbe, de nem tágított és bevált az örök igazság: fortes fortuna adiuvat.

Végre 1865 július 14-én sikerült a lehetetlenség. A ret-

DR. TÉRY ÖDÖN FÉNYKÉPE.

A MATTERHORN. AZ ELŐTÉRBEN RIFFELBERG.

OSZK
Országos Szechényi Könyvtár

A M. N. MUZEUM
KÖNYV-
TÁRA

tenthetlen Whymperhez* még három honfitársa csatlakozott, Hudson Charles, skillingtoni vikárius, kiváló hegymászó, ki már 1855-ben vezető nélkül keresztezte a Mont-Blancot, 36 éves, szivós, tapasztalt férfiú; Lord Douglas Francis és Hadow Robert, mindkettő csak 19 éves, de bátor és izmos. A vezetői tisztet a világhírű chamonixi Croz Michel látta el, mellette kitartott a zermatti Taugwalder Péter és fia. Az elszánt kis csapat körülbelül a Furggengrat magasságában éjszakázott a sziklán és délután 1 óra 40 perczkor mind fentállottak az igéret földjén. A mélységben vagy 1250 lábnyira a csúcs alatt, az olasz oldalon embereket vettek észre, Carrel volt és társai, Carrel, az akkori idők legnagyobb olasz vezetője, ki ugyanazon a napon kisérletezett az ő „életczélján" és kénytelenül szemtanuja lett saját kudarczának. Az ég felhőtlen volt, a kilátás tüneményes szép és a fiatal Whymper mámorító boldogságában, gyönyörittasan írta naplójába: „there was every combination that the world can give, and every contrast that the heart could desire" („megvolt itt minden változat, a mit csak adhat a világ, és képviselve volt minden ellentét, a mit csak a szív kivánhat").

2 óra 40 perczkor indultak vissza. Legelül ment Croz, hogy segíthessen Hadownak, ki már felfelé is ingadozott. Mögötte Hudson haladott, mint a ki erősen állja helyét. A következő lánczszem Douglas volt, kötele az öregebbik

* Whymper Edward 1840-ben született. 1861-ben kezdett hódolni „első szerelmének", a franczia Mont Pelvouxnak, s azóta mindenütt az első volt, hova még nem lépett emberi láb. A Grandes Jorasses, Aiguille Verte és egész sereg más szűzorom elfoglalása az ő nevéhez fűződik. A rémes szerencsétlenség után Grönland átkutatásához fogott és 1879—1880-ban Dél-Amerikában a Chimborazo, Cotopaxi, Antisana, Corazon Sincholagua ormait ő érte el először. Hogy szivós idegeinek sem veszély, sem lelki megrázkódtatás, sem a kor nem ártott, igazolja 1901-ben kezdett vállalkozása, melynek czélja a Rocky Mountains átkutatása Canadában. Ő a hegyek irodalmának Tacitusa; minden tollvonása valóságos klasszikus remek.

Taugwalderhez fűződött. A menetet befejezte Whymper és az ifjabb Taugwalder.

Három óra tájban egy kis fiú futott Seilerhez a Monte Rosa-hôtelbe és esküdözött, hogy a Matterhorn csúcsáról kőgörgeteg omlott le. Kinevették, pedig a kis fiú igazat beszélt, csakhogy a görgeteg emberlavina volt. Hadow az ú. n. „Dach“ alatti szirteken megcsúszott, leütötte Crozt; Hudson és Douglas nem bírtak ellenállni a lökésnek. A kötél Douglas és az öreg Taugwalder közt elszakadt s Croz a három angollal 4000 lábnyira, a Matterhornglecser jegére zuhant. Az eset rémességét növelte a csodás tünemény, mely épp e pillanatban a Lyskamm felett szállt föl az égre. Halovány, de élesszélű körben, két óriás kereszt jelent meg a magasban. Hasonló ködképződményt azóta sem láttak sehol a hegyek között. A babonának ugyis elég szerep jutott. Whymperék júl. 13-án indultak útnak és pénteken értek a csúcsra.

Whymper emberfölötti erélylyel ösztökélte a két Taugwaldert a leszállásra. Este 9 órakor találtak egy talpalatnyi nyugvóhelyet; átnyomorogták az éjt hajnalhasadásig és még délelőtt jelenthette Whymper a diadalmámorban várakozó jóbarátoknak: „Hárman visszatértünk.“ Július 19-én szállították le az összezúzott áldozatokat, Croz, miként fejfája hirdeti, „homme de coeur et guide fidéle“, Hudson és Hadow a zermatti kath. sírkertben pihennek. Néhány ereklyéjüket a zermatti kis baleset-múzeumban őrzik.

Douglast nem találták meg. Nővére sohasem mondott le a szomorú viszontlátásról és évről-évre várta a Matterhorn-glecser alján, hogy a jégtörés kiveti annak a szép, barnafürtű, bánatos szemű kis lordnak földi maradványait. Magam is láttam a Staffelalp felé ballagni a komor úrnőt, ki mindennap várta, hogy szerető kezekkel megáldott rögök közé tehesse a lelkes fiú csontjait. A sors másként végezte el a viszontlátást. A télen Lady Douglas is szebb hazába költözött.

Ez volt a Matterhorn fölavatása. S mintha e fiatal szívek vére átokként hatott volna, mintha iszonyú fátum kisérte volna mindazokat, kik fellebbentették a fátyolt a modern idők saisi képéről. A „fehér halál“ ölte meg mindazokat, kik felkutatták a Matterhorn titkait.

Három nappal az angolok balesete után, 1865 júl. 18-án Carrel Jean Antoine, a valtournanchei „vezető-Garibaldi“ megtalálja az utat Breuilből. 1890 aug. 25-én hősi halált hal a Matterhorn déli oldalán, iszonyú hóviharban, miután két társát megmenti az elpusztulástól.

1867-ben Maquignaz J. Joseph az olasz oldalról variansokat fedez fel. Ő 1890 augusztusában a Mont-Blancon nyomtalanul eltűnik Villanova Umberto gróffal.

1879 szept. 3-án a zmutti oldalon két egymástól független csapat két merész ösvényt fedez fel. Az egyik csapat vezére, Mummery A. F. 1895 aug. 24-én Ragobir és Goman Singh keletindiai vezetőkkel a Himalayában a Nanga Parbat egy iszonyú lavinájában enyészik el. A másik csapat vezére Penhall William 1882-ben a Wetterhornról zuhan le; vezetője Imseng Ferdinand pedig 1881-ben a Monte Rosa délkeleti falán leheli ki lelkét. Ugyanaz év szept. 6-án Mr. Baumann bejárja Mummery útját, hogy bővebb adatokat szerezzen. Ismeretlen helyen porlad Afrika hegyeiben, vezetői szintén szörnyhalált haltak, Petrus I. az Aiguille Blanche de Pétéret-n (1882), Rey Emilio a Dent du Géant szirtjein (1895).

Mintha a Matterhorn bosszújából fakadt volna a szomorú krónika, mely megdöbbent mindenkit, ki e csodás hegy titkaiba bepillant.

Ez a legendás hegy engem is megtanított arra, hogy a hegyeket *fájdalommal* kell szeretni. Az igazi szeretettel mindig jár valami fájdalom is. Mikor Zermattba érkeztem, az első reggelen benéztem a csöndes kis sírkertbe, hogy néhány immortelt szórjak egy kicsiny halomra. A kopott kövön szegényes versike kezdő sorai feketéllenek:

Furcht und Hoffen
Hat mein armes Herz getroffen . . .

„Johan Biner von Zermatt, geb. 1870 den 15. März.“ Ismertem őt. Mesterem volt a hegyek szeretetében, mesterem a Matterhorn kultuszában.

1893-ban volt.

A Hôtel Mont Cervin verandáján állott törzsasztalunk, ott szoktunk összegyűlni valami 7—8-an, mikor a Mischabelszarvak hókúpjai fölött a csillagnemzetek fényezrei felvonultak a tejúton. Néhány cambridgei és oxfordi diák, a fiatal Seiler Andrä, Binerünk és két pajtása, Taugwalder József és Moser Leo, zermatti és täschi vezetők. Fiatalok voltunk mindegyszálig, rózsaszínben láttuk az egész világot. Poharazás közben szőttük a regéket megmászhatlan ormokról napkeleti országokban, hol jégbölcsőben születik meg a pirospozsgás hajnal. A Matterhorn nekünk nem volt elég, a Himalaya kellett.

Én Biner vezetése mellett nem jutottam messze. Az esős nyár csak a Breithornra és az Unter-Gabelhornra engedett. Augusztus első hete lehetett, mikor búcsúztam Binertől. Meglátogattam kis „mazot“-jában, melyet maga épített. Éppen dalolva égette ajtajának mézgaillatú gyalult fenyődeszkáiba életének jeligéjét: „Der Hände Fleiss erringt den Preis.“ Azután büszkén mutogatta új angol névjegyeit: „John Biner, guide, botanist and mineralogist“ ... Tervezgetett, milyen világhírű vezető lesz, milyen nagy természettudós, ha majd jövő években velem fogja járni az Alpesek jégtetőit. Megöleltük egymást és örültünk a viszontlátásra az ifjú jóbarátok egész őszinteségével.

Mikor a Simplonon keresztül Domo d'Ossolába értem, teázás közben kezembe kerül a Corriera della Sera. Szent Isten! — due morti sul Cervino — megakad szemem a neveken: „aug. 7-én Seiler A. és Gysi O. Biner, Tangwalder és Moser vezetőkkel a Matterhornra készültek az olasz oldalon. Biner és Seiler előre siettek, hogy hamar elérjék

a Capanna Gran Torret (3890 m.). Egyszerre szótalanul repültek el kapaszkodó társaik mellett. A Glacier du Lion jegén szétmorzsolódtak."

Sok, nagyon sok történt már azokon a sziklákon és sok minden fog történni, mert miként Rómának neve az „örök város", mely mindenkoron érdekes leszen, úgy e bérczet elnevezhetjük az „örök sziklának", mely mindig fog vonzani.

Mint érdekes eseményeket a következőket jegyzi fel a Matterhorn anonymus notariusa: 1871-ben ismerkedett meg a Matterhorn kopár szirtje elöször a virággal, Miss Walker volt az első hölgy a csúcson. Ugyanabban az évben Lord Wentworth egy éjszakát, összesen 17 órát töltött az orom haván. 1872-ben a zergelábú Jackson egy rövid nap alatt (18 óra) Breuiltől Zermattig futott át e nagy akadályon. 1876-ban három angol megtörte a vezetők monopoliumát és kiséret nélkül került fel Whymper széttépett lobogójához; a magyar származású Zsigmondy testvérek (Emil és Ottó) 1884 aug. 19-én ugyanezt cselekedték meg remek bravúrral. Sella Vittorio 1882 márcziusában diadalmaskodott a tél keservein és a Matterhorn tetején élvezhette a vakító téli napot.

Azóta évről-évre folyik a zarándoklás a hegy minden oldaláról és a Matterhorn-rajongók száma nem fog megapadni, mert igazak Whymper szavai: „— és eljövendő nemzedékek fogják bámulni rengeteg meredekségeit és megigézve csodálják páratlan formáját. Mert bármennyire is legyen föltüzelve képzeletük, bármennyire fölcsigázva várakozásuk, nem fog akadni egyetlen egy, ki csalódottan tér vissza."

Hogy ez milyen szent igaz, annak bizonyságául álljon itt az én vándorlásom szerény története.

*

Gyermekkoromban, midőn valami nagyon megtetszett, de vágyaimnak tárgyát egyáltalán nem, vagy csak nagyon nehezen tudtam megszerezni, újra meg újra visszatértem a kirakathoz vagy helyhez, hol azt a megkivánt kedvencz dolgot láttam; elnézegettem órákig és tervezgettem, milyen boldog leszek, ha valamikor „nagy úr“ koromban enyém lehet. Előre örültem a napnak amaz órájára, mikor újra láthatom. Mikor aztán egyszer megkaptam kivánságaim netovábbját, akkor meg azért nézegettem minden pillanatban, hogy meggyőződjem, igazán enyém-e? Ez a gyermekkori érzés támadt fel bennem, mikor megérkeztem Zermattba és újra láttam a Matterhornt.

Alig hogy tizenkét esztendő után viszontláttam, legjobb szerettem volna mindjárt megindulni időbarnította sziklái közé. Másik pillanatban már takarékoskodtam az eljövendő pazar élvezetekkel. Az legyen emlékeimnek koronája. Nem leszek mohó, örülni akarok a szépre, feledhetetlenre soká, nagyon soká. Majd meg újra attól tartottam, hogy a véletlen, az idők viszontagsága elragadja előlem a vágyva-várva várt örömöt. Így azután naponként körüljártam, méregettem, szemlélgettem e hegyet, bizonyos féltékenységgel, bizonyos örvendetes aggodalmas izgalommal.

Korán reggel kitoppantam a hôtelból az üde reggeli levegőt szippantani; rendesen ösztönszerűleg a verendára siettem a távcsőt beigazítani. Gyönyörrel álltam ott, mikor a kis csodaüveg teljes közvetlenséggel lehozta nekem a magasból az óriást a virradat ragyogó pompájában. Valósággal a szemem előtt keringtek a sziklák hollói a remegő levegőben. Mert a Matterhorn közelében nem lakoznak a mi kis szárnyas kőműveseink, a fecskék, melyek a mi barátságos tornáczunkon ragasztják fel puhán bélelt kis sárházaikat; ott csak a sziklák szomorú remetéi kárálnak és lakmároznak a morzsákból, miket a rendes pihenőhelyeken ott felejt a zermatti „oroszlán“ egy-egy magános vendége. Azután megjelent az épaule-on három-négy pontocska. Szinte

beszélnem kellett hozzájuk: „Jól dolgozott csákánytok. Nos még egy kicsit, derék fiúk vagytok! — még egy cseppet s mindjárt fenn álltok a legdicsőbb tetőn . . . .“

Nem sokára kirajzott fülkéiből a tarka vendégsereg, ez a nagyon köznapi és nagyon városi társaság; s mindenki,

Jankovics Agát fényképe.

„Letelepedtem a villámjárta határfenyő alá . . .“

a magukat túlzott nemzeti önérzetben legműveltebbnek és legpraktikusabbnak tartó alakoktól, kik rendesen a német császár maszkjában jelennek meg, egész a párisi soiréek hölgyéig, ki az erdők madarait csak kalapjáról ismeri, — minden hangnem elkezdte: O, das grandiose Matterhorn! — ah, le superbe Cervin! — Dear me, the Matterhorn, hoary

and grand! — Ez nekem olyan volt, mintha valami szentnek nevét hiába vennék, odább álltam és elkószáltam a fenyvesekben. Ez a magános bolyongás is a Matterhornnak szólt. Az elárvult Z'muttvölgybe, a Staffelalp felé ballagtam. Kiszálltam a szürke morénák közé, hátat fordítva a Z'muttglecsernek, letelepedtem egy zuzmóval borított kőlapra a terepélyes, villámjárta határfenyő alá. Az ösvényen néma karaván küzködött a hegynek; csupa kiéhezett ábrázatú, lesütött szemű emberek, — az olasz csempészek, kik görnyedt derékkal czipelik egy-egy öszvér terhét a glacier de Za de Zan végtelen jégrögein keresztül a Col de Valpelline-re (3393 m.), hogy szomorú kenyerüket vagy hideg sírjukat megkeressék. És én üldögéltem ott a kövön, — üldögéltem áhítatosan, mint a letűnt idők bálványimádói; mert bizonyos, hogy az őslakók imádták ezt a Matterhornt és ha valahol a Ganges partjain állana, legalább is Buddha trónusának tartanák. Pedig itt a Matterhorn Janus arczát mutatja. Egyszerűen groteszk. Itt nem a rengeteg viharszántó kőszál, mely magasra tör, miként a nemes gondolat, itten a meglapult, meghunyászkodott szörnyeteg, mely támadásra kész. Eszembe jutott Milton Elveszett paradicsomából a bukott Lucifer, a nagy, a fényes és hatalmas, ki maga is égi nagyság volt és most az egek ellen lázad . . .

Ezt a képet mélyen beleillesztettem lelkem fülkéjébe, hol legnemesebb emlékeimet őrzöm.

Zermatti tartózkodásom utolsó napjaiban már bizonyos lemondással néztem fel a Matterhornra. Napokig lefátyolozta a vihar, mintha eltűnt volna a föld kerekéről. Elsűlyedt e tündérképlet a mélységekben? — vagy felszállt e a magasba? — avagy a fátyol mögött életre kelt a megkövült csoda, csak emberi szemnek ezt látni nem szabad... Mikor újra visszatért földi szemeink elé, meg voltam győződve, hogy a hegy életre ébredt szellemei csak a magasban, a tiszta világokban járhattak, mert csillámló volt a Matterhorn új égi palástja, fehér és túlvilági, mintha angya-

lok simították volna sötét alakjára. A havak hava borította. Ilyenkor hozzáférhetlen egy pár napig; megtartja a varázslatos nimbust, mely a felhőntúli világból tapadt rajta.

Egészen ilyen volt az (1905) augusztus 13.-iki vasárnapon is. Nekem már csak 48 órám volt e vidékre szánva. Bucsúzni akartam a *legszebb* Matterhorntól, azért útra szálltam Findelen felé, mely a Zermattól balra benyíló magas völgyben fekszik.

A kicsiny templomban, a sírkert közepén, hol a Matterhorn első megmászói nyugosznak az Úrban, megkondult a szegényes falusi harang. Az összes boltok kirakatait és a kitett holmikat nyomban leteregették áttetsző fátyolokkal, annak jeléül, hogy ez az idő a jó Istené és minden emberi érdeknek el kell tűnnie. A barna faházak alacsony ajtói megnyíltak; őszbecsavarodott aggastyánok, szálas-vállas vezetők, ünneplőbe öltözött menyecskék áhítatos arczczal özönlöttek a sírok nyugodalmán őrködő templomba. Ott az ablakok színes koczkáin át majd bíborosan, majd violásan majd narancssárgán pillant be a Matterhorn beezüstözött obeliszkje a tömjénes oltárra, hol az Úrnak alázatban megőszült szolgája csodás történetet, örök reményeket tanít azon a titokzatos, a népnek érthetetlen nyelven, melyet kétezer éve, akkor beszéltek, mikor az istenember járt a földön.

Egy perczre meghatva álltam az istenes emberek közé, azután mentem az elhagyott völgyecskébe a nagy istentiszteletre. Megakadtam minden fenyvestisztásnál, nem is tudtam, merre nézzek előbb. Hűseltem az igazgyöngyzáporként alázúgó vízesés oldalán; köszöntöttem a Strahlhorn (4191 m.) és Rimpfischhorn (4203 m.) szépséges hósüvegeit; majd a hátsó Triftből előnéző jó ismerőshöz, a Zinal-Rothorn merész csúcsához reppent el szívem üdvözlése. Legtöbb vágyó pillantás jutott a Matterhornnak.

Végre fönt, valami 2000 m. magasban (Findelen 2075 m.) nyugovót tartottam egy korhadt feszület alján és mikor

fölpillantottam a keresztre, átjárta lelkemet a gondolat, melyet valahol olyan találóan ír le Mikszáth Kálmán. „Milyen szerencse — írja egyik beszélyében * — az emberiségre ez a Jézus, ez az isten, a ki ember volt. Az Istenről nem tudom, milyen, a Jézusról tudom. A Jézus ismerősöm és mindenkinek ismerőse. Tudom, mit csinált, tudom, hogy gondolkozott, még az arczát is ismerem. Nem az tölti el lelkemet megnyugvással, hogy ő uram nekem, de az, hogy ismerősöm. Kétezer évnek előtte élt ezen a földön egy ismerősöm, — milyen világokat összekapcsoló gondolat! Az akkori emberekből és az utánuk valókból is por lett, a porból fű lett, a fűből, Isten tudja, mi lett, de ő, az én ismerősöm mindig élt, mindig volt és mindig lesz. Ha elutazom messze, idegen országokba, idegen népek közé, az arczok mások, az állatok is mások, a füvek is mások, az ég is más, minden más, már azt kell hinnem kietlen, megborzasztó elhagyatottságomban és magányomban, hogy nem is ezen a világon vagyok többé: mikor egyszerre valamely emberlakta telep szélén elémbe bukkan egy kereszt és azon egy sebekből vérző pléhember, az én ismerősöm... és nem vagyok elhagyatva“.

Éreztem ezt az igazságot. Kimondhatatlan édesség költözött lelkembe, leheveredtem a feszület tövén. Körülöttem csupa enczián és anemonák. Az út szélén keskeny gabonás táblák. Ezek itt Findelennél Európa legmagasabban fekvő termőföldei; évtizedek köny- és verejtékcseppjei öntözték termékenynyé a sziklát, — ezek a földek úgy vannak elimádkozva a morénák törmelékéből, a glecserek jegéből. Kalászok 7—800 méterrel magasabban, mint a Csorbai-tó! Önkéntelenül haza gondoltam. Szülőföldemen, azon a kis somogyi pusztán már rég elszáradt a marokszedő lányok búzavirágkoszorúja és a kazalok mögül már édes mélasággal, megnyugtatóan zümmög az ökörnyálas

* „Szent Péter esernyője“.

levegőn át a cséplőgép búgása, — itt pedig éppen hogy sárgul a kalász Nagy-boldogasszony ünnepének tájékán! Igen ám, de ez a kenyér itt kőszikláról lészen. E szegénység mellett is úgy éreztem, hogy az Úr jóságában bőségszarujából mérhetetlen sokat hagyott a jeges parlagokon. A sárguló kalászok, fűszeres virágkelyhek, csipkés fenyők gyertyái fölött, — a napsugaras hegyek, fényes lejtők, világos tetők közt a szekfű- és mézgaillatú levegőben egy bérczorom felnyult a magas égig, egy bérczorom, a magasztosnak legtökéletesebb kifejezése anyagban, — egy Tedeum kőből: a Matterhorn.

Vonzott a magnetikus erő, mennem kellett. Jövök, hatalmas hegy.

Hat óra felé járt már az idő (1905 aug. 13.), mikor gyors, katonás léptekkel elhagytuk Zermatt utolsó házait. A két szálas Summermatter agyagbarna arczán sugárzott a jókedv. Elemükben voltak; de magam is. Mögöttük mendegéltünk mi ketten, én és az én legjobb pajtásom, kinek gyöngéd szívecskéje úgy meg tudta érteni ezt az én másik nagy szerelmemet, mely elementáris erővel húzott a nagy hegyek felé. Minden erdei ösvényről kirándulók sereglettek hazafelé, gyalog és öszvéren, ki virágot vitt, ki jégcsákányt; ki zajosan tartott revuet napi élményein, ki némán imádkozta el a felhőtelen nap emlékeit. Valamennyinek derűs, nyájas volt az arcza, mert a hegyek között nincsen mizantrópia, itt mindenki csupa jóindulat, mert egy az érdek: élvezni, üdülni, és a szép, a jó közkincs. Mind utánunk néztek, míg egyenként el nem rejtőztünk a fenyvek mögé. Utolsónak maradtam, hogy még egy istenhozzádot küldjek az árnyékba merülő falucskának, hol e nagy hegyek szerelme már annyi emberi szívnek hozott ujjongó boldogságot, erőket adó békét vagy vigasztalan keservet, — s hová én holnap oly mérhetlen gazdagon fogok bevonulni. Azután beléptem a fenyvesbe.

A kis erdő fái fölött rövid ideig előtünedezett a Matter-

horn, a csalogató, hivogató, ellenállhatlan czél, az igéret orma. Évezredek forgatagában megbarnult sziklája sáraranynak látszott az izzó nap utolsó sugarában; tegnap hullott hava üde volt és rózsás. A hegy valósággal gyönyörködött a világnak és önönmagának szépségében. Hirtelen elmerült a dombok mögé.

Az élet mesgyéjéhez közeledtünk. Hermättje (2070 m.) viskóinál kolompolva csődült elénk a tarka gúla. Minden szembejövő állat meg-megállt és felénk szaglált kérődző szuszogással, és én megsimogattam a hegyvidék e jámbor jóltevőit. Szemlélgettem a festői csoportokat, — ez volt az utolsó darabka a völgyi élet kedvességéből. Ki a természet részleteit meg nem figyeli, sokat veszt, mert töméntelen festői és költői mellett megyen el, mi alkalmas a kedélyben ezerféle kellemes benyomást kelteni. Carducci egyik legremekebb szonettjét az igás állatról írta (Il bove), mely „ünnepélyesen áll a legelő közepén, miként egy emlékszobor és sötét szemeiben komoly szelídség közepette tükröződik a táj zöld békéjének fensége . . .“ Lassan eltávolodott a kolompolás a mélységben alattunk.

A mi e hegyi legelőn túl még élet van, már nem tartozik a völgyekhez. A kis menedékházak szegényes tűzhelyükkel csak az előörsök őrtüzei abban a nagy küzködésben, mely az emberiséget a magasba, az éghez közelebb vonja.

Zermatt fölött fehéres füst karikázott.

A napot már órák óta nem láttuk; a völgy keleti oldalán húzódó hegylánczok lejtőin csipkés árnyékban csodás hegyek rajzolódtak le, széleik folyton rezegtek és növekedtek. Ezek a nyugati oldalon fekvő bérczek hű silhouettejei. A Mischabel-szarvak és a Monte Rosa főbb csúcsai pirosak lőnek, mint a csöppentett vér. A mélység violás erdőségei, a lejtők áttetsző kék jégtömegei, a laposabb gerinczek púpos hóbuczkái és a pírban égő csúcsok a spektrum minden színét mutatták, szelíden olvadva át egymásba határvonalak nélkül. A Dufour-csúcs (4638 m.) és Nordend (4612 m.)

közötti Silbersattel (4490 m.) bemetszésében egy kis csillámló sáv jelent meg, a mely nőttön nőtt, míg fel nem bukkant a teli hold egész gömbje. A Balmenhorn (4324 m.), melynek hópalástján nincs egy kődarab sem, még folyvást megmaradt izzó vörösnek; a szemérmes hold szerénységé-

Szerző fényképe.

Zermatt.

ben erre az oromra nem is merte sugarait hinteni, mert még nem volt vége a nap birodalmának. Csak mikor a Dentblanche felett megjelent nehány aranypöhöly és az égről eltűnt a kuszált piros hab, annak jeléül, hogy a napsugarak már valahol az Atlanti óczeán hullámaiban űzik pajkos játékukat, akkor elmosolyodott a hold és nyomban az egész levegő olyan lett, mintha megtelnék csodás ezüst-

porral, melynek csillámlásán keresztül titokzatossá válik az egész mindenség.

— — És mentünk kézbe-kéz.

Este 9 óra tájban álltunk meg a kivilágított Schwarzseehôtel előtt (2558 m.), mely fenséges magányban áll a Furggenglecser alján a Lac noir apró tavacskája mellett. Ez a Matterhorn őrháza. A vendégek, kik éppen a vacsorától özönlöttek le, kiváncsian mérték végig a szegény jövevényeket. Azért mondom szegény, mert az egész házban nem volt már egy tenyérnyi hely, hová lehajtsuk fejünket. A veranda minden nádszéke már egyágyas szobának volt kibérelve. No de hát sok jó ember megfér egy tető alatt, és azok, kiknek gondolata nemes tömjénként száll fel a Matterhorn szirtoltárára, csak jó emberek lehetnek. Nekem úgy sem kellett semmi hely, mert ma nem volt éjszakám; feleségemnek meg egy zárt folyosó darabkája jutott éjjeli menedékül. Az estebéddel és a másnapi falatok összerakásával gyorsan mult az idő. Azután beültem czigarettázni a folyosóba. A szomszéd átjáróban künnrekedt, hajléktalan angolok ülték körül a mormogó kályhát. A smoking bishop (narancsból és czukros borból készült ital) sorra csalta ki a víg adomákat; a refrainszerű kaczaj minden virrasztónak meghozta a ragadós jókedvet.

Az ablaknál ültem, várva a szellemek óráját. Kibámultam a hideg, világos éjszakába és az előttem tornyosuló, holdsugárban foszforeszkáló bálvány köré egyik regét a másik után szőtte vágyakozó lelkem.

Csillagfényes éjfél volt (aug. 14-én).

Olyan ember vagyok, ki sehogy sem szereti az elérzékenyülést. Azért csak egy néma kézszorításban akartam kifejezni, mennyire nehezemre esik, hogy az én nagy szeretetem és ellenállhatlan vágyódásom, mely az egetkérő hegytetőkre vonz, ilyen fájdalmat okoz neki. Ő elértette és csak annyit mondott: „Ah, az én aggódásom rövid, de a te örömöd végtelen lesz . . .“

Egy percz mulva a két daliás Summermatterral, mint hórihorgas árnyékok, surrantunk beljebb a halovány holdsugárral telített éjszaka titkaiba. Aztán teljes odaadással, kéjjel engedtem át magamat e tündéréjjel misztikus varázsának.

Lámpa sem kellett; kitaposott ösvényen vezet az út meredek sziklákon át az újabb svájczi menedékházhoz, hol megkezdődik a tulajdonképeni Hörnli-grat. Mikor a majdnem vízszintes alsó gerinczélre értünk, tüneményes látvány ragadta meg lelkemet. A gerincz, melyen álltam, óriás falhoz hasonlított, mely két hófehér dülőt mesgyeként választ el egymástól; az egyik derengő mezőség a Furggenglecser, a másik a Matterhorn-jégmező. Mindegyiknek száz és száz apró jégtavacskájában szétszórt igazgyöngyökként tükröződtek a csillagok. A hold, az ezüst pánczélba öltözött Lohengrin módjára vonult a Matterhorn fekete Furggengratja mögé és félhomály állott be, miként az éjszaki sarkon. E félhomályban némán szunnyadoztak köröskörül a Monte Rosa ormai, a Dent-Blanche és a többi nagyok. Csupán sziklás részeik látszottak tisztán; elmosódott hópúpjaik egybe olvadtak a fehéres holdfénnyel. A Théodul nyergén átömlő légvonatban világító felhőcskék száguldtak be a völgybe, lekanyarodtak a jégmezőkre és hirtelen elpárologtak, mint távoli tüzijátékok ezüstesője. Közelemben megroppantak a kövek. Egy sugártermetű college-boy, ki rövidel utánam indult el Schwarzseeból, hosszú, kimért lépésekkel szótlanul lépkedett el mellettünk, Inderbinnen és Zum Taugwald vezetők között. Nem állt meg, ő csak sportot űz és órák szerint méri a hegyeket. Néma kalaplengetéssel kivántunk egymásnak minden jókat s pár percz mulva több méterrel fölöttünk három csákány aczéljának villanása és hulló törmelék pattogása jelezte, hogy nem vagyunk egyedül.

Két órakor éjjel a svájczi menedékház előtt álltunk (3270 m.) Éppen csak a fejemet toltam be a silány kis alkotmányba, melynek kuczkójában nyomorult mécsvilágnál

három franczia melengetett egy csésze reggelit rőzselángon. Az összehányt szalma, nyakaszegett palaczkokkal telerakott lóczák mutatták, hogy jókora gazdálkodás volt itt a szellemek órájában. Hamar elhagytuk a szűk kvártélyt, melyből a francziák előadása szerint egy félórával előbb egész sáskajárás indult meg a szent hegy ostromára. (Egy bajor két Burgener társaságában, egy élemedett yankee zsenge két fiával a négy Imboden védőszárnyai alatt, végül három porosz Junker vezető nélkül.)

Jankovics Agát fényképe.

A Matterhorn a Theodulglecserről.

Siettünk, hogy elérjük a karavánokat, mert másként minden hulló kőszilánkot shrapnel-löveg módjára kapunk nyakunk közé. A legalsó szirtek közt teljes sötétség uralkodott, mégis csakhamar azon a jégen kapargáltunk nyomokat, mely hideg karokkal öleli a nagy piramis törzsét. A vakhomály mellett is pompásan és szenvedélylyel dolgoztunk kötél nélkül. Van ebben valami művészet. A ki jól játszik, bárha először muzsikálja is a darabot és alig néz oda, vaktában sem üt a billentyűk mellé. Mi is ösztönszerűleg mindig odanyultunk, hol a fagyos sziklán volt valami fogni való.

A meredek jégnyelv 3510 m. magasban érintkezik a nagy couloir nyílásával. Vagy 50 méterrel fölöttünk parányi fénypontok ringatóztak ide s tova a sziklán, az előttünk haladó karavánok lámpásai. Ferdinánd a leglázasabb sietésre adta ki a hajnali parancsot, mert ez a couloir a majdnem

függélyes, óriás siralomvölgy, hol kattogva keresi útját rengeteg ugrásokban minden kődarab, melyet akár a felső vándorok, akár a szellő-manók rugdosnak le, midőn a tükörsima jégbástyákon a virradat tánczát ropják. Ez félelmetes tájék. Önkéntelenül végigborzongatott, mikor Ferdinand szigorúan nógatott: „Előre arról a kőről, éppen ott áll, honnét a kőomlás ledöntötte a szegény Furrert!“* Menekültem e kitett pontról s alig kúsztam egy pár ölnyire feljebb, egy jégcsákány süvített le ugyanarra a helyre a magasból, mint az elvetett dárda. Valamelyik bajtárs megdermedt kezéből csúszott ki; majd évtizedek mulva veti ki a völgybe aczélját az alsó jégtörés.

Mire a régi menedékházhoz felkúsztunk, már egész világos volt. A kőviskó, mely tíz láb hosszú és öt láb széles, minden előtér nélkül ékelődik bele a gerinczél szikláiába (3818 m.). Még 1868-ban épült; ajtaját végszükségből régen elfűtötték egy fagyos éjszakán. Egész üregét kékelő jég tölti ki. Bizonyos kegyelettel álltam meg e rozzant kőrakás előtt, melyre minden hegymászó olyan tisztelettel fog felpillantani, mint a történészek a romladozó olasz palazzókra, melyekhez históriai emlék fűződik. Mennyi zivataros éjről, hófúvások fehér haláláról, hősies lelki erőről regélhetnének e kis falak! A Mischabel-csúcsok között kipirult a nagy ég.

Nincs ezen a kerek világon szebb, mint a hajnalhasadás idefenn. E virradásban van valami fiatalos, szűzies. Szép, ha a nap megjelenik teljesteli pompájában, de szebb ez a titokzatos sejtés. Mindent eláraszt a hajnal üde hamva. Tünedeznek a csillagok az égről. Hova lesznek? Talán

* 1900 júl. 27-én történt. Furrer Alfonz és Gentinetta Augustin szerencsésen felvezették a fiatal angol Sloggettet a Matterhornra. Visszatértükben e helyen hulló kövek érték őket. Furrer halántékát legott szétroncsolta egy szilánk és ő halódva a mélybe rántotta a többit. A súlyosan sérült Gentinettának volt annyi lelki ereje, hogy az eszméletlen Sloggettet a jégből kimentse.

mindenik hegycsúcsra hullott egy-egy, mert minden ormon ott rezeg egy aranycsepp és ez az aranycsepp olvadozva hullámzik alá a Monte Rosa tetőinek hópalástján, a Mischabel-Dom szellős élein, a távoli berni Alpok jégsánczain; ömlik és ömlik alá a sziklákon, miként aranyesőből keletkezett zuhatag, és ömlik a völgyek fenekéig, lassan, lassan, derengést hozva az egész világra.

Önfeledten bámultam a harmonikus tündérlátományt és arra gondoltam, csak egy másodperczre szeretném ideállítani mindazokat, a kiket szeretek, hogy osztozzanak velem ez irígylésre méltó gyönyörűségben; csak egy másodperczre szeretném ideállítani azokat, kik siralomvölgynek csúfolják Isten e remek világát, hogy megtérjenek bűnös tévedésükből.

Egy félóra mulva tovább mozogtunk és kapaszkodtunk felfelé azon a meredek kőlapon, mely „Moseley-Platte“ nevet visel. Huszonhat évvel ezelőtt éppen a mai napon (1879 aug. 14-én) e kőlapról siklott a Furggenglecser jegéig az amerikai Moseley W. O. doktor, mert leoldotta magát vezetőinek köteléről.

Odább siettem a végzetes hely kényes szirtjeiről és a növekedő fényben megmerítettem lelkemet.

Hajnalszép jókedvem volt.

Úgy éreztem magamat, mint az az ember, kit valami nagy öröm ért és még annyira annak hatása alatt van, hogy új örömöt vár. Foglalkozás volt elég és pedig igen tökéletes neme a foglalatosságnak, mert a mi csak egészséges a testnek, léleknek, bőven akadt. Éppen egy sziklatömbön húzódom fel mind a két karommal, gyors, pontos mozdulattal; mire fent vagyok, lábaim már is biztos álláspontot vájnak a fagyos hóban. A végzett munkának azonnal nyomában jár a jutalom, ez a gondolat: sikerült, — és azonnal nyomában jár az üdülés, egy lélekzet abból a hideg, napfénynyel átitatott levegőből, melybe még sohasem keverődött földi por és emberi sóhaj. A fizikai felüdülést, mely

egy másodperczre teljes kipihentséget varázsol a lélekbe is, villámgyorsan követi az eszthétikai gyönyörűség; a mesésen nagyszerű környezet látványa, a színek és formák mesteri elrendezése, — s mert mélységes mély a csönd, a hallóérzék teljes nyugodalma lehetővé teszi, hogy bele nem kábulunk annak az élvezetébe, a minek végtelen méreteihez, ragyogó színeihez és merész alakjaihoz nincs szokva völgyi szemünk. De sem a pillanatnyi üdülés, sem a mély és igaz gyönyörködés nem akasztják meg a munkát, mert a kéz önként nyul a következő sziklarés felé és valamint karomban megfeszül az izom, már tolom magamat lábujjaimmal fölfelé a szirt alsó párkányáról. Nincsen itt lomha maradásom, mert biztat előre a czéltudatos ember, ki maga fölött látja a nemes orom tündöklő czélját, — ragad előre a tudnivágyó ember, ki elszánt kiváncsisággal keresi, mi van odább, mert űz előre még a hiú ember is, ki nem tudja elfelejteni, hogy lenn a földön minden csupa verseny. Hátranézek és méregetem, mennyivel nőtt meg a köz mögöttem és az egyidejüleg útraszállott vándorok között, szinte nagyobb fogással szökellek felfelé; olyasféle érzés fog el, mint a kaszáló legényt, ki virtuskodva dalolja:

Vagyok olyan legény, mint te,
Vágok olyan *rendet*, mint te . . .

Így rakódik méter a méterhez, — a Matterhornnál mondhatom, *kilométer* a kilométerhez. Ez az igazi hegymászás.

— És hajnalszép jókedvem volt!

A köröskörül nyugvó fehér hegyek óriásokká fejledeztek, bontakoztak önmagukból. A mélységben szétterültek a Theodul és Furggenglecserek, e kékbarázdás ezüstszántások. Fejünk felett az egeket vívó sziklákon a napsugárban felengedett az éjjeli jégzománcz s a kiszikkadó és legördülő vízcseppek valóságos kristálygyöngyökből szőtt fátyollal vonták be a sötét szirteket, hogy a fiatal napot barátságosabban üdvözölje a legzordonabb alkotás is.

Következtek a keleti fal törékeny részletei, vagy száz méter emelkedésen keresztül. Nem túlságos nehéz helyek, de rendkívüli óvatosságot igényelnek, különösen új hóban vagy erős viharban, miként ezt az alább említett tragikus esetek igazolják. Mikor élvezettel, szenvedélylyel dolgoztam az üde levegőben, a lélekemelő havas panoráma szakadatlan bámulata közben, — a napsugárban ragyogó sziklákon, melyeken a jégvirágok mint finom velenczei üvegből remekelt díszítések szivárványosan tündököltek, — egy pillanatra elfeledtem, hogy igazi csatatéren mozgok. Mert a Matterhorn keleti fala csatatér, melynek minden darabkája diadalok és keservek emlékeivel van megszentelve. A mélységek jégszakadékai a jeltelen sírok, — a hátrahagyott lánczok, eltört csákányok, elfakult ruhafoszlányok a hadi ereklyék. Azután én, a boldog, ki verőfényben élvezem az élet gyönyörűségeit, egy néma emlékezéssel kerestem fel gondolatban azokat, kiknek ezeken a szirteken örökre leáldozott e ragyogó, éltető nap.*

Közvetlenül az ú. n. „Schulter“ alatt erősen megfogytunk. Uncle Sam két fiával és a négy Imbodennel lemondott a további küzdelemről. Belátta, hogy ezzel a hatalmas orommal nem lehet csak úgy amerikaiasan elbánni. A mi az apánál sok volt, kevés vala a zsenge fiúknál, t. i. az évek

* A Moseley-kőlap és a „Schulter“ közti sziklákon körülbelül 3900—4000 méter magasban két rémes baleset történt.

1886 aug. 17-én Borckhardt és Davies Kronig Fridolin és Aufdenblatten Péter vezetőkkel feljutottak a Matterhornra. Két gyakorlatlan ember két tapasztalatlan kisérővel. Természetesen csak annak az elfajult szokásnak engedtek, mely Zermattban boldog-boldogtalant a Matterhornra csábít, mert ott a „bonton“-hoz tartozik, a *„zermatti oroszlánt megfékezni“*. 9 órakor a csúcson álltak, de 20 percz mulva megindultak lefelé iszonyatos hófuvásban és szemes esőben. 10 óra alatt alig jutottak le 3950 m. magasságig; a hóförgetegben a beálló est és a sikos sziklák éjszakázásra kényszerítették a szerencsétleneket. Aug. 17. este 7-től aug. 18. délután 1-ig egy helyben várakoztak; ekkor Davies és két vezetője elhagyták tehetetlen, alélt társukat s levánszorogtak a völgybe. E 34 óra halálküz-

száma; mind a hármukat keservesen gyötörte a hegyi betegség. Nem is csodáltam. Az öreg yankee kerek 25 év előtt már egyszer fönt volt a csúcson. Pár nappal előbb átjött a nagy vízen és Schwarzseeba sétált fiaival; ott egyszerre ötletszerűen kedve kerekedett az ifjakat beavatni a rég elmult emlékek gyönyörűségeibe. Telefon útján felrendelte a négy Imbodent, de bánatosan ismerte be, hogy könnyebb megülni az ezüstlakodalmat, mint egy Matterhorn-túra jubileumát. Őszinte részvéttel néztem a három összeroskadt férfiú halovány arczát, őszinte részvéttel, mert nincs keserűbb a csalódásnál. Az apa utánunk nézett, mint a veterán, ki nem követheti a riadó szavát; szomorú arczán meglátszott, hogy most érezte először a legmegsemmisítőbb gondolatot, ezt: „*már* nem bírom, többé soha!“

Vezetőik istápoló karjai közt, a mi embereink bátorító rikoltozásától kisérve tünedeztek el a kősziklák alján.

7 óra volt. Pihenőt tartottunk a „Schulter“ alatt. Mikor innen végig mértem a megtett utat a fehér mélységekig, akkor láttam, hogy a völgyből szemlélt Matterhorn csak törpe öcscse ennek az óriásnak, kinek termetét most válláról igazi mivoltában látom. Ez a „váll“ az északkeleti oldalgerincznek sajátos megtörése. Az átlag 39 fokos hajlású gerincz itt vagy 200 lépés hosszúságban csak 15—17 foknyi lejtőt képez. Ilyen hasonló váll a Matterhorn-piramisnak majdnem

delem, melyből 18 óra őrületes hóviharban telt el, megölte Borckhardot. A mentő expediczió seperte le a friss havat kihűlt szivéről. 48 évet élt, a zermatti anglikán sírkertben fekszik.

A másik eset 1890 szept. 13-án történt. A strassburgi Goehrs Graven Alois és Brantschen József vezetőkkel már az ú. n. „Dach“ felé törekedett, mikor d. e. 9 órakor a szélvész az összes karavánokat visszafordulásra kényszerítette. Kevéssel utóbb egy másik csapat vezetője, Burgener Fridolin, zajt hallott és vagy 100 lábnyira feje felett látta mindahármat lerepülni. 1000 méterrel lejebb a Furgg-glecseren találták meg őket. Valószínűleg a szél döntötte le a három ifjút a csuszamlós talajról. A zermatti kath. temetőben a következő szavak jelzik Goehrs sírját: „Mes pensèes ne sont pas vos pensèes et mes voies ne sont pas vos voies, a dit l'Eternel.“

minden élén van. A ferde, lapos szirtterület, mely a „Schulter“ éléhez vezet, állandóan vastag jéggel van borítva, miért a zermatti vezetők az időmegtakarítás kedvéért már több év előtt itt a csípő magasságában vasbotokon 40—50 méter hosszban szívós kötelet erősítettek meg. Vígan törtünk előre. Szinte éreztük, hogy e pillanatban Zermattból száz és száz kiváncsi szem követi minden lépésünket, mert e feltűnő fehér jéglapon legjobban lehet látni az égbetörő parányokat.

A „Schulter“ 4260 m. magasban végződik a tulajdonképeni csúcsszikla lábánál. A keskeny gerinczen odáig bőven válogathatunk a szédületes szép pillantásokban; ha bal lábunkat emeljük, 1600 m. mélység fölött lépünk keresztül a Furggenglecser felett; ha jobb lábunkkal lépünk feljebb, az 1700 m.-nyire alább fekvő Matterhornglecserre rúghatunk egy kavicsot. Az ezután következő sziklák majdnem egészen függélyesek és tele vannak rakva vagy 150 m. magasságban fix kötelekkel és villámjárta lánczokkal, melyek nélkül semmiféle megteremtett ember itt fel nem jutna. Bizonyos tehát, hogy az első megmászók inkább jobb felé keresték útjokat. Ez kemény küzdelem volt. A sziklák fagyosak voltak, mint a tükörüveg, minden ujjnyi rés vagy léczszélességű párkány telidestele kristályossá dermedt hóval, — a kötelek merevek a deres zuzmarától. Vagy háromszor negyedórákon keresztül meg kellett lapulnunk e függő helyzetben, hogy ne találjon valami hulló kő, melyet az előttünk dolgozó angol lökdösött le. Ha feltekintettem, pár méterrel fölöttem az egész Ferdinandból csak két havas szeges talpat láttam; ha mozdultam, valósággal vigyáznom kellett, hogy ne lépjek az alattam gubbaszkodó, didergő Wilhelm fejére. Egyre hallatszott a láthatatlan Inderbinnen csákányának pengő csattogása a „Dach“ jegén* és vaskos hógolyók szúros jégszilánkokkal vegyest széles ívekben repültek nyakam közé. Olyan vidám

* „Dach“ névvel jelölik a vezetők a csúcs páratlanul meredek hólejtőjét, mert emlékeztet havas háztetőre.

volt a kedvem, olyan hálás és *elégedett* szívem, hogy mindenben csak a szórakoztatót, szépet kerestem, mint az igazán boldog ember, ki megölelné az egész világot Édes gyermekségem ártatlan játékai jutottak eszembe, mikor hólapdával dobálództunk, — nem is gondoltam arra, hogy a Matterhorn manói veszélyesebb ellenfelek, mint a kipirult arczú iskoláspajtások a hóvárakban.

Pár pillanat mulva a „Dach“ havára kapaszkodva örömmel állapítottam meg, hogy nem fagytak meg veresre dagadt ujjaim.

Előre! — még néhány ötven lépés. Mögöttünk a mélység vagy kerek 2500 méter, de szemben a csúcsgerincz tündöklő hóéle mutatja, hogy annál magasabban nincs már semmi, a mi földből lett. Előre, — még vagy harmincz lépés. A dermedező láb alig bír beékelődni a jéglejtőbe vájt keskeny karczokba és a kar, melyben könyökig nyilal a hideg, hiába mélyed a homokszerű hóba, csak jégburkot talál. Ügyet sem vetek erre, mert látom, hogy az átcsillámló Dent-Blanche, mely pedig 4364 méter, egyre alacsonyabb lesz álláspontunk alatt. — És újra előre, még vagy húsz lépés. A paprikás hideg pirosra csípi a verejtékes orczát, de én mégis csak a lelkem melegségét érzem. Odafönt éppen felbukkan a valtournanchei kereszt*, verőfényben úszva, fenségesen nyomulva a szinte lágynak látszó olasz azúrba. A napsugár körébe írja: in hoc signo vinces. Előre most! Az utolsó tíz lépést olyan tűzzel és szilajsággal teszem meg, a milyennel csak képes emberi erő 60 fokos lejtőn emelkedni. A síkos lejtő, mely feneketlen ürré törik le mögöttem, most már barátságosnak látszik; a hó fagyosságát nem érzem, csak szeplőtelenségét látom, mert már megölelt a napsugár és aranyfonalakból, langyos fényszálakból remegő hálót fon körém, mely megvéd a mélységek kárhozatától (d. e. $10^1/_2$ óra).

* 1902 őszén állították oda a jámbor „Valtorneins“ — a valtournanchei vezetők és ugyanaz év szeptember 24-én Carrel abbé misét mondott a csúcson.

— — Még egy pár csákánycsapás a jégcsapokkal teleaggatott corniche* tömörebb hópárnájába — és állok. Szélcsend van, egy hópihe sem mozdul helyéről. Csöndesek vagyunk mi hárman is, pedig ujjong az én lelkem.

Az égnek fényes kék selymén patyolatcsipke módjára rajzolódnak le a hótetők számtalan sorai. Gondolatom mohón csapong csúcsról csúcsra, majd zabolátlanul szálldos fel a magasba, túl szellős álláspontomon, hogy végre körülkeringve még egyszer a látottakat, — mint a kifáradt sas az orom párkányára — visszaszálljon az én-hez. Hatalmas az érzés, mit ez a látvány ébreszt; viszont a mi szép, jó és nemes van érzésemben, azt mind *beleérzem* a tájba.

Még sem foglalkozom a kilátással. A Matterhorn ormán nem *lehet* mással foglalkozni, mint a Matterhornnal magával.

Az első mámor után a corniche Zermatt felé néző lejtőjében egy kis helyet ástam magamnak a hóba és szerényen megkuporodtam; éreztem, nem vagyok méltó, hogy lábamat éppen a csúcs jéghomlokára tegyem. Kilométerekre és kilométerekre egy pont sincs, mely csak meg is közelítené a mi magasságunkat. Az áttört mívű keresztről igazgyöngyök alakjában hulldogált a déli napban a zuzmaraékesség. Meghúztam magamat és lesütöttem szemeimet. Elvonult előttem a Matterhorn története . . .

Ezt a bérczet elnevezhetnénk a „vágyak hegyének". Szinte láttam magam előtt azokat a délczeg angol fiúkat, kipirult nemes arczukkal, áhítatos lelkesedéssel, a mint élükön Whymperrel a „Dach" alján küzködnek felfelé, keskeny párkányokon a mélységek fölött. Kinyujtják kezüket a karcsú orom után, mintha megérinthetnék a szerencse géniuszának patyolatruháját . . . Élve-halva visszakerültek a zermatti völgybe, csak a fiatal Lord Francis Douglas maradt itt; éppen negyven esztendeje alszik ott valahol a Matterhorn-

* Corniche, Schneewächte a csúcsokra és csúcsgerinczek éleire tapadó, ereszszerűen kifüggő hótömegek.

glecser hópárnáin és álmodik imádott hegyéről, mely annyira megszerette őt, hogy el sem ereszti többé.

Majd lepillantottam a Breithorn (4171 m.) ormára. Eszembe jutott egy tizenkét év előtti fényes júliusi hajnal. Láttam magamat a Breithorn csúcsán állani az ifjúság aranyvilágával lelkemben, Biner kézen fogott és átmutatott ide, hol most vagyok. Úgy álltam akkor, mint valami kinyilatkoztatás előtt és most idáig jutottam és értem a kinyilatkoztatást . . .

Visszagondoltam a közelmult napokra, mikor még a Matterhorn kisért, jött velem szünetlenül, mint valami ábrándokkal körülvett kedves képmása. És most az *enyém*. Elálldogáltam perczekig a kirakatok előtt, hol égbecsavarodó képe töltött be minden zugot. Nem tudtam elmenni még a vasutak plakátjai előtt sem, hogy karcsú pirkadó alakjára egy pillantást ne vessek. Ha nem volt, hol láthassam, belerajzoltam körvonalait a porba magam elé. Mióta a zermatti völgyben bolyongtam, nem volt óra, hogy vágyakozó tekintetem fel ne zarándokolt volna ahhoz a mennyeket szelő tetőhöz, hogy lássam, milyen a pitymallat első leheletében, a napnyugati glóriában, a zivatar felhőörvényeiben, milyen a csöndes nyári éjszakák sejtető homályában. És most az „enyém“.

Csodás hegy! Hányan léptek már e helyre gyönyörrel és eltompultsággal, lelkesedve és letörve, gőggel és tudással, de nem bírták banálissá tenni. Erről a szikláról lepattan minden. Bámullak, midőn itt legbüszkébb pontodon alázattal meghúzódom. Nem tudtak megfejteni a merész kalandorok, kik részleteidet kihámozták a mesemondás bűvös ködéből; nem tettek prózaivá a geologusok, kik apró kalapácsaikkal száz és száz tudományos theoriát kopogtattak ki szikládból; nem bírtak köznapivá tenni a hegymászás epigonjai, kik öt világrészből földönmászó lélekkel, oldatlan saruval jönnek szentélyedbe. Még vérző áldozataid sem tehetnek népszerűtlenné vagy gyűlöltté, mert olyan vagy, mint az

igazi történi nagyság, ki merész kalandokban, bajvívásban vagy pillanatnyi kegyetlenkedésben megölte ellenfeleit, de fényes hatalma, erős karaktere, varázslatos egyénisége feledtetik kivégzéseit. Szóval, ha az ezredik ember, ha a százezredik fog is ormodon állani, egyetlen, páratlan miszterium maradsz, míg csak az alkotó erő, mely elévarázsolt a földtekéből, vissza nem temet a semmiségbe.

Fölkeltem, mert az idő meg nem áll még itt a változatlanságok országában sem. Most néztem újra körül, hogy magammal vigyem a benyomást. Mintha a világtörténet valami óriás eseménye tárult volna megrögzítve elém, — ez itt köröskörül a természet megkövült és megfagyott forradalma volt.

Valami áhítatos tisztelettel váltam meg e helytől. Hirtelen szakítottam el magamat innen, mint a ki nehezen válik. Mikor a reggeli csapások első beszakadt lábnyomába tettem lábamat, lelkem hirtelen elreppent a Matterhorntól. Leszállt a Schwarzsee tavacskája mellé valakihez, ki hűséges és talán könnyes szemekkel nézett a távcsövön az első hajnalhasadás óta. Jövök, jövök már, — igazad volt, te édes, végtelen az én örömöm, végtelen, mert az emlékezés nem ismeri a szépnek, jónak mulandóságát.

Éppen dél felé járt az idő, mikor lassan, óvatosan rakosgattuk lábainkat a „Dach“ süppedékes haván az alaposan szétrongált nyomokba. Az előttünk leszálló bajor a jégig surolta a havat, mert vagy feküdt vagy ült; a szédítő lejtőn nem mert arczczal egyenest lenézni. Kínos lassúsággal haladtunk egész a „Schulter“ hólepléig, mert a köteleken nem lehetett a többiek elé kerülni. A tömérdek várakozást is örömmel vettem, mert szívvel-lélekkel belemélyedhettem a látóhatár és a mélység tündérképeinek szemléletébe. Egy-egy ujjnyi párkányon álldogálva, félkézzel a fix kötélbe kapaszkodva, kiszökeltünk a sziklafalakból, mint egy-egy Karyatid. Míg embereim fütyörésztek a türelmetlenségtől és fagyoskodástól, én szívtam a délután

szelíd fényét és gondolataimba belerajzoltam a fehér körvonalakat. Minden percz új változatot hozott. A nap előtt néha egy-egy fátyolszerű felhődarab lebegett keresztül, — az ég olyan lett, mint a könnybe borult arcz s a mélyben eltörlődtek az árnyékok. Azután újra hirtelen izzott, csillogott, felénk nevetett minden.

A „Schulter“ élétől kezdve mi kerültünk előre és gyorsított tempóban ereszkedtünk alább és alább.

Visszatértünk a régi menedékházhoz. Jól esett a köteleket újra leoldani. A *Rucksack*-okat kifordítottuk az utolsó morzsákért és a jégcsapok leolvadt vízcseppjeivel tízszer is megkeresztelt borunkból csaptunk egy „magnum áldomást“. Kocczintásunkból kijutott mindennek, a mi csak körülünk és szívünkben volt. Poharat emeltünk egymásra, kiket a férfimunka barátokká avatott, — poharat a távollevőkre, kik aggódó szeretettel várnak, — poharat a napsugarakra, melyek bearanyozták a szemközt levő hótetőket és a mi lelkünknek minden zúgát — s az utolsó csillogó cseppeket köszöntöttük arra a kőszivű óriásra, kinek mai vendégszerető kedve lelkemben örömforrást fakasztott, melyből még az eljövendő sovány esztendőkben is fog szivárogni lelki erő és szép emlékezés.

Le is telepedtem egy pillanatra, nem pihenni; erre sem szükség, sem idő nem volt, hanem azért, hogy nyugodtan átengedhessem magamat a látvány komoly szépségeinek és zavartalanabbul szívhassam az élet mézét. Állva vagy menve nem lehet úgy gyönyörködni, mert a benyomás futólagos marad, a mennyiben az útrakész ember nem a jelennel foglalkozik, hanem a közvetlen bekövetkezendőkkel.

Csöndesen nézegettem köröskörül.

Az egész tájékra már az alkonyodás előhangulata ereszkedett, bár augusztus közepén voltunk és alig délutáni négy óra. A mélység a viruló béke képét mutatta. A fenyvesekben nem volt semmi zordonság, ma az egész fényfogó tűleveles csillogott. Szemben a Monte Rosa csúcsai

szélesen helyezkedtek el. Ha lehet ilyesmit ezekről a fehér tömegekről állítani, — ma valami kedvesség ömlött át egész egyéniségükön. Fehér homlokukon túlvilági derű jelent meg, mintha szelíd mosolylyal néznének a távozó nap után, melynek fényességét annyira megértik, átérzik és ünnepelik, de melegségét soha meg sem ismerték. A Matterhorn még most is a harczot képviselte. A Furggengrat-ra egész hosszában szaggatott szélű köd tapadott, ide s tova lengedező bodrokkal, közepén elmosódott aranyos rajzokkal. Megfeszült, lobogott a ködlepel a felkerekedett szellőben, mint valami tépett, Máriás hadi lobogó. A csúcs körül, mely lándzsa-élesen fúródott az égboltba, skárlátpiros csíkok hullámzottak, himbálództak, — a vihar pántlikái a lobogó tetején.

Azt az édes-magasztos összhangot, mely áldva költözött szívembe, néhány pillanatra megzavarta a Matterhorn rémes intelme. A sziklákon átsuhant a bércz titkos Minotaurusa, mely áldozatokat követel az életvidor nemzedékekből. A nagy couloir kövein és hófoltjain piros vérnyomok látszottak. Izgatottan követtük az ijesztő jelet, míg hirtelen meg nem szűnt a Furggenglecser peremén. Utólag tudtuk meg, hogy egy hulló kő homlokon sujtotta az egyik amerikai fiút, de szerencsére komolyabb következmények nélkül. Az újabb menedékháznál elértük a társaságot és szegény kis yankee bekötött fejjel, halványan a vérveszteségtől, de nyájas mosolylyal kérdezősködött a mi túránk után és fogadkozott, hogy addig nem lesz boldog, míg meg nem ízleli a világ legszebb bérczormának legmagasabb havát.

Sietve tértünk le a kitaposott ösvényre, hol még éjjeli homályban láthatlan mélységek mellett surrantunk tovább és az alsó Hörnli-gerincz mögött elvesztettük a hegy meseszerű alakját. Eltűnt. Mikor láthatatlanná vált *az én* Matterhornom, szinte kisértett a gondolat, hogy csak a vágyak szuggesztiója volt az egész s csupán egy sétáról térek vissza.

Mikor mennénk mind közelebb és közelebb az élet határaihoz, láttam nehány szépséges virágszálat lehorgasztott fejecskével. Midőn napokkal előbb erre jártam, éppen fakadoztak. Most hullajtják szirmaikat. Mellettük nehány szétzúzódott kődarab, mérhetlen magasból estek ide, a természet mosolyának gyöngéd szülöttei mellé. Ne búslakodjál, te kis törpe virágszál; nézd, te hullatod szirmaidat, ez az óriás Matterhorn meg hullatja köveit. Az is „elvirágzik". A különbség csak annyi, hogy te csak egy pár meleg júliusi napsugárban fürdöl, ez a nagy hegy pedig annyiszor több napot kap, a mennyiszer nagyobb nálad, de sorsa mégis csak a megsemmisülés. És nézd az én szívemet, mely úgy örült még a minap a te fűszeres, színes kelyhednek, ma meg ennek a hideg nagy szál sziklának, — porrá fog omolni épp úgy, miként a te szirmaid és e bérczóriás összes kövei. Mert örök csak egy — az Isten.

Újra alkonyodni kezdett.

Lenn a mélyben a szürke törmelék kőtömbjei között megjelent egy picziny alak, megindult, meg-megállt, — föltartotta karjait a magasba; olyan volt, mint a szárnyaszegett madárka, mely repülni szeretne. A két Summermatter pedig egy szökelléssel ott termett az út párkányán és a nyugodalmas nyári est csöndjébe beleharsogtatott egy dalt, valami csodálatos dalt, milyen csak a hegyi népek lelkén fakad. Szavai nincsenek s minden hulláma egy-egy ujjongás. Egyik akkordja azt harsogja: „Hála neked, nagy isten a magasban", — a másik pajzán nyájassággal azt jelenti: „Üdvöz légy, te kicsiny teremtés, ott a mélyben". Erős volt hangjuk, mint az öreg harang a templomban; a sokszoros visszhang meg belerezgett és hozzásimult, mint mikor a kis kápolnák harangjai is egymásután belekondulnak. Mire ez elhangzott, én már lent álltam. Hogy mit éreztem ekkor, azt nem kell elmagyaráznom, mert nincsen ember, a ki át nem élte volna tündérgyönyörét ez édes fogalomnak: „viszontlátás".

Még este hét óra előtt újra Schwarzsee előtt állottunk. Ünnepies volt ez est. Visszatért megint mindaz, a mit 24 órával előbb láttunk. A völgyben a sötét silhouettek, az erdőkre a violás fátyol, a hótetőkön a rózsapir, — úgy, miként talán évezredek óta egy szép augusztusi estén visszatér. A hold méltóságosan lebegett a Monte Rosa hósivatagjai fölé, lassan úszva az esti ég mély kék tengerében az apró pirkadó felhőpihék közt, mint csöndes ezüst hattyu. Mégis ma még szebb volt, mint tegnap, — különös fény árasztott be mindent, — a fény, mely ma az én lelkemből áradt, a fény, melyet csak én vehettem észre.

Karon fogva jártunk föl s alá a hűvös esti levegőben és gyönyörködtünk e világ összhangjában. Annyi mondanivalónk volt. De nekem nem kellett beszámolnom, — ő távcsővel megfigyelte minden mozdulatunkat. Látta, hogy a csúcsról előbb távozó Inderbinnen vezetőnek két kézzel rázom meg kezét s aztán a mélységbe mutatok. Megértette, hogy ez — ha Inderbinnen előttünk érne le — egy üzenet volt ő neki; megértette ezt 4 kilométer légvonal távolságában, 2000 méterrel alább, mert lelke ott volt, a hol az enyém.

Nem tudom leírni, micsoda édes megelégedés költözött szívembe, de nem volna erre elég szép szava a világ legnagyobb írójának sem.

Vidáman ültünk a vacsorához a veranda nyitott ablakainál és nézegettük, hogyan villannak meg a mélység szétszórt házaiban, a Riffelhaus, Riffelberg, Findelen épületeiben a világosságok. Örültünk minden újabb fénypont kigyuladásának, miként a gyermek a karácsonyfa kilobbanó lángjainak. Mert a hegymászás visszaadja az elvesztett paradicsomot, a gyermekség legbecsesebb kincsét, az őszinte, ártatlan, szerény öröm érzését.

Fél tízkor újra talpon álltunk és mendegéltünk Schwarzsee-ból Zermatt felé.

A sziklák között csörgedezett valami; odanyultam poha-

rammal és a hold felé tartottam a szirtből vett zsákmányt. Akár egy darab hegyikristályt tartanék kezemben; üde és tiszta volt ez az ital, a milyen csak az emberlakta régiók határán túl fakad a jóságos anyaföldből. Átmentünk *Zum See* nyomorult kis házai közt. A pazar természet közepén egy darab végtelen szegénység. A barna „mazot"-ok (régi faházak) közt csupa nyugodalom honol, csak a kérődző tehenek szuszogása és egy-egy kolomp halk kondulása hallik. A szelíd állat csak félve mozdul, hogy a többit ne zavarja. Ez az alpesi falu egyetlen éjjeli élete.

Kiértünk a kis rétre. A láb belemélyedt a nedves talaj harmatos pázsitjába, mintha csupa kaczagány vagy bolyhos szőnyeg lett volna elénk terítve. Milyen jól esett ez a sok kőszikla után! — mert a láb is épp úgy üdül és élvez, mint a kiszáradt ajk a hűs forrásnál, vagy a fedetlen verejtékes fő az üde szellőben. A pázsit tartalmas zöldje és az alpesi virágok csalókán elváltozott színei keveredtek a holdsugár derengő fényével; ez a darab rét pompásabb volt, mint Salamon király köpenyének szövése. A Z'muttbach zajongó habjai fölött keletkezett légáramlat magával hozta a Z'mutt-völgy egész illatpárázatát.

Az esti gőzökben előttünk megcsillantak Zermatt lámpásai, de én még mindig nem akartam előre nézni, hanem arra a hűséges kézre bíztam magamat, mely karomba fűződött és gyöngéden vezetett; nem akartam még előre nézni, mert mögöttünk a holdvilágból szőtt ezüstformában áttetszett a Matterhorn barna alakja . . .

Mindez talán már álom volt, mert valónak nagyon szép lett volna . . . Menjetek, éljétek át ti is és mondjátok, ilyen lehet-e ez, igaz-e ez? — Úgy-e ilyen, — nem, nem volt álom!

Aiguille du Géant* (4013 m.)

— — A un tratto la caligine ravvolta
Intorno al Montebianco ecco si squaglia
E purga nel sereno aere disciolta:
Via tra lo sdrucio de la nuvolaglia
Erto, aguzzo, feroce si protende
E, mentre il ciel di sua minaccia taglia,
Il *Dente del gigante* al sol risplende.

(Giosuè Carducci: Esequie della guida E(milio) R(ey) Courmayeur, 28 agosto 1895).

A tűlevelesben ide s tova bujkáltak a ködök foszlányai. A Visp árjai megdagadva vészesen habzottak a karcsú kőhíd alatt, mikor felette a kis vonat átrobogott.

Ugyanazon a helyen haladtunk keresztül, hol három héttel előbb izgatottan vártam a Matterhorn jelenését. Most nem láttam a ködpárák mögött; elgondolkozva küldtem a

* Dent du Géant, Dente del gigante, régebben Montmalay, Mallet. A fog elnevezés nagyon találó, bár az „Aiguille" a használatosabb. A csúcs éppen olyan, mint egy 300 méter hosszú fog, mely óriás őslény alsó állkapcsából nőtt ki. Sokan azt fogják hinni, hogy ezekre a hatalmas méretekre czéloz a „géant" szó, pedig nem így van Élt Chamonixban a mult században egy Cachat nevű vezető, kit a falubeliek ereje, bátorsága

völgy borongós hátterébe Edmondo de Amicis szavait: Addio, o formidabile Matterhorn, *divino sogno svanito*... (eltűnt isteni álomkép). Éreztem, hogy még mindig varázsbirodalmában vagyok, — s milyen különbség akkor és most között! Akkor: egész valóm vágyteljes várakozás, reménykedés, mint egy nemes szerelem kezdetén; most: egész valóm megelégedés, átszőve csillámló emlékekkel, melyek forrnak, egymást hajszolják, mint a kedves reminiszczencziák a boldogság delét követő napokon. Nem tudnám megmondani, melyik pillanat volt a szebbik és jobbik.

Csöndesen szemlélődve húztam meg magamat a kupé sarkában és néztem a tovaszálló képeket. A Saas-völgy nyílásán még egy pár pillanatra havas tetők jelentek meg a fellegek között. Úgy tettek, mint a jó barátok, kik hibájukon kívül lekésnek a búcsúról, de legalább a távolból még egy istenhozzádot intenek a siető utasnak. Azután a Simplon felől leomló zápor hirtelen mindent elfedett előlem, hogy megkönnyítse válásomat a részletektől.

Divino sogno svanito . . .

Ez este (1905 augusztus 16-án) már a franczia határral szomszédos Martigny-ban éjszakáztunk, hogy másnap folytassuk az utat a Nagy St. Bernardon át olasz földre.

Az út a Val d'Entremontban vezet és Martigny-től a kolostorig 47 kilométer

A következő reggelen még alaposan sudarazott az eső, mikor a csöngős postakocsi tova robogott a Drance vadregényes partjain. Egymásután döczögtünk keresztül az elárvult, franczia jellegű falucskák ódon utczáin; a komor, magas házak ablakaiban csak a sok fuchsia és egyéb virág mutatta, hogy melegszívű emberek laknak itt isten háta mögött.

és kiválósága miatt a „le Géant“ melléknévvel tiszteltek meg. Ettől az embertől kapta először a Col nevét, aztán a csúcs, bár semmi közelebbi dolga nem volt ez orommal. V. ö. Mittheilungen D. Ö. A. V. 1901. 292. lapon. Mások szerint megfordítva Cachat Michel kapta volna e hegytől nevét, mert először járta körül tövét. (Becker i. m.)

Minden ablak olyan volt, mint a zordon arczulatban a mosolygó, nyájas szem.

Az orsières-i ebéd-állomás után még magányosabb lett a völgy és délután 3 óra felé érkeztünk az utolsó helységhez. Ez Bourg-St-Pierre (1633 m.) a Grand Combin alaphegyeinek tövében. Ólmos szeptemberi hangulat feküdt az egész tájon és szinte jól esett a „Dejeuner de Napoléon“ kis vendéglőjébe betekinteni. A háziasszony, ősz matróna, kedves fiatalos arczczal, megható kegyelettel és büszkeséggel mutatta meg szobáját, melynek karos székében a nagy Napoléon pihente ki fáradalmait (1800.) A történelem nagy és szent emléke suhant keresztül a csöndes hajlékon. Az ablakon perczekre bevillanó napsugár és a nyomába még sűrűbben leereszkedő borongós köd eszünkbe juttatták a dicsőség ragyogását és a fényt árnyékként követő tragikumot.

A Drance de Valsorey tompa búgása visszhangzik a szirtek között. Minden szürke, csak a szanaszét legelésző tehenek fehérlenek a köves lejtőkön. Elmarad az utolsó ház, hol élet lakozik, a Cantine de Proz (1800 m.); az ezután következő kis kőházak már az elmulás tanyái, melyekben a megfagyott és hóba temetett vándorok csontjai porladnak. Mintha kivándorolnánk ebből a világból! Ez a kopár, kietlen Combe de Morts, a fehér sírok völgye, hol a lavinák és hófúvások már annyi dalos olasz fiúnak tették némává ajkait, mikor az új hazába igyekezett kenyérért. Sokan nyugosznak itt, kik csak a lassú megfagyás zsibbasztó álmaiban látták viszont azokat az erkélyes, olajfákkal körülplántált házikókat, hol egy-egy görnyedt anyóka vagy egy-egy eladó leányzó könnyes szemekkel kémlelt a távoli országútra a hazatérő utas után.

Úgy éreztem már, hogy Dante nyomát követem, mert ez a völgy igazán

„Oscura, profond' era e nebulosa . . .“

(Inf. IV. 10.).

A kanyargó út végén hirtelen hatalmas épületek körvonalai bontakoztak ki a fakó ködfátyolból. Ez az Hospice du Grand St.-Bernard. (2472 m.).*

Rideg, ködös szürkület volt. A zuzmarás háztetőről fagyos víz csepegett. A körülfekvő sziklákra komor hófelhők ülepedtek, ráhengeredve az aczélfényű tavacskára, melynek a hidegtől megsűrűsödött felülete olajosan ringott az esti szellőben. Az olykor hirtelen felreppenő ködfüggöny fellebbentette a közeli jéghegyek, a Mont-Vélan (3765 m.) és a Combin de Corbassière (3722 m.) áttetsző fehér titkait.

A mint a templom mellett a két nagy összekapcsolt kolostor bejáratához topogtunk, vidám, barátságos kutyaugatás ütötte meg fülünket; üdvözöltek a jóságos „Barry"-k, kik (szándékosan nem írtam, „melyek", mert életmentőknek kijár a „ki") a gyermekmesék és költészet világában olyan gyakorta szerepelnek. Ezek a „compagnons séculaires sur les pâles hauteurs", miként egyik testvér, a chanoine Jules Gross szonettjében nevezi e hűséges társakat.

* Azon a helyen, hol a menedékház, kolostor és templom állanak, már a rómaiak állítottak templomot Jupiter Poenninusnak. Az akkori Mons Jovis névből lett a későbbi franczia Mont-Joux. A kolostor alapjait menthoni St. Bernát vetette meg 962-ben. Az épület többször leégett és a mai ház legnagyobb része a XVI. századból való. A kolostorban 10—15 augusztinus barát lakik, nehány szolgával (maronier); feladatuk az utasok istápolása, mire a 9 hónapig tartó tél elég alkalmat ad. Az ellátás szegénynek, gazdagnak egyaránt *teljesen ingyenes*, — de nyáron 24 óránál, télen 3 napnál nem tarthat tovább. Minden ember, ki nem földhöz ragadt koldus, a templom könyöradomány-szekrényébe be fog dobni legalább annyit, a mennyit ellátása megér. Az épületekben 375 utast lehet elhelyezni; az évi forgalom átlag 20,000 ember, nagyobbára szegény olasz nép, melyik mit sem tud fizetni. Az önfeláldozó barátoknak a gazdag könyvtár, remek éremgyűjtemény, múzeum zimankós időben szórakozást is nyújt. Az egyik teremben még zongora is áll, melyet walesi herczeg korában adott VII. Eduárd. A hőmérséklet átlaga —1 fok; a legnagyobb „hőséget" 1837-ben tapasztalták, 19 fok volt; azóta előfordult, hogy 29 fok hideget mutatott a hőmérő. A morgue, hol a hóviharok áldozatait szárítva elhelyezték, most már be van falazva.

Áhítatos elfogultsággal nyultam a csengetyű felé, melylyel az érkezést jelezni szokás.

Egy pillanat alatt elém szállt ezer év történelme. Magam előtt láttam a szikár menthoni szentet, ki a szaraczénoktól visszavívott hágó pusztaságán az első kunyhót emeli és istápolja az első dermedező zarándokot. (962. év körül.) Megjelent előttem IV. Henrik megtört alakja. Mennyi bűnbánattal és visszafojtott gyűlölséggel nyult e csengetyűhez, keserves vezeklő útján Canossa felé. (1077-ben.) Majd felvonultak képzeletemben Barbarossa ábrándos lovagjai. (1174-ben.) Felhajtják sisakjukat e hóbástyák előtt, melyek messze-messze utjukon napok óta világítottak nekik. Azután csodás, sejtelmes vágyakkal szállanak le a lombard virágos kertekbe, melyekről eddig csak egy-egy Rómából megtérő kolduló barát vagy mézesszavú kóbor hegedős regélt észak keménykarú, gyöngéd szívű fiainak.

Századok reppennek el. Egy viharos májusi éjszaka (1800 május 14—20) hófuvásaiban szálas granátosok sorai küzködnek a hangtalanul leereszkedő hópihékkel, melyek tompaszínű halotti lepelként omolnak a fehér tájra. A lankadt, tömegek lelke egyetlenegy emberbe szállott, ki démoni vagy isteni erővel egész népeket csal maga után. A homályban felbukkan a nagy Napoléon kicsiny alakja . . .

Egyszerre minden eltűnt előlem. Csikorgott az ajtó pántja és meleg kézszorítással, nyájas istenhozottal üdvözölt az egyik vendégszerető barát. Zsibbadt tagjaink csakhamar felengedtek az ódon társalgó szoba nagy, zöld támlásszékein, a kandalló pattogó tüzénél, hol már egy egész csomó utas melengette dermedt lábait. Mintha át sem éltem, csak olvastam volna valahol a tündérmesét.

Majd a kongó zárdafolyosón keresztül az ebédlőbe vezetett az út. A terem sok gyertyalángja körül kis glóriák képződtek a nedves levegőben. Minden zugba bizonyos szelid otthonosságot varázsoltak a falak, melyeket csupa csillag és liliom borít. Mindenki őszinte meghatottsággal ülte körül a dúsan

terített asztalt és suttogva vártuk a kegyes adományt. A beszéd folyása csak akkor lett hangosabb, mikor a maronier (szolga) körülhordozta a gőzölgő levest és a hatalmas serlegekbe kitöltögette a sötétpiros hegylevét.

Mikor befordultunk a számunkra kijelölt takaros szobácskába és egy Krisztuskép előtt hálát adtunk minden jóért, százszoros volt minden élvezet és értékesebb minden csekély kényelem, mert odakünt sikoltozva süvített végig egy-egy szélroham és ólmos eső verdeste az ablakokat.

Még borús, barátságtalan reggel volt, mikor másnap Európa legmagasabban fekvő oltárainál megkezdődött a csöndes mise. Félig lehunyt szemekkel támaszkodtam az egyik hideg oszlopnak és az igénytelen istenházát pompásabbnak láttam, mint San Marco aranymozaikjait, mert itt az emberi önfeláldozás és küzdés határain közvetlenebbül és melegebben éreztem, hogy a szeretetben rejlik minden nagyság, erő és hit. A múzeumok megtekintése után folytattuk utunkat.

Alig gördült el a kocsi a vékony jéghártyával bevont tavacska mellett, széthasadt a köd. Mintha gyermekségem szépséges meséit olvasnám... A zordon sziklák puszta fohászomra átváltozának tündérországgá.

Éreztem, hogy olasz földre tettem lábamat. Reszketett az én magyar szivem, mikor átléptem e határt. Szeretem ezt az országot, mert két mérhetlen kincse van: napsugár és hazaszeretet. Az első megteremti mindazt, a mi az életben édes és jó, — a színt, szerelmet, dalt, művészetet; a másikban benne van minden, mi az életben nemes, benne van minden igaz czél, — és a mi különösen minket magyarokat összefűz az olaszszal, benne van *dicső keservünk is.* A napsugár belesüt fényével és melegével az emberi szívbe; a hazaszeretet beleragyog fényével és melegével a nemzetek életébe.

Mikor örömtől csillogó szemmel belenéztem a felhőtlen égről szétáradó verőfénybe, átéreztem Gazzoletti Antonio ujjongó szonettjének igazságát:

Terra, al sol prediletta, al giuoco, al riso,
Dove nacque, onde mosse ogni armonia . . .

Bizony, ez a napfény, mosoly, jókedv, összhang hazája. S midőn lábaimnál terült el a bérczes Piemont, a vértanukban oly gazdag „Piemonte armato“, — eszembe jutott ugyanannak a szegény poétának egy másik üdvözlete:

O santa terra, nobile terra,
Dello straniero, che ti fa guerra,
Troppi soffristi oltraggi e danni . . .*

Ez a harcz az „idegen“ ellen s a nyomában fakadó szenvedés avatják az olaszt rokonunkká; nem, ennél is többé, — mi egytestvérek vagyunk, a történelem mostoha gyermekei. Ők révpartot értek; mi fogunk!

Változatos fordulókon keresztül vezet az út a völgyszakadékba ékelt St. Rhémy-be. (1632 m.). Az első olasz helység. Fiatalsága egy 1627 szeptember 2-án kelt kiváltságlevél alapján a katonai kötelezettség alól ki volt véve, s e helyett 20—30 éves korában köteles a St. Bernard útján a havat eltakarítani és az utasokat veszélyben kisérni. Ezért még ma is a legények népies czíme: „soldats de la neige“.

Micsoda ártatlan örömmel ürítettem az első pohár „vino saporito“ cseppjeit! Micsoda élvezettel rágcsáltam az első „grissinit“** annyi év után! 13 esztendővel megfiatalodtam. Gyermek lettem, kinek jó napot csinálnak, választhatja

* Az előbbi két sor hevenyészve:
Földem, verőfény, kedv, mosoly hazája,
Rajtad terem s kél szárnyra minden összhang.
Az utóbbi a híres dal: „La patria dell italiano“.
Körülbelül: Nemes föld, szent föld, az idegentől,
Ki szünetlen harczban ellened tör,
Mily sok kínt szenvedsz, s gyalázatot!

** Vékony tészta-botocskák, melyeket kéveszerű kötegben adnak minden terített asztalra. Izük a sóspereczre emlékeztet. Csupán Piemontban ismeretes étel, először Turinban ettem 1892-ben. Innen a czélzás életem legszebb időszakára.

kedvencz dolgait. Csakis az, ki magán tapasztalta, fogja megérteni, mekkora boldogságot nyujthatnak e csekélységek. Azért olyan édes az ilyesmi, mert forrása a visszaemlékezés reményteljes ifjú időkre, forrása a lélek szabadsága és a tökéletes gondtalanság.

A kellemesen bágyasztó napfényfürdők után délután 2 óra tájban közeledtünk Aosta felé. A Becca di Nona (3142 m.) és Mont Aemilius (3559 m.) tövében, dús lombozattal övezve fekszik a rómaiak régi városa. Nyájas, kedves ez a tájék, mintha csupa fehérruhás, virágfüzéres, mosolygó arczú teremtés fogadná az embert. Alighógy beteszszük lábunkat a városba, ajkunkra fagy a mosolygás. Sehol a világon nem találkozunk annyi élőhalottal, mint itt, mert Aosta a cretinek városa. Ki is menekültem a Bramafam tornyához, hogy csak azt lássam, a miben nincs soha tökéletlen, búcsúzni akartam a Monte-Rosa csoportjának utolsó tetőitől. A Vélan (3765 m.) és Grand Combin (4317 m.) hideg fehérségben derengtek be a völgybe; a Rutor (3174 m.) fölött biborosan nyugodott le a nap.

Feledhetetlen este volt. Míg erkélyünkön elégedett szívvel tartottunk revuet az átélt szép napokon és örömteljes mohósággal szőttük tovább új terveinket, fel-felnéztünk a nyári éjszaka villogó őrtüzei felé, melyekhez messze, messze földön talán ép e perczben száll fel egy gondolat egy nemes szívből, mely érettünk ver.

A „cacciatori alpini“ harsonás víg muzsikája édes álmokba ringatott.

Mikor aug. 19-én kocsink kirobogott a barátságos kis olasz vendéglő udvarából, a nyíló granátalma-galyak alatt, ujjongni tudtam volna a boldogságtól, annyira élveztem életemet. Lassan dübörögtünk ki a szűk, ódon utczákból, melyekben egymásután nyiladoztak az ablakok. A város előtti szabad téren ért először a reggeli verőfény. A napkorong sugarai összebógozták az egész tündöklő világot, miként aranyszálakból feszített háló. Egy sugár a Grand

Combin rózsaszín ormához tapadt, a másik a Mont Aemilius ezüst szegélyébe kapaszkodott, az előttünk csillámló Rutor hómezőire reszkető fénykévék omlottak. És én szinte belekapaszkodtam e fénybe, szinte csendesen fohászkodtam Josuéval: Állj meg nap, Gibeonban! mert szerettem volna megtartani az égi és lelki verőfényt egy egész életen át.

Váltakoztak várromok és történelmi patinával ékes kastélyok (legszebbek Sarre és Aymaville) a venyigével beültetett terraszok fölött, tiszta falucskák, regényes utczazugokkal, melyekből kürtölve gördült ki a postakocsi, csöndes völgyrészek telidesteli az olasz szabadságharczok emlékeivel, — mind ez rengeteg szirtek és bérczek közé szorítva, melyek ölébe mosolygó völgynyilásokon keresztül bevilágítanak kábítóan ékes, ragyogó jéghegyek. Az érdekes történelem vonzó romantikája, a modern szabadságszeretet és ideális hazafiság emléke lépten-nyomon a hangya szorgalom és tisztességes munka termése közé fonódva, az egész a természet által alkotott milieuben, melynek nincsen párja: ez a Dora Baltea völgye Aostától Courmayeurig. A keret észak hava, a kép a derék ember, a szín délnek napsugaras fénye.

Menet balra a völgynyílások úgy tárulnak elénk, mint a panoráma kis ablakai: a melyikbe benézünk, újat látunk. A Val de Cogne, Val Savaranche, V. des Rhémes, Val Grisanche nyílásai megkapó képeket varázsolnak a vándor elé. Egyiknek hátterében a Grivola (3969 m.) egethasító jégsüvege, a másikban a Grand Paradiso (4061 m.) formás hópalástjai csillámlanak.

Ezekben a völgyekben élnek egy kihaló nemes állatfaj utolsó sarjai. Ez az ibex (Steinbock, bouquetin), melyet a nép képzelete csodás tulajdonokkal ékesített fel. Mesélik (V. ö. Whymper : Scrambles sat., Tschudi: Thierleben in den Alpen), hogy fagyos orkánban szoborként szegzi fejét a viharnak, mozdulatlanul, míg fülei el nem fagynak,

csupán azért, mert a küzdelemben kedve telik, akár egy középkori kalandornak. Mesélik, hogy végnapjaiban feláll a legmagasabb ormokra, bekampózza hatalmas szarvait a szirtbe és addig forgolódik, míg letörik ékessége és maga a feneketlenbe zuhan. Bizonyára azért cselekszi meg ezt, mert bércztetőn, a szép kilátást bámulva, akar kimulni, s nem lassan sorvadni, „lassan fogyni el" a sziklák zugaiban. Hát ha ez mind csak megható mese is, annyi szent, hogy mi hegymászók nagyon megirigyelhetjük e derék kőszáli bakot, mert négy hónapos korában 10 láb magas kőtömbre helyből felugrik, a hócouloirokban pedig lefelé 50 láb szélességet egy rohammal átszökell.* Hány nyomot kell nekünk az alatt csákánynyal kivágni!

Ruinaz magános katlana után következik az a pont, mely örökkön-örökké feledhetetlen marad, bármi gyönyörűséget tartogasson is a sors számomra. Sokszor behúnyom szemeimet, hogy magam előtt láthassam ezt a képet. A kocsiút sziklaszorosba kanyarodik; ez a Pierre Taillée. A 30 méter hosszú alagútban csattog a lovak patája és a félhomályban csillognak a vízgyöngyök. Mikor az alagút végéhez közeledünk, annak szaggatott terméskő rámájában váratlanul, tündérfantóm hirtelenségével smaragdzöld rétek fölött megjelenik a Mont-Blanc, éppen szemtől szemben, az útnak irányában. Alig 14 kilométernyire tőlünk áll Európa örök ura, kinek országában legesleghosszabb a nap, mert elsőnek látja a pitymallat fellángolását, utolsónak a nyugat pirulását. Mi 784 m. magasban vagyunk, tehát kerek 4000 méter az előttünk összetornyosuló fehérség.

Mont-Blanc! — A fehér hegy. Minden társai között óriás területen a legnagyobb. Napkeletre nincsen nagyobb

* Az állat elél 30—45 évig is; az évek számát állítólag meg lehet olvasni szarvának gyűrűin. Összesen 5—600 darab létezik. Különösen a Re Galantuomo, Vittorio Emanuele szeretett itt vadászni. Ma is erős királyi őrség védi a féltett futó kincseket az orvvadászok ellen.

nála az Ararátig, melyen lepergett a vízözön hulláma, délre nincsen nagyobb nála a Kilimandscharo hókúpjáig, hova epedve néz fel a Számun elől menekvő karaván a sivatag perzselő homokján. Nyugatról csak a Cordilleras delos Andes megfagyott vulkánjai nézhetik le, melyeknek égő havához imádkozott az Almagro elől futó utolsó inka. Észak felé egyedül a Szent Illés hegye vetélykedik vele, hol az alaskai partokon örökké szilárd jégpánczéljából bámulja a sarki tenger úszó jéghegyeit, melyeket a vihar tovahajt langyos habokra és semmivé olvaszt a sós elemben.

Ez a Mont-Blanc, a fehér hegy. Egyszerű neve jellemzi fenségét. Tiszta és ideális a birodalma, miként a patyolat. Nagyságán nincs egyetlen folt sem, mert szeplőtelen a természet törvénye és erkölcse, mint a Mont-Blanc-calotte hava. Épp azért ragaszkodott ez a hegy nevéhez, nem lett abból az első megmászók után sem „Pic Balmat“, sem „Pic Saussure“, mert a halhatatlan hegy nem arra való, hogy halandónak szolgáljon emlékül. De még kevésbbé kellett e hegynek az oktroyált „Monarch“ név, bár vannak szál testőrei, a fekete testőrök, az Aiguille Noire és Aiguille du Géant, és ez a „gárda“ igazán nehezen adja meg magát. Nem lehetett reáerőszakolni e nevet, mert a természet köztársaságában nincsen különbség, ott minden „Isten kegyelméből“ való.

Maradt és marad *fehér hegy*. Ebben van fénye, ereje, hatalma és jelleme legjobban kifejezve.*

Míg új lelkesedéssel, új vágyakkal tekintgettem a magasba Pré-St-Didier mellett elhagytuk a kis St.-Bernard (2188 m.) országútját és csakhamar berobogtunk Courmayeurbe (1215 m.)

* Ki élvezetes könyvet keres, olvassa el Durier Mont-Blanc-ját (a franczia Akadémián babért nyert mű, Paris 1897. IV. kiadás). Egy pásztor a hegyet elnevezte „montagne du matin“ névvel. „Quel instinct poétique lui a dicté ce nom souriant et lumineux?“ kiált fel Durier. Igazán szebb nevet nem találhatott volna az egyszerű pásztor, a természet született költője.

Csilingelés és ostorpattogás közben kanyarodtunk a Hôtel Royal kapujához.

Alig vártam, hogy elhagyhassam a terített asztalokat és kedvemre dúskálhassak a benyomásokban, az új gyönyörűségekben, miket ez új állomásunk igért. Néhány percz mulva már lent lézengtem a szűk utczán és nyujtogattam nyakamat, hogy jobban lássam a régi házak tetői közt kibukkanó jeges ormokat.

A templom előtt van a helység terraszszerű főtere. Terebélyes fa lombsátora árnyékolja be a legszebb emlékek egyikét. Négyszögű, sima gránittömb az egész, minden dísz nélküli szögletes gránitkereszttel. Egyszerű, mint a jellem, melynek emlékére állították; gránitból van, mint a Dent du Géant égbefúródó daczoszlopa, mely a sötétkék déli ég eleven azúrjából tekint le kékelő jégtorlaszok fölött a mosolygó falucskára. A kereszt tövén üres sarki szán, elhagyott Rucksack, gazdátlan jégcsákány. Ezek mellett kuporog az elárvult sarki eb, bánatosan várva soha meg nem térő gazdáját. Az emlék felirata rövid tragédia, benne sok nemesség; ennyi az egész:

„A FELICE OLLIER

guida alpina, scomparso sui ghiacci dell' oceano glaciale artico nella spedizione colle slitte diretta al polo Nord. Marzo 1900. Luigi di Savoia."

Ollier Felice courmayeuri vezető volt a javából. Az Abruzzók herczege magával vitte, mikor a Stella polareval az északi sark felkeresésére indult. A hűséges ember, ki talán a Brouillard vagy Brenvaglecserek jégrianásaiban várta végzetét, ott pihen valahol az úszó jéghegyek alatt, a sarki tenger fenekén. A visszatért herczegnek első dolga volt ezt az emléket felállítani e napsugaras déli földön, szemben a nyugalomra tért ember imádott hegyeivel, melyek után a nosztalgiától majd megszakadt Ollier szíve. Ez az emlékfelállítás csak kötelesség volt, de szép, hogy nem a

herczeg, az uralkodói sarj emelte, hanem egyszerűen Luigi di Savoja" — a barát a barátnak, a férfiú a férfiúnak. Milyen jól esik ilyesmit látni, mikor nálunk fejedelmi utódok csak akkor érintkeznek az alsóbb néposztály egy-egy tagjával bensőbb viszonyban, ha az meghitt komornyikjuk, vagy

Jankovics Agát fényképe.

Ollier emléke Courmayeurben.

katona. A nemzeti herczeg bebizonyította, hogy minden valóban nemes dolog szülhet nemes kötelékeket. Az alpinismus megvalósítja a völgyben ábrándként hirdetett testvériséget.

Az alkonyat hűsében beljebb barangoltunk a völgybe. Két órán keresztül alig tettem meg pár lépést, mert unta-

lan meg-megálltam, annyi gyönyörködni valót halmozott össze az Isten jósága, mely a föld mosolyából virágot varázsolt a hímes hegyi rétekre és az ég könnyéből liliomfehér takarót a kopár szirtre. Bánkódtam, hogy lenyugszik a nap, bánkódtam, hogy meg kell fordulni a gyönyörűség utain.

Jobbról a Mont Chétif (2343 m.) sarokbástyája, balról a Mont de la Saxe (2358 m.) tömege rámázzák be a magasztos hátteret. Az egyik mögül a Val Véni hóteje, a másik mögül a Val Ferret forrásvizei fodros kristály-sávokban hömpölyögnek a Dora Baltea habzó medrébe, mely „mint e derék nép históriás énekei, messze elhangzó bánatos búgással kanyarog a mélybe". *

Letelepedtünk egy fenyőszál tövén. A Val Véni fölött a Brenva-glecser égszinkék jegéből sötéten szökik a magasba a sziklás Aiguille Noire de Pétéret (3780 m.); fokozatosan lánczolódnak hozzá a többi ormok a Mont-Blanc tetejéig, melyet a nyugovó nap égő csókokkal halmozott el, a búcsú pillanatában egyedül neki adva minden biborát, aranyát, piros szerelmét. A Val Ferret nyílása mögött a Grandes Jorasses szirttagjain derűsen omlottak alá a gyémántos hóredők. A két véghatárt csúcsokkal megrakott fal fűzi össze. Mikor lelkem mámoros önfeledtséggel repdeste be mindazt, a mi nagy, nemes, ragyogó, visszatévedt a multakba is. Talán éppen a fenyősudárnak árnyékában, talán éppen ezen a kis kőpadon szokott megpihenni és a Mont-Blanc örökkévalóságában, az egetkérő ormairól kiáradó erőben gyönyörködni a legnagyobb magyar lélek, Kossuth Lajos.

Egyszer sokat mesélt nekem erről a szépséges szép Tusculumról. Egy csöndes nyári estén kiültünk az erkélyre, visszafojtott lélegzettel lestem minden szót. Turin utczáinak végén a csillagfényben megjelentek a távoli havasok, s Courmayeur illatos fenyőgesztjeiről, galambősz hegyeiről

* Salve Piemonte! A te con melodia mesta da lungi risonante, come gli epici canti del tuo popol bravo scendono i fiumi. (Carducci.)

folyt a szó. Én már akkor jártam a nagy csúcsokat. Észrevette a szikláktól összekarmolt kezeimet és a hókisugárzástól megbarnult arczomat és így szólt: „látom, fiam, hogy te kemény munka és verejték árán szeretsz fölfelé jutni, és ez izzadtságról, küzködésről elmondod, c' est mon plaisir. Ezt jól teszed."

Istenem, de régen volt! — — — —

Midőn e fenyősudár alatt álldogáltam, körülnéztem, melyik volna az az orom, melyen úgy szívem szerint meg találnám azt, a mi igazán „mon plaisir".

Meg volt. A Glacier de Rochefort sziklái mögül vakmerően mutatott föl a pirkadó égre az Aiguille du Géant. Az „óriás".

*

Ez a sajátos csúcs az egész Mont-Blanc csoport legfurcsább és bizonyára legnépszerűbb orma, mert a leglátogatottabb glecserhágó, a Col du Géant mellett fekszik. S a ki nem jut fel ilyen magasra, az is megbámulhatja. Az olasz oldalról Courmayeur ablakaiból, a franczia oldalról a Mer de Glace jégsétáin. Ez a világ legnagyobb gránittömbje egy darabban. A wallisi ormok tetőiről mindenütt feltűnik az óriás, oldalt dűlő obeliszk sötétes árnyéka. Találóan hasonlították legtöbben rengeteg oszlophoz, mely állva maradt a nagy idők monumentális épületéből. Ez a hasonlat kétségtelenül meg is felel a valódi keletkezési módnak, mert ez az Aiguille nem más, mint az eredeti hegységnek állva maradt függélyes gránitrétege, melyről az összes porhanyóbb foglalatot lesúrolták a jégár köszörülő tömegei.

Az orom tulajdonkép háromoldalú kőhasáb, mely északnyugati oldalán legmélyebbre nyúlik le, — egész a Glacier des Périades fehér öléig. A délkeleti oldal magassága megrövidül a hozzátámaszkodó hógerincz által. Itt csak 80—90 m. magas. A délnyugati oldal három darab 65—70 fokos hajlású lecsiszolt kőlapból áll. Azok az ujjnyi keskeny merőleges repedések (a czipő orrát csak kevés helyen lehet

beékelni), melyeket néhány ezer év feszegetett szét e kőzetben, — képezik a rendes utat.*

Nem csoda, hogyha a csúcs hozzáférhetlen alakja sok merész vállalkozónak képzeletét felizgatta. Az olaszok hazafias feladatnak tekintették a Géant bevételét. Az angolok elite divatnak tartották a bajvívást a pikáns szirtfalért, akár csak az oroszlánvadászatot.

Sokáig tartott, míg az első halandó a Géant szűzormára léphetett. Nem akarom a számos ostromot részletezni (1871-ben Mr. Whitwell a két Lauenerrel, 75-ben Leotardi, Genolini, Stanga egész sereg courmayeuri vezetővel, 80-ban a világhírű angol Mummery a győzhetlen Burgenerral), de egyik vállalkozás történetét el kell mondanom, annyira érdekes és eredeti kisérlet volt.**

Az olasz Filippi Giuseppe találta ki a csodabogarat. Ugyanis bizonyos Bertinetti feltalált egy vető-készüléket, melylyel hajótörötteknek nagy távolságra lehet kötelet dobni. Még ma is használják a tengerpartokon. Filippi ezt a találmányt akarta e hozzáférhetlen orom leigázására értékesíteni. Úgy okoskodott, hogy a készülékkel a kis hógerinczről, mely a Dent du Géant kettős orma alatt csak 80 méternyire fekszik, a két orom közti részbe fellőnek egy erős kötelet; a lökő erő a kötelet átveti a sziklacsúcs másik oldalára; a kötél súlyánál fogva lesiklik a sima falakon addig a pontig, hova fel lehet segédeszköz nélkül hatolni. Ott várakozik már az izmos társaság és a csúcsrésen keresztül kifeszített kötélen feltornászik a tetőre — és bámul az egész világ. A derék Bertinetti külön készüléket tervezett, mely a próbák szerint 120 m. magasra lőtte a kötelet és oly kitűnően czélzott, hogy kétségtelennek látszott

* Három bécsi, Maischberger, Pfannl és Zimmer 1900-ban mesteri módon más részleteken jutottak fel, segédeszközök nélkül.

** V. ö. Zeitschrift des D. Ö. A. V. 1893. Becker Gusztáv czikke 302. lap.

a diadal. A csatatérv szerint július 12-én (1878) történik a készülék felszállítása, július 13-án repül a résen át a kötél, melyet a délkeleti oldal hógerinczéről vetnek és júl. 14-én megy végbe a sima északnyugati falon a kötél segedelmével a megmászás.

A vállalkozásban résztvettek Filippi, Marchese Carretto, Reynaud asszony, Lord Wentworth és a vezetői kar színejava, Lanier J. M., Lanier Laurent, Proment Jules, Rey Emilio és Bich Battista Val-Tournancheból. Három öszvér czipelte a masinát az ú. n. Porta del Colle-ig, hol a sziklák kezdődnek, onnét 12 teherhordó továbbított mindent a czélig. Proment és Rey képezték az őrsöt az északi oldalon, hogy felfogják az átdobott kötélvéget.

Júl. 13-án 9 óra tájban a karaván többi része a kijelölt hófolton állott. Óriási izgalommal állították föl a rakéta-lövő készüléket. Eldörrent az első lövés, — a kötél balra lecsapódott, mert a keleti szél visszafújta. Másodszor már magasra szállt a löveg, de újra visszaverődött a sziklán. Végül Carretto czélzott, pontosan és alaposan. Gyönyörűen lebbent a magasba a kigyózó-karikázó lasso, — az északnyugati oldalon várakozó őrszemek megpillantják a csúcsköz levágásában és repesve lesik, hogy lenn elkaphassák. De egyszerre eltűnik szemük elől minden. Alig hogy a rés magasságát elérte a löveg, a csúcson átömlő északi légvonat visszalódítja a czélzó társaság közé.

Még soká próbálkoztak, lelohadt lelkesedéssel és állandó balszerencsével. Természetesen nem számoltak a széllel, mely rendesen körülkeringi az ormokat és az irány betartását lehetetlenné teszi. Nagy lehangoltsággal, lehorgasztott fővel vonult be a kis csapat Courmayeurbe, honnét oly ragyogó reményekkel indult a verőfényes magasba, bízva a tudomány diadalában ott, hol emberi izomerő nem tudta helyettesíteni a szárnyakat. A csalódott Ikarusok többet nem is kisérleteztek, mert hiába találkoztak „Filippinél“.

Filippi még az irodalomban sokat vitatta terve lehető-

JANKOVICS AGÁT FÉNYKÉPE.

AIGUILLE NOIRE ÉS BLANCHE DE PÉTÉRET.

BRENVAGLECSER.

A M. N. MUZEUM KÖNYV-TÁRA

ségét szélcsendes időkben, pedig majdnem kizárt, hogy eredményre vezetett volna. Tegyük fel, hogy sikerül a kötél átvetése. Akkor az északnyugati falon vagy 100 métert kellett volna mászni a csúcsig puszta kötélen. Hogy kinek lett volna ehhez bátorsága és — bicepse, azt nem tudjuk.

Utalok itt a 47. lapon leírt Torre del Diavolo-túrára, melynél vezetőimmel felhasználtuk a kötélátvetés alapgondolatát. Csakhogy a hajítás majdnem vízszintes irányban, a jól czélzó kézzel történt a szomszédos csúcsról. Volt ott is 60—70 m. felhúzódás szabad kötélen; de ez azért vált lehetségessé, mert a két ember, ki a két csúcs közt feszített kötélen átlovagolt, egy második kötéllel segítette felülről a felhúzódásokat, a mennyiben ellensúlyozta a visszacsúszást és pótolta a fogyó erőt. Mindenesetre érdekes analógia.

A mi nem sikerült az erőnek és tudománynak, sikerült egy merész férfiú áldozatkész szívósságának és praktikus eszének. Maquignaz Jean Joseph (a ki később a Mont-Blanc hóviharában nyomtalanul eltűnt Villanova gróffal) elhagyta kedves Matterhornját és valtournanchei házikóját, hogy hazafias ambicizióból szerezzen becsületet az olasz névnek. 1882 július 18-án magához vette fiát, Battistát, egyik rokonát, Maquignaz Danielet és hozzálátott a munkához. Égető napban, havas esőben, szédületes viharokban napokig fúrtfaragott a sziklaóriáson. Itt egy ujjnyi párkányt vésett a lábujjaknak, amott vasszegeket ékelt parányi repedésekbe, — száz istenkisértés között köteleket hurkolt a kövek közé. Július 29-én önérzettel jelentette megbízóinak, a négy Sellának (Alessandro, Corradino, Alfonso, Gaudenzio), hogy istenadta képességei győzedelmeskedtek a többi véges emberi erő határain. A csúcs várja vendégeit. Délben 1 órakor az elszántságában megihletett Maquignaz édes hazáját éljenezve, boldogan lengette a háromszínű olasz lobogót az előormon. Irígy szemekkel nézték a franczia Montenversből, büszkeséggel üdvözölték a Dora Baltea egész völgyében.

A vagy 2 méterrel magasabb északi csúcsra a Sella-expediczió nem ment át, — azt az angol Graham foglalta el (1882 aug. 20-án) Payot A. és Cupelin A. chamonixi vezetőkkel, kik az alsóbb részletekben is némileg új útváltozatokat fedeztek fel.

Azóta már a csúcson igen sok dideregve izzadó vándornak bókoltak az udvarias franczia vezetők, kik rendesen e szavakkal jelentik be a diadalt: „monsieur, le diable est mort“ — értvén a „diable“ alatt a daczos ormot.

*

Augusztus 20, az érkezésünket követő nap éppen vasárnapra esett, azért nem foghattam mindjárt tervem kiviteléhez. Petigax Giuseppe, a legtekintélyesebb courmayeuri vezető, kit már a Cabane Bétempsból ismertem, meghítt bennünket egy kis asti spumante-ra. Nála ismerkedtem meg Savoye-val és Fenoillet-vel, kik azután a Dent du Géantra kisértek.

A gazda szeretettel vezetett bennünket nagyobb házak udvarára, hol nyíló geraniumok közt, felfutókával beburkolva áll az ő házikója. S mikor helyet foglaltunk a habfehér jegesmedve-bundák puha takaróin (Petigax saját zsákmányai) és végigszemléltük a tömérdek emléktárgyat, kitüntető érmet, exotikus fényképet, olyan végtelen kicsinynek éreztem magamat ez emberek mellett. Mondhatom, sok generális van, ki egész életében összevéve nem látott annyi veszedelmet, mint ezek a férfiak egy évszakban; — és sok tudós van, kinek hasábokat szentel a lexikon, pedig nem szolgált annyit a tudománynak, mint ezek a vezetők aczél karjaikkal, színjózan eszükkel, bátor szívükkel.

S mennyi szűkszavú szerénységből kell e tényt kihámozni! Mikor nagy nehezen megoldottam Petigax nyelvét, mélységes tisztelettel néztem a halk beszédű emberre, ki már a világ mind a négy tájékáról visszavágyott ebbe a kis fészekbe, hova csak megpihenni tér meg a szerető

család körébe. Mit neki a Mont-Blanc! Csupán egy kedves, fehér domb, melyhez gyermekéveinek emlékei fűződnek és melyhez rajongó hazafisággal ragaszkodik, — de csupán „domb". Ő különb helyeken járt. Mikor a „Stella polare" befagyott a sarki tenger jegébe és leghűbb barátját, a sarki kutyát kellett feláldoznia, hogy éhen ne haljon... Mikor Alaszkában a Szent Illés hegyén (5000 m. körül) 25 napi küzködés után kibontotta az olasz trikolórt... Mikor a Himalayában 7000 méteres ormokról bámulta napkelet országát... Szó esik a többiekről is. Croux Fabiano nem rég jött haza a Kaukazusból, Ollier Cesare Afrikában szerezte arcza barnaságát és így tovább.

Önkéntelenül kérdezheti valaki, mi keresni valójuk van ez embereknek a sarki tenger hullámain, mikor ők a bérczek sziklaéléhez vannak szokva? Hogyan daczolhatnak Afrika sivataghomokjával és a Számum forróságával, mikor eddig csak a calotte havát taposta lábuk és csak az Aiguille-ök fagyos szelének szegezték mellüket? Hogyan merik a Himalayában a hóisten birodalmát felmérni, mikor már a Mont-Blanc megközelíti a határt, melyen túl megáll a szívdobbanás? Azok az utazók, kik e tájakra hatolnak, jól tudják, miért válogatják a legénységet Courmayeur vezetői közül. Három tulajdonság van meg ezekben az emberekben, melyet nem lehet pusztán aranyakkal megfizetni: kitartó szívósság, csüggedetlen személyes bátorság és önfeláldozó, odaadó hűség.

Senki sem jellemezte jobban ezt az emberfajtát, mint Edmondo de Amicis. A vezetőkről írt rajzában (Nel Regno del Cervino 73 l.) olvassuk benyomásait: „mintha híres csaták veteránjait vagy Jules Verne regényeinek már majdnem meseszerű alakjait láttam volna magam előtt... Úgy látszott, miként ha még most is odafönt volna rendes lakóhelyük, honnét csak néha napján szállanak le a völgyi világba a kenyérért. Megragadta figyelmemet a mód, a hogyan álldogáltak, odaplántálva hatalmas szeges czipőik-

ben, hogy egy katapulta lökése sem ingathatta volna meg őket. Legtöbbjének arczulatán valami méla, merengő méltóság kifejezése tükröződött . . . Szófukarok. Annak a magánynak csendjét képviselik, hol hőstetteiket végezik. Szinte nem akarják hiába venni a bércz nevét; mintha megesküdtek volna, hogy a profán kiváncsiságnak fel nem lebbentik titkainak fátyolát . . ."

Ilyenféle emberek voltak választott társaim, Savoye Cipriano és Fenoillet Alessio. Ciprianót éppen túránk napján választották meg Pré-St.-Didier polgármesterének. Mikor e sorokat írom, már Bombay felé hajózik, hogy újra megostromolja a földkerekség legmagasabb ormát. Nem első útja. Alessióval együtt részt vett az Abruzzók herczegének sarki expedicziójában és számos más rekord mellett Petigax Giuseppeval elérte a legmagasabb pontot, hova eddig ember fia saját lábán jutott fel. 1903-ban több 5900 m. (!) magasban töltött bivouac után felvezette az amerikai Hunter-Workman Williamot egy 7152 m. magas csúcsra, míg Workman asszony Petigax Lorenzoval a 6880 méteres előormon maradt. Fenoillet most Afrikában van, hogy a Ruvenzori csúcsát elfoglalja. A férfias bátorság mellett megvolt e két emberben a legszebb férfitulajdon: a gyöngéd lovagiasság és öntudatos szerénység.

*

Ezzel a két vezetővel indultam útnak 1905 aug. 21-én délelőtt 9 órakor. Elől egy jámbor öszvéren hűséges kis pajtásom. Mögötte lépkedtünk mi hárman, ki a napsugárba, a tündérvilágba, erő, szeplőtlenség fehér országába.

A levegő izzott, az út meredek volt; sehol egy tenyérnyi árnyék. Különös ez a szicziliai forróság a két jégtenger között, melyek kérgén megtörik a nap hatalma, mint a hideg szíven a szeretet ereje. Mégis leírhatlan gyönyörűség és élvezet volt e nap nekem. Lelkem kapzsin kapaszkodott minden perczébe, mintha valami kedveset, kipótolhatlant

orozna el tőlem egy láthatatlan ellenség, — a mulandóság. Ebben a régióban nem bágyaszt a hőség, ellenkezőleg, — egészséges ereje és a déli hő színpompája megittasítja az embert, hogy nem is vagyunk fogékonyak a földi gyöngeségek iránt. Fölöttem: bársonysima, egyöntetű azúr; mellettem: rendületlen szépségében az örökös hó országa; mögöttem: a nevető völgy, jégkristályokkal koszorúzva; előttem: életem jó szelleme, a mint kipirult arczczal, mo-

Útban a Capanna Torino felé.

solygó szemekkel, hálás szívvel tapsol örömében az öszvér hátán. Szívemben boldogság és fiatalság.

Irígyelhettek, megbocsátom, mert ezen a napon igazán irigylésre méltó voltam. Mintha a legragyogóbb ifjúság legédesebb álmát álmodnám!

A kis Pavillon du Mont-Fréty volt az ebéd-állomás (2173 m. magasban, 2 órányira Courmayeurtől). Fejedelminek tetszett az igénytelen ebéd és mindenkinek szerettem volna csak jót adni, csak örömöt okozni. Kis pajtásom vígan koczintgatott két jó emberemmel, kik gyöngéd figyelemmel minden hegyi virágot lábaihoz raktak volna. Mikor

délután két órakor kiléptünk a színtiszta levegő fénytengerébe, hogy folytassuk a vándorlást, valósággal kedvem kerekedett hanczurozni a fűszeres hegyi legelőn, pillangót hajtani, élni a gyermekes jelennek. Az érett férfiúnak sok keserűsége, szürke gondja csak hitvány pára volt, szétkergette a déli napsugár.

A la Porte szikláinál a jámbor öszvér hajcsárával visszadöczögött Mont-Fréty napos dombja felé. Mi meg odább kapaszkodtunk a két függő glecser közti szirtgerincz meredek, de jól kitaposott ösvényén. 6 óra felé a Rifugio Torino ajtaján kopogtunk.

Még sohasem éreztem magamat olyan otthonosan, mint ezen a pompás tanyán, mely egyszerűségében minden elképzelhető kényelmet megad. Torino alpesi osztálya emelte 21,000 lira költséggel. 3320 m. magasban, csak 45 méterrel a Col du Géant alatt a sziklagerinczbe robbantott terraszon áll az emeletes ház. Az emeleten négy csinosan kideszkázott szoba fogadja az utast, ki az egymás felett elhelyezett ágyakban édesen álmodhatik a jövendő hajnal szépségeiről. A tűzhelynél a gondos gazdasszony sürgölődve igazgatta a pecsenyét a roston és az ízletes risotto illata csalogatóan hivogatott a kicsiny ebédlőbe. Az idylli fészekben szinte a házi tűzhely melegét éreztem.

A ház előtti korlátnál pipázgatva élveztem a környezet nagyszerűségét. Az érett nyár késő délutánján a természet tökéletesen kifejlett szépség volt, teljes, de még üde, az est szürke barázdái nélkül. Szemben emelődik égnek a leghatalmasabb hegygerincz, — minden foka isteneknek való lépcső. Az első fok az Aiguille Noire de Pétéret (3773 m.) fekete obeliszkje; fehér testvérétől, a Blanche de Pétéret (Peuteret 4108 m.) csúcsától csodás társaság választja el, — a pálczavékonyságú Dames Anglaises (3604 m.) furcsa csapatja. Azóta viselik a „Dames“ nevet, mióta kérőjük akadt az Abruzzók herczegében. (A főcsúcsot még sem érhette el, mert gombaszerű, — „la dame

JANKOVICS AGÁT FÉNYKÉPE.

DENT DU GÉANT, DOME DE ROCHEFORT, GRANDES JORASSES.

OSZK

A M. N. MUZEUM KÖNYV-TÁRA

a un chapeau".) A Montblanc de Courmayeur (4758 m.) világító sávja közvetítette a kapcsolatot az igazi Mont-Blanc patyolat-dombjához, melyen éppen vibrálva törött meg egy búcsúzó sugár.

Az alkonyodásnak négy fázisa volt.

Az első volt az *arany* est. A naplementét eltakarta a Col du Géant, de azért a tünedező fénynek minden rezzenését áhítattal figyeltem meg. A Mont-Blanc — ha lehetséges — még fehérebbnek látszott, mint nappal, mert lágy körvonalai most valóságos arany alapról emelkedtek le, a milyent a középkor festői képzeltek háttérül szentjeiknek. Ez a meleg aranyalap szinte fokozta a fehér hegyek hidegségét. Szemben a jégtetők czirkuszában a Matterhorn, Monte Rosa, Grivola, Gran Paradiso és Mont Pourri éppen a színezés fordítottját mutatták; ott túl a hegyek valának aranyból lehelve az opálszín égre. A nap úgy cselekedett, miként az igazán nyájas és nemes lélek: midőn búcsúzik, mindenkinek ad egy jó szót, mindenkinek juttat még egy barátságos pillantást. A nap minden körülfekvő hegytetőre, a legkisebbre, a legnagyobbra egyaránt küldött még egy utolsó sugarat; mintha ma különösen nehezen vált volna meg ettől a világtól, melyet annyira szeret . . . Azután következett a második fázis, a *piros* est.

A havasok elpirultak és ebben a pírban nemcsak nagyszerűség volt, hanem valami megható is. Ez a pír a gyönyörű ifjúságnak: a régmult hajnalnak, a termelő fénykornak: az izzó délnek bűvös emléke. Ez a pír majd a nagy jóltevőnek utolsó ünneplése, majd egy ragyogó igéret verőfényes jövendőkről. Mintha azok a piruló hegyek kértek volna valamit az egész természetnek és én imádkoztam velük: Isten veled napsugár, Isten veled; jer vissza holnap fényeskedő pompával és alkosd újra a világot, miként hűségesen teszed ezer meg ezer esztendőkön keresztül. Sóvárgunk utánad. Adj életet és hitet, erőt és szépséget, adj üdvösséget az epedő földnek. Jövel nap, süss a virá-

gok kelyhébe, hogy sugaraid hullása illattá váljék; jer újra el és ragyogj a távoli szántások verejtékkel harmatos rögébe, hogy melegséged kenyérré váljék; jer holnap újra, ragyogj be a lelkekbe, hogy tündöklésed színvaló boldogsággá váljék. — — A hótetőkön elhaló rózsás mosoly ezt így igérte, nyájasan, jóságosan.

Az éj hangtalanul közelgett, mégis mintha valami zsongás-bongással ment volna végbe e színváltozás. Következett a *kék* est. Csak egy szemhunyorítás és minden szín egy finom árnyalattal sötétebb, de minden részlet körvonala még éles. Még egy szemhunyorítás, a körvonalak és színek elmosódnak. Kék minden, kék a mennybolt, kékesek a havasok derengő csipkéi, kékesek a sziklák, kékesek a völgyek, melyek a mélységből tömjéneznek. S kiknek száll tömjénük? Felnéztem. Még imént egy csillag sem volt ott, most már villog egy odafönt, egészen szerényen. Nézek, nézek és szemem előtt s mégis észrevétlenül felbukkan és izzik tíz, száz és ezer csillag.

Lenn ez alatt beállt az utolsó fázis, a *szürke* est. A természet aludni készült. A hogyan az alvó embernél lassan összekavarodnak a gondolatok, bár félig még éber, és csak ezután folynak össze édes álommá, úgy itt is lassan összeomoltak a völgy és bércz, a fehér hó és barna szirt, a szunynyadó föld és virrasztó ég határai. A természet egybeolvadt békés álmában. És a természet álma mindig édes, nyugodalmában van valami szent. Csak lábujjhegyen merészeltem járni, hogy ne zavarjam. Halkan a házikó ajtaja felé léptem. A párával befutott ablakokon kiszűrődött a gyertyák fénye. A vendégszobában csöndben ültek a hegyek vándorai; minden arczon valami jóleső meghatottság tükröződött. A vezetők kamrájában szintén szótlanság uralkodott; Savoye Cipriano éppen a levest osztotta, a többi viharboronálta ábrázatú férfiak pedig keresztet vetve megszegték az istenadtát . . .

Még egy pillantást vetettem a Dent du Géant felé; a

hágó mögül kibukkanó orom feketén fúródott a csillagok közé. Holnap találkozunk.

Mindenki elhelyezkedett kuczkójába, melyet a menedékház őre kijelölt. Engem két indiai angolhoz kvártélyoztak be. Czingár, izmos emberek voltak, abból a fajtából, melyikre még 50 éves korában is rámondhatjuk: vidám fiúk. Ők is a Dent du Géant ormára készültek. Láttam csontos tenyerüket és tisztában voltam képességeikkel. Ezek már a Ganges partjain szemébe néztek a fekete halálnak, szembe nézhetnek itt nyugodtan a fehér halállal is a Mont-Blanc haván. Kipróbálták a Sepoyok mérges nyilait, nem félnek tehát a Aiguille-ök kőlövegeitől sem. Mikor beléptem, hogy egy gyujtó gyarló lobbanásánál felkapaszkodjam az egyik felső nyoszolyába, már mély lélekzetük jelezte, hogy jó nagy utat tehettek meg az álomországban. Bizony „fontak“, mint a jóféle czirmos. Én meg csak forgolódtam a fülledt melegben; alattam még erősen fűtötték a konyhát; a deszkaburkolattal védett szobának pár láb széles, alacsony falán az egyetlen, alig három arasznyi ablak légmentesen be volt táblázva.

Mikor végre hosszú keresgélés után a falnak fordulva megállapítottam, hogy megtaláltam a nyoszolyán a keresett helyet, a kiváncsiság arra kényszerített, hogy megint felemeljem homlokomat a mestergerendáig, mely élénken emlékeztetett a köteles alázatosságra. Kitehettük a „megtelt“ táblácskát. Pokoli setétben bekopogtatott az ismeretlen negyedik. Tudj' isten, szőke-e, barna-e, kövér-e, sovány-e; rövid suhogás, csoszogás, botorkálás után bebujt az alattam függő ágyba. Végre szent a béke.

Egyszerre hideg szellő csapta meg fülemet és halovány derengés hatolt alacsony tanyánkba. Láttam, hogy az egyik angol árnyék éppen az ablakból lopódzik vissza. Kitárta a kis fatáblákat, hogy busásan özönlött be a fagyos áramlat a Glacier de Touile bekékelő jegének öléből. Naiv, gyermekes csiny módjára mívelte ezt az edzett természetbarát

és az önző angol egy személyben, ki másokról tudomást nem vesz, ha az ő kényelméről van szó. A jeges áram rögtön ki is nyomozta számomra, ki a negyedik vendég. Azonnal vaczogott, tehát bizonyára izzó déli naphoz van szokva, s a helyett, hogy felkelt volna az ablakot betenni, mormogva Dante költeménye I. részének színhelyét jelölte ki tartózkodási helyül annak, ki a meleg fészekbe beereszti az éjszaka fagyát. Firenze tájáról való volt ez a bajtárs. Azért azonban mind a ketten úgy cselekedtünk, mint az egyszeri emberek Göthe románczában, Gutman és Gutweib. A ki moczczan, az száll ki betenni az ablakot. Nos, ha bejöttek volna a Brenva- és Brouillard-glecser összes szellemei meginni borunkat és ellakmározni a Dent du Géant csúcsára tartogatott csemegéket, mindenik a másiktól várta az első mukkanást.

Nyitva is maradt az ablak egész éjjel. Reggel felé én kezdtem meg a mozgolódást. Az egyik takaróból didergő jómagamra Carbonari-köpenyt formáltam és kipillantottam az ablakon. Még csillagfényes éjszaka volt. Az Úr ma pazarul szórta szét azúrrónaságán a káprázatos ékességeket; még a porszemnyi fénypontok is reszketve villogtak a Mont-Blanc halovány hókupolája körül. A szelet, mely zihálva bujdosott a sziklák körül, csak hallani lehetett, látni még nem; a völgyekben a fák koronájának himbálódzásából látni is lehet a láthatlan ellenséget. Egyszerre itt is megláttam. A Mont Maudit hó Zaharáján tüneményes élet kezdődött. Apróbb ezüst oszlopok keletkeztek s forogva hullottak a magasból szanaszét, mint a Gejzirek szökő vize; majd óriás csillámló hengerek gördültek fel a levegőbe és hosszú vonalban omoltak tovább, mint a völgyben a porfelhő huszárattaque nyomában. A forgószél mulatozott a hómezők könnyű pihéivel és jéggyöngyeivel. Ez a hósivatag Számunjának első jele.

A magas régiók süvöltésébe és nyöszörgésébe beleszóltak a mélységek is tompa, egyhangú morajjal. Az Entrè-

ves-, Touile- és Brenva-glecserek ezer meg ezer jéghasadékában az apró vízerek bugyborékolása halk búgássá olvadott egybe és a hang szinte életet varázsolt azokba a sötétkék jégtömegekbe, melyekben az árnyékok fekete körvonalaival valósággal tükröződött az egész sziklavár, melyen a mi parányi fecskefészkünk állott.

Ámbár csak hat órára volt tervezve az én indulásom és még alig lehetett négy óra, leszöktem. Hat előtt nem tanácsos a Dent-ra útra kelni, mert gránitja igen zománczos és kötelei nagyon zuzmarásak. A folyosón az első dobbanásra elém reppent az én párom, ő is készült nézni a hajnalt, míg lakótársnői még szunnyadoztak.

A homályos vendégszobában egy csésze gőzölgő groggal átmelegítettük magunkat és kiléptünk a ház elé.

Alig ismerek nagyobb és boldogítóbb élvezetet, mint a hajnal üdvözlését. Hány ember van, ki eped a tavasz után, mert az csodálatos érzéseket, fiatalos reménységet, mondhatlan vágyakat, bírhatatlan ábrándokat teremt a szívben. Ugyanilyen érzést ébreszt a hajnal; csakhogy minden évben, mely hajunk szálaiból egy párat szürkére színez, csupán egy kikelet van, míg esztendőnként 365 hajnal a miénk és annyit válogathatunk ki belőle, a mennyit akarunk.

Így pitymallatkor maga az egész természet még télies mezében, e madárlátta régióban is olyan, mint a fejledező, fakadozó virágkehely. Üdeségének, ifjúságának hamva, színeinek gyöngédsége, a vonalak finomsága, az a bizonyos „sejtés“ teszi ilyenné.

Zsebrevágott kezekkel támaszkodtam a házikó falához és szippantgattam a hajnali levegőt, mely maga a sűrített egészség. A már eltávozott éjszaka hagyott e levegőben valami varázsos illatfélét, melyet a szennyet és port sohasem látó sziklák és jégmezők leheletéből s a mélységek szunnyadó fenyveseiből gyűjtött. Az éj volt a gyöngéd lény, ki ott, a hol csak keresztül suhan, illatot áraszt fátyolruhájából. Ebben a reggeli légben van a legszebb fény,

az a titokzatos fényesség, mit az eljövendő, de még láthatatlan nap ömleszt belé. A lélekig ér ez a fényesség, ez nem fizikai anyag vagy rezgés, hanem üzenet a magasból, Isten közeléből.

Nézegettem a völgyet. Valóságos varázstükör volt. Minden várakozásteljesen, vágyakozva ébredezett a reggeli pára violás hálójából. Minden megmozdult. A látóhatáron még csak az imént mint végtelen színtelen falak húzódtak az Alpesek; most kikristályosodik valamennyi orom és nem sokára a rózsaszín kupolák és piramisok százai nyulnak a zöldessárga égbe. Az érzéketlen jégóriások érezni kezdenek, kipirulnak az örömtől, hogy eljöve a világosság, mely után vágyakozik a parány, az emberiség, a mindenség.

Földi szemekkel tanuja lettem a nagy feltámadásnak.

Pár percz mulva a Capanna feletti sziklák között voltunk (aug. 22-én reggeli 6 órakor), és alig két-három kődobásnyira a menedékháztól elértük a Col du Géant magaslatát. Az ócska, rozoga faviskónál, mely a régi idők vándorainak nyujtott tetőt, visszaintettem még egyszer, ezután hirtelen mozdulattal ráugrottam a Glacier du Géant ezüst havára. Mennyi jókedvvel, vidám kiváncsisággal, jóleső elszántsággal teszi meg az ember ezt az első lépést; ebben az első lépésben megvan mintegy a vágyak megvalósulásának kellemes jóslata. Minden éjszaka után a hómező ki van takarítva, a szellő kisepri, a fagy csillogóra simítja. Szinte sajnáltam behorpasztani ezt a jeltelen fehérséget, de viszont bizonyos élvezet volt új csapát járni, mert a hó — hogy úgy fejezzem ki magamat — valósággal gusztusos.

Ez a Col (3365 m.)* a földkerekség egyik legmagasztosabb pontja. Mikor végigmértem a Glacier du Tacul hófehér jégfolyamát, mely türkizkék serac-okkal kitüzdelve

* A Col du Géant már régóta ismeretes. Tudomásunk van arról, hogy bizonyos Ribel 1737-ben erre jött át Chamonixből Courmayeurbe. Saussure, a Mont-Blanc tudós megmászója 11 napot élt itt 1786-ban.

szelíden kanyarodik le az Aiguille-ök sorfala közt a chamonixi völgybe, és arczomat megcsapta a makulátlan, fagyos fuvallat, szinte fizikailag is éreztem, mennyire tisztul és emelkedik lelkem. Sehol a világon nincsenek ily közvetlen ellentétben elhelyezve a rengeteg hótömegek és a tűhegyes szirtek, s mégis a „szeplőtlenség“ és a „fölfelé“ fogalma olyan nemes harmoniában egyesülnek itt egymással, mint egy hymnus akkordjai.

Előttünk a hóhabokkal övezett, jégcsapokkal feldiszített kőtalapzatról toronyegyenesen esztelen vakmerősséggel szökik bele a magas égbe a Dent du Géant símára csiszolt gránitoszlopa. Mikor aranysárga fényzománczczal körülömlesztett szikláját keresztül-kasul kémleltem, bohó, gyermekes meseszövésnek tűnt fel előttem az egész tervem. Ahhoz a kis fényes ponthoz feljutni, mely a hátsóbb ormán csillan, olyan lehetetlenségnek látszott, mint akár lehozni az égről azt a kis pehelyfinom holdsarlót, mely éppen a csúcs mögé úszott, menekülve a nap lángsugarai elől.

Ezalatt szerencsésen átléptük a keskeny hóhidacskát, mely a sziklát körülfogó, vészesen tátongó jégszakadékot íveli át és gyorsan kapaszkodtunk feljebb a nagy gránitlapokon. A repedésekben lépten-nyomon szebbnél szebb kvarczkristályok fészkeltek; egyet sem bírtam kifejteni, mert a mihez hozzá lehetett férni, az már mind ott díszeleg a szikár angol hegymászók íróasztalain és gyöngéd szolgálatot teljesít: őrzi tán a sárguló levélkéket, melyek az ifjúság tündérszép szerelméről regélnek édes történeteket, rég elfoszlott ábrándokat. Fél kilencz órakor álltunk meg a tulajdonképeni „dente“ (fog) lábánál.

Ez a fog csak 230 méter magas, de egy hópihe sem tapad szirtjén, annyira meredek. A megmászása nem is történik „by fair means“, mint ezt az angol terminus technikus alatt érteni szokás, vagyis nem megy végbe pusztán a természetadta alakulatok felhasználásával és csupán a testi ügyesség segítségével, hanem mesterséges segédeszközök

is szerepelnek. Van itt tán száz méter kötél és számos beékelt vaskampó; azonban a legkényesebb ízlésű sziklabarát is megnyugodhatik, hogy e segédeszközöket nem a kényelem kedvéért aggatták oda, hanem csakis végszükségből. Egy pillantással meggyőződhetik mindenki, hogy e segédeszközök nélkül e 230 méter magas, felállított sziklatömbön csak itt-ott lehetne pár métert előre jutni, mert ez a kőzet síma, mint a csiszolt márvány és az ember hiába kapargál szeges talpával, sokszor 6—7 méter függélyeges magasságban nincs „folytonossághiány". A grániton levő szemcsés dudorokat puszta kézzel (melynek minden ujja — de csakis a bőr — odatapad a hidegtől) is nehezen lehet kitapogatni, annál kevésbbé van a felruházott lábban érzékenység e „lépcsőfokok" felfedezésére.

Míg mindezt mint szemtanú is megállapítottam, egy pár falatot, jobban mondva kortyot reggeliztünk is. Nyomban hozzáláthattunk volna a munkához, de tartóztatott az egyre jobban felkerekedő szélvész. A hidegvérű Savoyenak sem volt kedve a mélységek fölött kötélen himbálódzni, mint a hogy a nagyharang nyelve leng ide s tova. A sziklák kemények és a mélység jege tulságos hideg. A szélroham a néhány négyszögméter lapos hófolton egészen a sziklafülkébe terelt bennünket. Ez a szirthorpadás sem volt valami parádés sarok a három didergő emberkének. Jég a lábunk alatt, jégcsapok fejünk felett, jégzománcz az üveges grániton körülöttünk. Bizony a 10 fok hideg itt is csak maradt 10 foknak. Valóságos fegyvertánczot jártunk. Raktam a ropogós verbunkost az orkán muzsikájára, hogy hőt gyűjtsek a felsőbb tájakra, melyek még nagyobb hideggel kecsegtettek. Szegény Savoye és Fenoillet szilvakék tenyerekkel czifrázva ütögették a taktust.

Kilencz órakor neki mentünk a kőnek.

A beszállás menet balra esik és annyira sajátos, hogy igazán nagy fantázia kellett ez út kigondolásához. Megtalálni nem lehetett, csak kigondolni. Rengeteg kőlap vált

le ferdén a szirt testéből és élével kitámaszkodik a levegőbe. Fölötte kidomborul a törzs kőzete, melyben az egyetlen repedéseket apró erecskék képezik. Ebbe a kőlap és törzs közti hasadásba lóg be az első kötél. Savoye másodperczek alatt eltűnt a kihajló párkány felett. Míg fagyos kezeimet dörzsölve követésére készültem, hasonló gondolatok kerülgettek, mint Güssfeldt professort (Der Montblanc, 29. l.), mikor így írt: „Biztonsággal kapaszkodni meredek sziklán, csakis a messzeségbe vagy az előtér nélküli mélységbe pillantani, minden egy lépést, a kéznek minden mozdulatát ösztönszerűleg kimérni, valóságos élvezet, de végzetes bizonyítékot szolgáltat Darwinnak származásunkról formált elméletéhez . . .“

Megragadtam én is a lefüggő kötelet és egy erős lökéssel felhúzódtam. A kar kemény izommunkát végez; a lábaknak nem igen akad támpont, miként ezt a dolomitszikláknál találjuk, hanem inkább a térdekkel dolgozunk és azok súrlódásával igyekszünk könnyíteni a test súlyát. A szikla lejtője majdnem állandóan 75° (!), legkisebb meredeksége 65°. Mikor az ember tenyerét a zuzmarától dorozmás, időviselt köteleken ide s tova csusztatja, nehéz attól a gondolattól szabadulni, hogy mi lenne akkor, ha ez a kötél „eltörik“, miként a vezetők szokták mondani. Ha az élet e fonalát elmetszi a hegyek Párkája, akkor elmetszett minden fonalat, mert e kiköszörült kőlapokon ki van zárva a fékezés lehetősége.

E közben elértünk ahhoz a hirtelen szirtélhez, melyhez egy rémes eset emléke tapad. Fontaine Emile franczia túrista 1900 július 27-én Montanvertből útra kelt Simond Joseph és Ravanel Joseph vezetőkkel, hogy azon az úton, melyet a bécsi Maischberger, Zimmer és Pfannl július 20-án felfedeztek, keresztezze a Dent du Géant ormát. Csak délután álltak a csúcson és iszonyú égi háborúban kezdték meg a leszállást a mi utunkon. Midőn Ravanel és Fontaine a szirtél mögé kerültek, velőtrázó dördülés reszkettette meg

a levegőt. Fontaine érezte, hogy a kötél, mely őt Simondhoz kapcsolta, megakadt. Kiáltásaikra feleletet nem kaptak s mikor a kötelet előrehúzták, elégett vége lebbent le a szikla mögül. Simond nyomtalanul eltűnt. Két nappal később a Glacier du Tacul jegén találták meg bajtársai, félig elszenesedve. Szegény magával vitte volt jégcsákányát, míg társai az övéiket a szikla lábánál hagyták, és a csákány aczélhegye villámfogó módjára hatott.

A nyugati oldalon van a legtágasabb vízszintes terület, vagy két négyszögméter. Ettől fogva kezdődnek a „plaques de rochers“, melyeken vagy 80 méter kötél van elhelyezve. A nagy hideg mellett is verejték gyöngyözött homlokunkra, míg feltornásztunk addig a részletig, mely alulról is feltűnik mindenkinek, mint messzire derengő síkos kőlap. 3910 m. magas ez a pont. A vihar a kötéllel együtt ide-oda lóbált bennünket, különösen a szegény Alessiót, kinek hátán a Rucksackba jól belekapaszkodott láthatlan fagyos karmaival. Lenéztem a feneketlenbe. Egy kis hófolton éppen megjelent a két vidám angol és ujjongó „cheer! cheer!“ kiabálással üdvözölt, a mint ezen a 4000 m. tengerfeletti, 500 m. relativ magasságban felfüggesztett trapezen erőlködtem fölfelé. Ez a „plaque“ 50 méter magas. Azután négy darab ingadozó vasszeg szolgált létra gyanánt és pár percz mulva kezemben volt az első csúcs legfelsőbb köve, melyet Selláék a legmagasabb pontnak tartottak. Innét csak néhány métert kell leereszkedni és az éles szédítő gerincz, melyen ingatag kövek feküsznek, átvezet Graham csúcsára, mely északra fekszik és az előbbinél 2—3 méterrel magasabb.

Az óra éppen tízet mutatott, mikor mind a hárman a tetőre sorakoztunk, erre az iszonyú karcsú oszlopra, mely a Glacier des Périades örvényei fölött lebeg.

Az ormon a Miasszonyunk ezüstfehér aluminiumszobra áll fél embernagyságban. Courmayeur vezetőinek vallásos lelkesedése tavaly állította oda. A hideg éjszaka zuzmarás

JANKOVICS AGÁT FÉNYKÉPE.

A DENT DU GÉANT A COL DU GÉANTRÓL.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A M. N. MUZEUM KÖNYV-TÁRA

csipkékkel aggatta tele ruháját, a verőfény földöntúli ékeket hímezett a dércsipkék közé. Lekaptam kalapomat, összekulcsoltam kezemet; térdre hullani nem volt elég hely. Belenéztem a kis Máriaszobor arczába. Szemében a felszálló nap melegétől két nagy harmatcsepp csillogott és én úgy meg voltam győződve, hogy a szomorúság és anyai bánat jóságos patrónájának ez a könnye itt a szeplőtlenség világában csak örömköny lehet. Valami végtelen ünnepélyes és örvendetes érzület költözött lelkembe és soha még nem volt jobb imádságom annál az Ave Mariá-nál, melyet ekkor mondtam el, szavak nélkül, de csupa oly gondolatból összefűzve, mely fehér volt, mint lenn a mélyben a hótömegek és csillogó a hálától, mint a magasban a napsugarak.

Majd végignéztem a völgyek között feltornyosuló ormoknak a láthatatlanba tünedező lánczolatain és valami csodálatos bizalommal és melegséggel szívemben fordultam hozzájuk. Kérő szemekkel néztem át a Mont-Blancra, a távoli Matterhornra, az összes fehér hegyekre és szinte könyörögtem magamban: ti nagy fehér hegyek, adjatok nekem abból a tisztaságból, mely havatokat vakítóvá teszi, adjatok abból a daczból, erősségből, rendületlenségből, melylyel győzedelmeskedtek viharos idők keservén; adjatok abból a magasra törekvésből, mely jellemeteket előttünk vonzóvá teszi és vágyainkat lebilincseli, — igen, adjatok abból az eszményi szabadságból, mely körüllengi ormaitokat. Csak egy parányit mindebből! — és én úgy éreztem, a hegyek adtak e kincseikből.

Csak ez imaszerű szemlélődés után telepedtünk le, szorosan egymáshoz bújva a csúcs legszélső fokán, a hogy épp hármunknak lehetett. Lábainkat már lelógathattuk a Glacier de Rochefort fölé. Nem hoztunk fel egyebet, mint mindannyiunknak egy-egy kajszinbaraczkot meg egy korty piros bort. Midőn a hamvas gyümölcsöt és a zamatos tartalmú kulacsot kiraktuk a kopár kövekre, önkéntelenül elgondolkoztam a romboló erők alkotó képességén. Vajjon

e sivár csúcssziklában nem fog-e valaha a bokrétás gyümölcsfa magva vagy a venyige tőkéje megfoganni? Ki tudja, nem sujt-e a villám egy kőszilánkot innen a glecserek mélyébe, onnét tovasöpri az olvadó hó, a Dora Baltea hullámai kihömpölyögtetik a rónaságra és az árvíz elporladottan hordja szét a Lombard-síkon, melynek termő humusában fakad az ízes áldás.

A míg csöndben falatoztunk, nézegettem a látnivalókat. A kilátás terjedelméről fogalmat nyujt a számítás. 4000 m. magasságnál 225 kilométer a látókör sugara, tehát, ha nagyobb bérczek nem állnának útban, körülbelül 450 kilométeres átmérőjű kört lehetne teljesen belátni. A ki látta a tengert feltornyosuló habokkal, nem tudja elszámlálni, milyen és hány hullámot látott. Itt a hegyek végtelenje olyan volt, mint egy megfagyott tenger, mérhetlen örvényekkel és kősziklává, jégtornyokká dermedt egetverő habokkal. Órák rövidek volnának annak elmondására, a mi itt a szemnek másodperczek alatt jutott osztályrészül. A mi Wallisban, Piemontban, Szavojában és a Dauphinéban nagy és szép, mind tündökölve állott előttem, mintha minden orom kérkedve csalogatná tekintetemet: ide nézz, én vagyok a legszebb. Leginkább lekötött a közvetlen környezet. A feneketlenből a Glacier du Tacul toronymagas seracjaival, alvilágmély rianásaival, kékes jégtárnáival szelíden húzódott a Mont-Blanc felé, miként a fehér hadak-utja. E fehér utcza mellett a csodás Aiguille-ök állanak sorfalat, mint a merész szikár ifjúság, mely a terjedelmes, nehézkes, tiszteletreméltó patriarchának, a Mont-Blancnak hódoló gárdáját képezi. A Mont Maudit (4471 m.) és Mont Blanc du Tacul (4249 m.) ezüst tetőihez csatlakoznak az Aiguille du Midi (3843 m.), du Plan (3673 m.), du Requin (3419 m.), du Fou (3502 m.), du Blaitiére (3520 m.), des Charmoz (3442 m.) és sötét társaik. Némelyik csúcsköve villámfogó karcsúságával mered a magasba, — s mégis mindegyikre, ha még oly elképzelhetetlennek látszik is, már oda van tűzve az emberi bátor-

ságnak és kitartásnak egy-egy szerény jele, — „sur l'inaccessible le drapeau de l'intelligence humaine“ (Gautier Téophile). A Mer de Glace fölött egy darabka feketéllik a két Aiguille du Dru (3755 m.) rengeteg obeliszkjéből, — mellettük az Aiguille Verte (4127 m.) és Grandes Jorasses (4205 m.) közt minden csupa szirt és jég, jég és szirt.

Önkéntelenül levettem kalapomat e kép nagysága előtt. Ámde az is igaz, hogy önfeledt gyönyörködés és lángoló lelkesedés heve kellett ahhoz, hogy egy fél óráig kibírtuk a csúcson. Irtózatos szélvész nyargalta körül az ormot. Az ember szinte látni vélte a levegő örvényeit, mikor a lökésszerű süvöltést hallotta. Az orkán majd a mi sziklánk fokán hasadt ketté, majd a Vallée Blanche jégkristályain robogott végig, hogy nyomában porzott a hó. Ha szememet egy pillanatra behúnytam, fogadni mertem volna, hogy legalább is Szilveszter éjszakája lett, mert a szélrohamok a jóindulatú nap minden melegségét elrabolták előlünk. Rögtön hozzáláttunk a visszavonuláshoz ($10^1/_2$ óra).

Míg Fenoillet a szikla élén átküzködte magát az előoromhoz, az eget vizsgálgattam. Délnyugatról keringve szállingózott néhány felhődarabka. Szélük színes volt, majd vereslő, majd színarany. Az égboltozat közepére érve szerterepentek és elpárologtak, mint a völgyekből felszállt szivárványos szappanbuborékok. A kergetőző felleggömböcskék tarka játéka a magasban nem tartott soká; helyüket futó, kékesszürke felhősávok foglalták el, melyek mondhatatlan hosszúságban gombolyodtak le a hegyek mögé elrejtett tömegből. Végre a sávok közti keskeny égszínkék vonalak s elenyésztek. Most már valóságos tengerek rohantak odább az égen, akárha az orkán felkapta volna a Liguri-öböl összes habjait, de bennük hozná a Baie des Anges színpompás napsugarait és a Riviera ponente mesés tükörképeit. Az őrült forgóban a vihar egyre odább és odább kavarta a dél mosolygó szigeteit, a derűs kék darabokat. Az úszó óczeán hullámai már a Mont Pourri és Mont Pelvoux jég-

oszlopait öblögették, — az Aiguille Noire és Blanche de Pétéret közötti nyíláson pedig ömlött által a fodros szürke köd, mint az árvíz, mely áttörte az óriás gátat.

Kevéssel a nagy plaque előtt találkoztunk a két angollal. Meglehetős mesterség volt a kitérés az egy szál függő kötélen, de kölcsönös ujjongások és jó kivánságok közt ment végbe. Az egész leszállás alatt rendkívül sokat szenvedtünk a vihar haragjától és mikor újra beléptünk a kis szirtfülkébe, hova holminkat és csákányainkat rejtettük el fölmenetel előtt, mindahárman olyasmit éreztünk, mint a hajós, ki csolnakját nagy küzdés után révbe kormányozza zajongó hullámverésből.

Az alsó sziklákon csak a két keskeny kamin követelt nagyobb vigyázatot, mert ujjaink már egészen megmerevedtek. Ez a részlet különben nem nehéz, s mégis bizonyos borzongást fog kelteni mindenkiben, ki ismeri e pontnak vérkeresztségét. A tragédia, mely itt lefolyt, szomorú tanusága annak, hogy a legkiválóbb hegymászónak mennyire kell figyelnie a könnyebb részeken is. Itt szerencsétlenedett el a legnagyobb olasz vezető, ki valóságos ideálja volt a férfiasságnak, becsületnek, józan bátorságnak és gyöngéd léleknek. A courmayeuri Rey Emilio-nak adták az olasz költők a „re de la montagna“ nevet. Rey 1895 augusztus 24-én, miután előző napon az Aiguille du Dru-t sikerrel elérte, Robert A. C. angol sportsmannal meglátogatta a Dent du Géant ormát. Két órakor délután hagyták el a csúcsot és alig hogy a tulajdonképeni „fogon“ leereszkedtek, Rey, hogy a beállt hóviharban gyorsabban mozoghassanak, gazdáját leoldta a kötélről. Míg Robert az alsó kamin torkolatánál várakozott, Rey a kamin alján leugrott a hóra. Kicsúszott és villámsebesen tovasiklott. Másodperczekig fékezett csákányával, azután szótalanul eltűnt a kavargó hópelyhekkel telt levegőben. A sóbálványnyá maradt Roberts még kétszer látta feltűnni a mélyebb párkányokon, mint repülő fekete pontot, — aztán befujta az utat a hó. Robert és társai csak két nappal később akadtak rá. Carducci, a legnagyobb

olasz költő, ki éppen akkor Courmayeurben időzött, zokogva írta le a gyászt:

Spezzato il pugno, che vibrò l'audace
Picca tra ghiaccio e ghiaccio, il domatore
De la montagna ne la bara giace . . .

A Tacul glecser jeges sivatagján egymást követték a karavánok. A kötéllel összefűzött fekete pontocskák olyanok voltak, mint a hóra dobott, szétszakadt olvasó szemecskéi. Látszólag az óramutató lassúságával, de mégis mozogtak. Csak fenn a Col du Géant legmagasabb haván, daczolva a szélvészszel, állott egy mozdulatlan alak; vajjon mit keresett e jégbe ültetett hófehérke?

Csak egyre várt és várt, mióta a Capanna Torino őre az olasz zászló felvonásával jelezte, hogy három parányi lényt látott a Géant csúcsán a fehér Madonna lábainál. Az utolsó kis szikladarabon már együtt csevegtünk és vígan igértem meg neki más napra az Aiguille du Midi (3843 m.) tündérlátományait, melyek még százszor szebbek lesznek, mert oda már mindaketten fogunk menni.

Délután 2 óra mult. A vihar egyre hangosabban ordított, a hópelyhek egyre sűrűbben keringtek és bizony csak a menedékház szórakozásaira voltunk utalva. Ez is érdekes mulatság volt.

A Capanna Torino gazdája, a derék Ravanel, nem csak pompás risottót tud készíteni, hanem pompás humort is ád fűszerül a lihegő, verejtékes utasoknak. A menedékház közel van a franczia határhoz, Ravanel tehát valóságos nemzetközi diplomácziai tapintattal jár el. A mint némely uralkodók az étiquettenek megfelelőleg majd a kozákezredes, majd a porosz huszárkapitány egyenruhájában jelennek meg, a szerint, milyen ezred vonul el előttük, úgy viselkedik ő a hegyekkel szemben. Ha vendégeinek a Dauphiné, a Maurienne jégtetőit, a Mont Pourri vagy a sok Aiguille karcsú viharbontó hegyét magyarázza, rögtön felteszi a tányérlapos franczia sapkát, a milyent a délfranczia chasseur

hord, — ha pedig az olasz Grivola és Gran Paradiso azurra lehelt fehér képeit mutogatja, legott a szürke, nagykarimás piemonti kalap árnyékolja nevető szemeit.

Ennél az önkéntes humornál még jobban szórakoztat az önkéntelen. A „le Rire“ rajzolói kincses bányát találnának itten. A Col du Géant ugyanis valóságos országútja azoknak, kik először merészkednek e jégvilág csodás határai közé és sejtelmük sincs arról, mik alatt járnak és mik fölött mozognak. Mennyi Tartarint* láttam itt egy nap alatt! — talán igazán akadna köztük olyan, mint Daudet pompás joviális hőse, ki Bompard barátjának elhiszi a jóízű „galéjade“ minden szavát, hogy t. i. a hegymászás veszélyeit színleg rendezi az idegenforgalom emelésére alakult részvénytársaság, — és ki legalább akkor, midőn egy-egy tátongó jégrianástól jól megijed, szeretné elhinni a csevegő füllentéseit, melyek elmondják szépen: „Vous tomber sur la neige, monsieur Tartarin, et vous ne vous faites pas de mal; il y a toujours en bas, au fond, un portier, un chasseur, quelqu'un qui vous reléve, vous brosse, vous secoue et gracieusement s'informe: „Monsieur n'a pas de bagages?...“ („A hóra pottyan Tartarin uram, és kutyabaja sem esik; lenn a fenéken mindig áll egy portás vagy inasféle, ki önt talpra állítja, lekeféli, ruháit kirázza és szolgálatkészen kérdezősködik: van-e uraságodnak pogyásza is?“

Mikor egymásután jöttek a Col du Géanton át a csurom-vizes csoportok, — a hó kisugárzása ellen fekete kenőcsökkel bemázolt arczczal, — nyurga angolok, ijedt franczia abbék, a kalandtól megborzadt hölgyek, egykedvű hallgatag vezetők, kétszeresen éreztük a menedékház ezer kényelmetlenségének kényelmét. A zivatar összezárt bennünket

* Daudet Alphonse „Tartarin sur les Alpes“ czímű pompás regényének kitűnő figurája, — a kisvárosi túrista-egyesület tagja, kit becsvágya az Alpesekbe csal, hol sereg bohó kaland után megpróbálkozik a Montblanc megmászásával.

ezen a kis sziklaszigeten, a felhők fölött, a jégárak között, a villámok alatt. A legbecsesebb, a mi a völgyből idekerült, az a pár fahasáb volt, melynek a falon tánczoló piros lángja kedélyességet teremtett a szívben; izzó zsarátnoka életet varázsolt az átfázott tagokba és gőzölgő tálakat az asztalokra. Mindenki a kellemes meglepődés indulatszavaival került beljebb. Odakünn viharzott, hogy megrengett a házikó és a hópelyhek, mint a levert füst, körülgomolyogták a vizes szirteket.

Pipázgatva nézegettem ki az ablakon; szinte mosolyogtam magamban a megelégedéstől. Néha kedvem kerekedett daczolni az ég haragjával és ki-kiléptem a ház elé. A hányszor visszatértem, egyre biztosabban jelentettem ki, hogy másnap nem fogunk az Aiguille du Midi ormáról lenézni.

A zajongó, fantasztikus éjszaka után augusztus 23-án reggel megkezdtük a leszállást Courmayeur felé. Nyolcz óra volt, mikor lehajtott fejjel kiküzdöttük magunkat a la Porte sziklagerinczére.

Minden sziklarés, minden völgynyílás Pandora-szelenczévé változott, melyből ömlöttek, rohantak, tombolva száguldoztak elé a szürke keservek. Az összes sziklákat egy szempillantás alatt tarkára szitálta be a hófúvás; még a legkisebb kő is pettyegetett volt. Lenn pedig a fehér glecserek egészen szurtossá váltak a sok leomló törmeléktől és a rögtönzött hegyi patakok savószín habjai mély barázdákat vájtak a tegnap még tejfehér mezőbe; szinte fájt a szemnek ez a rombolás ebben a szeplőtlen fehérségben. A Brenva jege, vizes seracjai sötétkéken meredtek a hamvasan kóválygó felhőgomolyba.

Szürkület ereszkedett alá, mintha már is esteledném. Csak itt-ott szakított a vihar a fellegekbe kuszált szélű rámát, melyben vakító fehéren csillámlott meg valamelyik hócsúcs, mint túlvilági jelenés, mint idegen világoknak a földtől elszakított darabja. Avagy néha, mikor a villám áthasogatta a felhők khinai falát, láttam a courmayeuri völgyben egy

kis házikót csillogó ablakokkal, vagy egy-egy darabka napsütötte legelőt, mely tűnő látomány, mint a boldogok szigetje mosolygott fel reánk.

A jégeső szakadatlan kopogott megnehezült kalapomon. A sziklák fogása lucskos és hideg lett. Az omlós törmelék a keskeny, párkányokon kiszaladt a láb alól. Az orkán tehetetlenül jajgatva korbácsolta a sziklákat, melyek állták az ostromot, de ha minket ért egy-egy felcsapó legyintése, az csontig átjárt. Azután újra jött Illés próféta tüzes szekerén. A legutolsó dörrenés morajlása még el sem bujdosott a Mont-Blanc és a Grandes Jorasses ezer horpadásán és hóbuczkáján, már is újabb csattanás rázkódtatta meg a havas sziklavilágot, mintha a tagadás lázadó szellemei le akarnák bombázni az istenség örökszép művét, melyet ez magának dicsőségül és nekünk földhöz ragadt de napbanéző embereknek gyönyörűségül emelt.

Legjobban tartottunk a villámtól. A csákányok hegye zsongott a feszültségtől és kénytelenek voltunk selyemkendőbe csavarni az aczélt, hogy villámfogónak ne szolgáljon.

Az egyetlen védekezés az idők őrjöngése ellen az volt, hogy behúztam kalapomat, a mint azt gyermekkoromban a pásztortűz mellett a régi jó nótából tanultam:

Ha látom a fergeteg elejét,
Behúzom a süvegem tetejét,
Csak úgy nézem az időt alóla,
Még a jég is visszapattog róla . . .

Valaki remegett, mint a megriasztott kis gerle; de én éreztem, hogy ez szép, mégis szép, mert az erő megnyilvánulása szép mindenütt és minden koron. Akkor is, ha — miként Lord Byron mondja, — horribly beautiful, borzasztó szép. (Childe Harolds Pilgrimage IV.)

E borzasztó szépnek, ez igazán tragikus magasztosnak szemlélete mellett sem volt semmi ellenvetésünk, hogy Mont-Fréty házikójának tűzhelyénél kissé megszárogassuk feketére

ázott köntöseinket. Természetesen abban a pillanatban, mikor tető alá vonulhattunk, megállt az eső.

Még egy-egy utóhang morajlott ez égi eposzhoz, mikor felszedtük sátorfánkat, hogy mielőbb elérjük Courmayeurt. A fenyvesben langyos, lágy levegő öblögette arczunkat, telítve átható mézgaillattal, melybe belekeveredett a szuszogó tehenek pézsmaszaga. Az örökzöld csipkeszövevény közt föltünedeztek Entréves házai és a toronyban éppen megindult a déli harangszó mélabús, olaszos gilin-galangolása, midőn a hôtel kapuján belopództunk, hogy ne legyünk kitéve a dolce far niente közt üdülő milánói és turini előkelőségek kiváncsi pillantásainak.

Egy pár erősítő fogás után kikönyököltünk szobánk ablakán. A Dent du Géant felé nyílott ez az ablak. Én akkor nem bírtam volna másfelé nézni; újra meg újra vissza kell térnem ahhoz a csúcshoz, a melyiken fenn voltam. Mint a hogy a napraforgó, — a cserjék, de még a szálfák is a nap felé fordulnak, bármerre is hajlítja őket a szél, — mert az a napfény erőforrásuk. Nekem is azért kellett ahhoz a bérczhez fordulnom, mert erőforrás volt az részemre, forrása a gyönyöröknek, melyeknek nincsen árnyéka, forrása az emlékeknek, melyeknek csakis fényük van.

Most már együtt néztük azt a barna sziklaoszlopot. És ismertük én is, ő is. Én megismertem az elszánt küzdő férfiú szemeivel, mert karjaim ölelték azokat a fagyos szirteket, — térdeim érintették a legmagasabb és legnemesebb földi trónon álló madonna elé imazsámolyként odavetett kőforgácsokat, — lelkem, a mi bennem örök, végig mérte ott a végtelent, mit véges észszel föl sem érhetek.

És ismerte most már ő is. Hisz rövid órákkal előbb a legmagasztosabb áldozatkész szeretettel nézte azokat a rémes fekete falakat, s mintha én megéreztem volna, hogy pillantásának kérő czirógatásától lágyabbá válik a kő, lelkének melegségétől megenyhül a fagyos vihar lehe, — és imádságától megtelnek köröttem a mélységek. Most együtt néztük

az Aiguillet, milyen zordon, milyen hatalmas, milyen hozzáférhetlen!

A körülfekvő völgyrészek az eső utáni vizes zordonságot öltötték magukra, a rengeteg sziklapillérek közt kékelő jégromladékokra hamvas gomolyokban ülepedtek le a hosszú zivatar roncsai, — csupán a Dent du Géant nyúlt fel a borús égbe. Sötét volt minden redője, csak legfelső csúcsán derengett egy kis világos pont, a Miasszonyunk szobrocskája. A permeteg lassan szitált, Courmayeur utczáin csak egy-egy kétkerekű gyümölcsös kordé döczögött végig. Mégis egyszerre éreztük, hogy olasz földön vagyunk. A hideg komor képbe délszak minden hevét és mosolyát belevarázsolta egy hang. Az egyik helyiségből kipengett egy lombard mandolin akkordja és a gyönyörű hangokba belecsendült a vándormuzsikus behízelgő tenorja, akárcsak a Capo Miseno alatt a Rione Santa Lucia felé sikló halászbárkáról csengene:

„Attuorno attuorno 'o lume
Vola la palummella . . .
S 'abruscia 'a puverella
E po' nun vola cchiu! . . .“

Ennek a dalnak lágysága beleillett hangulatomba, mert a hatalmas hideg világhoz méltó benyomások mellett helyet talált benne a végtelen melegség . . .

*

Egy-két nap mulva Ivrea felé röpített a gyorsvonat. Az állomások sima franczia neveit felváltották még simább olasz nevek és muzsikaként csengett fülembe a nyelv, mely „elolvad mint a női ajk csókja, — édes, mintha selyemre volna írva . . .“ (Byron.)

Az egyik fordulónál az esti pír derengésében pillanatokra megjelent a Monte-Rosa és a Matterhorn. Szinte önkéntelen feléjük nyujtottam mindkét karomat, mintha megragadhatnám, tarthatnám azt a halhatatlanságot, fényességet, erőt, mely azokon a világító tetőkön imádságos lelkem elé tárult.

Egy rövid óra mulva már Turin utczáin bolyongtam. A via di Po arkádjai alatt vakítón áradt szét a villamos fény, — ezrek nyüzsögtek föl és alá.

Csodás ellentétek! Alig bírtam gondolataimmal. Nem tudtam, most ébredek álmaimból, vagy most álmodom-e. Délelőtt még az a zivataros fehér örökélet a Mont-Blanc homlokán, — este e szines tiszavirág-élet e dalos ország szívében . . .

Reggel első utam a Via dei Mille egyik házához vezetett. Mikor felnéztem az erkélyekre, hol mint gyermekifjú átéltem a legszebbet, mit egy fiatal magyar szív átélhet, azt hittem, lehetetlen . . ., — lehetetlen, hogy por és hamu a szív, melyben egy egész nemzet érzése dobbant meg. Egy forró könny tolult szemembe, midőn olvastam a kis márványtáblán:

„Luigi Kossuth già governatore d'Ungheria, *esule per la libertà* in questa casa ebbe lunga dimora e mori il 20. Marzo 1894.“

— — És ebben a pillanatban elfelejtettem mindent, csak egyet tudtam, azt, hogy magyar vagyok.

— — — — — — — — — — — — —

Az estét a Monte dei Capuccini vedettáján töltöttem.

Éppen úgy volt, mint hosszú tizenhárom év előtt. A ketreczben most is úgy busongtak a parlagi sasok, mint akkor.

Nézegetem akkori kis naplómat. Tizenhét éves fejjel ezt írtam 1893 aug. 5-én:

„Szomorú sasok, ha ismernétek az öngyilkosságot, megszabadítottátok volna magatokat e czifra nyomorúságtól. Minden rabság látása fáj nekem. De ha kanárit látok kalitkában, nem sajnálom, mert gyámoltalan és képtelen a szabadságra, mint a tehetetlen nép, melynek kell a deszpota. — És ti szenvedtek itt, mikor hozzátok köti az emberi képzelet a magasztosnak fogalmát. E rács mögül kell néznetek, hogyan pirulnak el pitymallatkor a ti hegyeitek s hogyan

halványodnak el alkonyattal a ti országaitok. Ti, kiknek szárnyaitok vannak! Nekem nincs szárnyam, s mily messze és magasra szeretnék szállni én . . .“

Éreztem, hogy lelkem mellett nyomtalanul haladtak el az évek. Nem változtam.

A harang a szomszédos kolostorban éppen a hórára kondult, mikor utolszor néztem körül. Leléptem már vagy három lépcsőt a kis magaslatról, de megállottam újra, hogy belevéssem lelkembe ezt a képet.

Még egyszer kitárta előttem pompáját ez a bércz-symphonia.

A hegyek a Monte Viso-tól kezdve egész az aronai dombokig mind égtek. A havasok biborban, a sötétebbek aranyfüstben. Lelkem forrongott. Értettem, miért volt az Unita Itáliának Piemontban a gyökere. Értettem, hogy csak innen rebbenhetett ki a sas, hogy megcsattogtassa szárnyait az Apenninek olajfás berkei és a Salernoi-öböl narancserdői fölött. Hiszen ha ide feljönne ember, kinek lelke munkában elnyűtt, elméje korlátoltságban eltompult, válla igához szokott, ezen a helyen férfivá kell változnia. Egy pillantás azokra a távoli tetőkre megértet vele mindent, mit szíve csöndes ösztönei, megmagyarázhatatlan vágyai nem bírtak megértetni; egy pillantás megad neki mindent, mit elmulasztott tanítani az iskola, elragadott, visszafojtott tömlöcz és pribék.

Azok a csillámló fehér bérczek a szabadság és hazafiság templomai.

Az a csipkés, égre néző látóhatár fenséges némaságában beszédesen hirdeti, hogy a földi bálványok és hatalmasságok csak porszemek. A mint az Isten szabadnak teremté a természetet és ez örök rendnek csak bölcsessége következetes törvényeit állította fel korlátul, úgy szabadnak teremté a lelket, melyet ő lehelt az emberbe, határnak csupán azt a következetes törvényt szabva, melyet áldott keze írt az észbe és szívbe. És a ki nem hiszen ott e nagy hegyek törvényeiben, elpusztul közöttük. Úgy lebukik az is, ki az

emberi lélek szabad szárnyait guzsba akarja kötni, mert vétkezik az istenség ellen, kitől e lélek eredett.

S mikor a Monte Rosa felé pillantottam, nyoma veszett. Szakadatlan ködbe volt burkolva. Ez a fakó köd belepi a csillámló jégmezőket. Körülfonja orvul az égbe nyuló ormot. Eltakarja a világ elől a szépet és nagyot, lekicsinyíti a hatalmast. De tudjuk, hogy e köd mögött áll a bércz, teljes szeplőtlen magasztosságában; áll teljes erősségében és rendületlenségében. Jön a hajnalhasadás, s a bércz messze ragyog a síkságok fölött. S ekkor eszembe jutott egy ködbeborult, félreértett ország. Fakó köd módjára takarja el a világ elől a rosszakarat és ellenségeskedés. De áll e bánatfelhők mögött és várja a hajnalhasadást, melynek meg *kell* virradnia. Ez a föld az, hol úgy szeretik a hazát, mint sehol a világon. Ez a darab föld, hol annyit szenvednek az igazságért, mint senki a világon.

Ez a föld, melynek neve legyen az utolsó szó e könyvben, az én szülőhazám, Magyarország.

Kossuth lakóháza Turinban.

TARTALOM.

	Oldal
Bevezetés	5
Fünffingerspitze (Schmitt-kanin—Daumenscharte)	12
Winklerthurm (Winkler-út—Zott-út)	24
Antelao (délről)	33
Torre del Diavolo (II. megmászás)	43
Piz Julier (télen)	53
Monte Rosa (Dufour-csúcs)	65
Zinal-Rothorn	88
Matterhorn (Zermatti oldal)	104
Aiguille du Géant	144

A M.N.MUZEUM KÖNYV-TÁRA

MELLÉKLETEK.

Oldal

Fünffingerspitze 16
Delagothurm, Stabelerthurm, Winklerthurm 26
Az Antelao falain 38
Misurina 42
Torre del Diavolo délnyugatról 46
A Monte Rosáról hazafelé 80
Zinalrothorn 96
Matterhorn (Riffelbergről) 112
Matterhorn (Staffelalpról) 120
Mont-Blanc (Dora Baltea völgye) 154
Aiguille Noire és Blanche de Pétéret 160
Dent du Géant, Dome de Rochefort, Grandes Jorasses 166
Dent du Géant a Col du Géantról 176
Függelék: Úttáblázat.

OSZK
Országos Szécsényi Könyvtár

A M. N. MUZEUM
KÖNYV-
TÁRA

A MAGYAR KÖNYVTÁRA

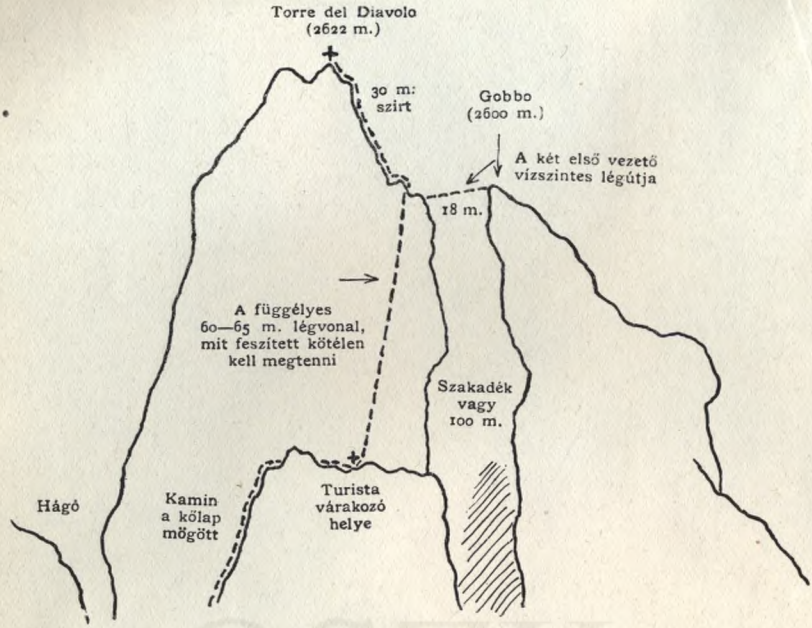

A Torre del Diavolo útja.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

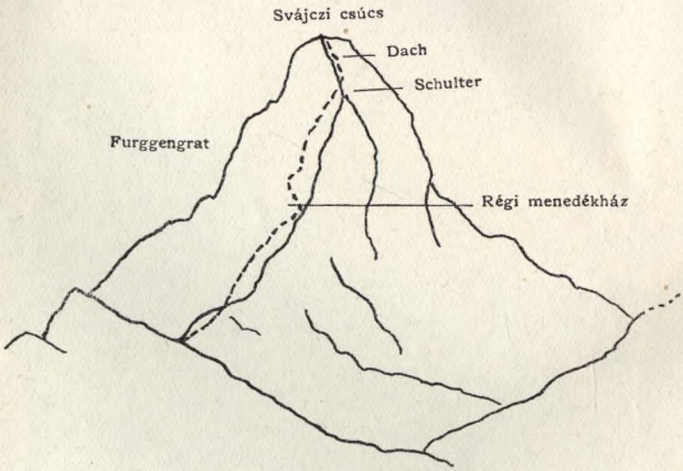

A Matterhorn útja.

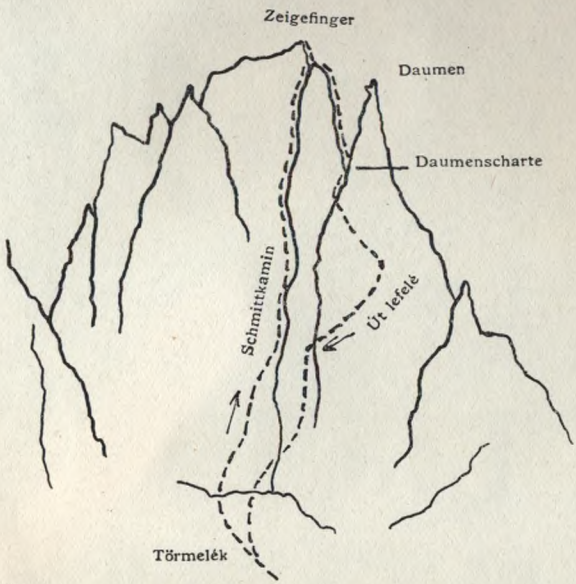

A Fünffingerspitze délről.

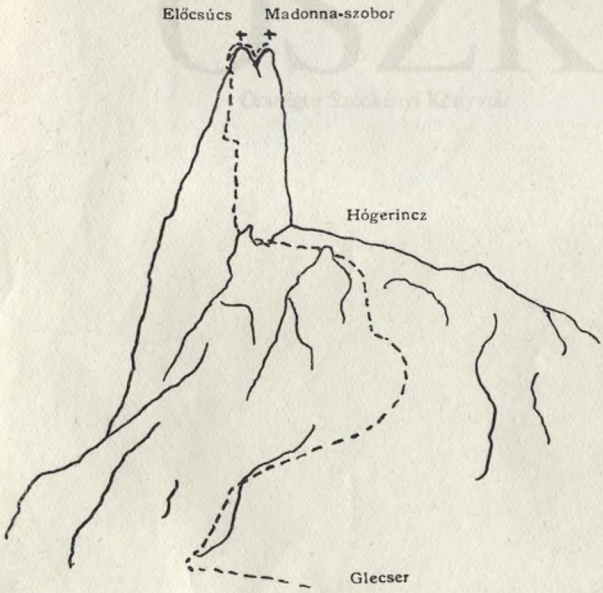

A Dent du Géant útja.

OSZK
Országos Szechényi Könyvtár

OSZK
Országos Szécsényi Könyvtár